

1 King

(1 Kings - 1 King)

Devitiva naampaiqama vura

¹ King Devitiva anomakero naampaiqama vuvaro vira vaatavano ante vaumanta vira totoqiarire ti, vira kaiqa vaiinti *paraanke* aqu amito-varo vira qaqiqai ante vauvaro vaura.

² Mintumanta vira kaiqa vaiinti virara tiha, Avuhainaa, are kairaqe tenavu varaata vo rantake vita viri kaariraro viva ai hampata vaiharo ariqaa raqikiarire. Viva ainti vaiteharo ai vaata totoqama amitaarire, ti.

³ Minti tivake vika koqe viri vaata vataa varaata vo rantareka ekaa Isareri vataini vi aniha Abisaakira Sunemihainaara rantake vita vare avuhainaava vaunaini anura.

⁴ Abisaakiva nai koqe viri vaata vataa nahentivano avuhainaa vaiinti qaa raqikiharo vira ka-haqi vauvarovata, avuhainaa vaiintivano kia vira hampata nura.

Adoniaava avuhainaa vaiinti vaireva auti vaura

⁵⁻⁶ Adoniaava Devitika Hagitika maaquvano vaura. Apasalomura nova Apasalomura vata-tovaro vira naantiara Hagitiva Adoniaara vata-tora. Adoniaava koqe viri vaata vataa vaiintivano vaura.

Viva quvaaraa vaintika vaiharo vo okara vo okara auti vauvaro vira qova kia vira avuqavu

iraitiro, qaqi kovaro variqiro viro noruqama vura.

Ho Adoniaava noruqamaviro tiharo, Te nora vaiintivanove. Te avuhainaa vaiinti vairerave, tiro. Minti tivakero viva ohinavuvata iqoka *kaari* vonavuvata varero aaraini vireva iharo vaiinti 50navu ntita komanta vika vira avuni kante vi vauvaro viva vika naantiaraini iqokakaariqi vi vaura.

⁷ Adoniaava nai avuhainaa vaiintiqama vuainarara iriharo Seruiara maaqu Ioaapiravata, Kotira kaiqa vara amite vau vaiintira Abiataaravata, tiva nimumanta vitanta vira uva iri homa are avuhainaa vaiintiqama vinarave, tura.

⁸ Vitanta minti tumantavata, vokuka kia virara hove tura. Kotira kaiqa vara amite vau vaiintiva Sadokivave, Jehoiadaara maaqu Benaiaavave, paropeti vaiinti Nataanivave, Simeika Reikave, vo vaiintinavu Devitiraqaa maimaraara raqiki vaikave, ekaa vika kia Adoniaara uvara hove tura.

⁹ Vo enta Adoniaava Eni-Rogeli Ruvu Namari tataaqa Memaru-Orive tunaini oru vaiharo sipisipive, purumakau qorave, purumakau naati koqe vaata vaurave, vira vira arukero Kotira *ofaa* iha quara amitora. Viva *ofaa* vira autireva iharo ekaa nai qata avuhainaara maaqunavuve, ekaa avuhainaara qiata vaiinti Iutaa vatanaakave, naareharovata,

¹⁰ nai qata Soromonura, paropeti vaiinti Nataanira, Benaiaara, avuhainaraqaa maimaraara raqikuka, vika kia naarora.

¹¹ Adoniaava kia vika naarovaro Nataaniva Soromonura nova Basebaava unaini oruntero

vira irero tiharo, Hagitira maaqu Adoniaava viva nai avuhainaa vaiintiqama vivaro King Devitiva kia virara irivo. Are virara irirae kiae iriaro?

¹² Ho kaiqe te koqe avu aato ai amiari vika kia aivata ai maaqu Soromonuravata arukaate.

¹³ Are vaakama King Devitiva inaini oruntera virara mintima tiane: Avuhainao, are haaru nena kauqu aiqiqaa aqukehara tiriara tihara, Naantiara ai maaqu Soromonuva ti vatuka varero avuhainaa vaiintiqama vuanarove, tianarave. Ho nantivaroe Adoniaava vate avuhainaa vaiintiqama vivo? tiane.

¹⁴ Ho Basebaao, are oru King Devitira hampata uva ti viraqe tevata viraqi oriqete ai uva vira tiva kempukaiqama kaare, tiro.

¹⁵ Nataaniva minti tuvaro Basebaava avuhainaa vaiinti tavareva viva vaito *rumuraqi* viro.

Avuhainaa vaiinti viva naampaiqama vuvaro Abisaakiva Sunemihainaa nahentivano viraqaa raqiki vauvaro

¹⁶ Basebaava avuhainaa vaiinti aumanto oruntero vira avuqaa kankakaama viro vauvaro avuhainaa vaiintivano vira irero tiharo, Are nana haikarae aniaro? tiro.

¹⁷ Tuvaro ho Basebaava virara tiharo, Mpo, avuhainao, haaru are nena Variqa Nora Kotira autuqaa nena kauqu aiqiqaa aqu kehara tiriara minti tiva taanarave. Are tihara, Ai maaqu Soromonuva ti vatuka varero avuhainaa vaiintiqama viro ti avuhainaa taintaqaa oquviro varianarove, tianarave.

18 Are minti tiva taarava vaivarovata, vate Adoniaava avuhainaa vaiintiḡama vivo. Are virara kiana iriario.

19 Viva purumakau ḡorave, vaata vai purumakau naative, airi sipisipive, arukero Kotira iha ḡara amitaivo. Viva mintireva iharo ekaa ai maaḡnavuve, Kotira kaiḡa vara amite vaira Abiataarave, iḡoka vaiintiḡaa raḡiki vaira Ioaapirave, vi karara nare inaini vuate tiro, naareharo ai maaḡ Soromonura kia aaraivo.

20 Avuhainaa, iriane. Tavave ai vatuka varero avuhainaa vaiinti variainarara ekaa Isareri vaiinti nahenti are vika tiva nimiane ti, ai veka vaiha ariḡaa avu vate variavo.

21 Ho are vate kia vika tiva nimiraitira ḡutu virera, vika Soromonuka titanta taveha ḡora-haatantave tivakeha titanta haruma kevarave, tiro.

22 Basebaava vi uvara ḡaḡi ti vauvaro Nataaniva avuhainaara naavuḡi oruntomanta

23 vira kaiḡa vaiinti vira tave avuhainaa vaiinti vuru tiva ami tiha, Paropeti vaiinti Nataaniva ai tavareva urivo, tuvaro viva hove tuvaro «Basebaava vi *rumuraḡihairo* vevantovaro» Nataaniva oriḡetero avuhainaara aumanto oruntero vira avuḡaa kankakaama viro nai viri vataini kero vaura.

24 Viva kankakaamavi vaiharo Devitira irero tiharo, Avuhainaa, ḡuḡaae are Adoniaarara tihara, Viva ti vatuka varero avuhainaa vaiharo ti avuhainaa taintaḡaa oḡuviro varianarove, tianarave?

²⁵ Vate maa entaraqaa Adoniaava vonaini oru airi purumakauve, sipisipive, vaata vai purumakaura naative, arukero Kotira *ofaa* iha quara amitaivo. Viva ai maaqunavuve, iqoka vaiintiqaa raqikiaka qiata vaiintive, Kotira kaiqa vara amitai vaiintira Abiataarave, naarama tero vira hampata kara naate timanta, vate vika mini Adoniaara hampata vaiha karavata namarivata nehama vika Adoniaarara quaheha tiha, King Adoniaava vukaiqama kero qaqi variqiro vuarire, ti variavo.

²⁶ Adoniaava Kotira kaiqa vara amitai vaiintira Sadokirave, Benaiaarave, Soromonurave, tive kia haaraivo.

²⁷ Avuhainao, quqaae are tinavu nena kaiqa vaiintinavu kia tiva timiraitira, are Adoniaarara viva ti vatuka varero avuhainaa vaiintiqama vuanarove tianarave? tiro.

Devitiva Soromonura noraiqama kora

²⁸ Nataaniva minti tuvaro King Devitiva nai kaiqa vaiintiarara tiharo, Ne Basebaara qaiqaa aaraivaro uruarire, tumanta vika vira aarovaro viva oru avuhainaara aaqanto himpiro vaura.

²⁹ Mini vauvaro avuhainaava virara tiharo, Noravano Kotiva ekaa enta variqiro vi vaiva, viva ekaa vo maara vo maaraqihairo ti ruaruama timite vaivave. Haaru te vira autuqaa tiha,

³⁰ Te Nora Kotira Isareri Variqa avuqaa tenta kauqu aiqiqaa aquke tiha, Naantiara ai maaqu Soromonuva ti vatuka varero avuhainaa vaiintiqama vuanarove, tunarave. Ho vate vi uvava vivauma varianarove, tiro.

³¹ Minti tuvaro Basebaava kankakaama viro nai viri vatainiqama kero King Devitirara tiharo, Mpo, ti nora vaiinti King Devitio, are ekaa enta qaqi variqira vuane, tiro.

³² Minti tuvaro King Devitiva Jehoiadaara maaqu Benaiaaravata, Kotira kaiqa vara amito vaiintira Sadokiravata, paropeti vaiinti Nataani-ravata naaromanta anuvaro

³³ viva vinavukara tiharo, Nenavu ti *opisiqi* kaiqa vare varia vaiintika hampata otunte, ti maaqu Soromonura tiva amivaro viva ti donkiqaa oquvi vaira vira vita vare Gihonini Ruvu Namarivano vainaini vuate.

³⁴ Ne vira mini muntu kaimanta Sadokika Nataanika vahavera Soromonura qiataqaa aqu amiteha vira noraiqama kaivaro viva Isareri avuhainaa vaiintivano variarire. Ne vira noraiqamake, *aanumaara/noma* vuaqeha naveraitiha mintima tiate: King Soromonuva vukai entama qaqi variqiro vuarire, tiate.

³⁵ Ne mintimake vira vita vare urivaro viva ti avuhainaa taintaqaa uru oquviro variarire. Te vira noraiqama kauraro viva ti vatuka varero avuhainaa vaiintivano vaiharo Isareriqaavata Iutaaqaavata raqikiarire, tiro.

³⁶ Devitiva minti tuvaro Benaiava virara ti-haro, Koqeve. Kairaro Noravano Kotiva ai Variqavano ekaa vi haikara autiraro are tinan-tema kero qovaraiqiarire.

³⁷ Noravano Kotiva ai kahaqintema kero, viva Soromonura hampata vaiharo viravata ka-haqiarire. Noravano Kotiva Soromonura koqema amitairaro viva avuhainaa vaiinti mpeqavano

vaiharo ai nora autuvata aatara kero nai nora autu vataava variarire, tura.

³⁸ Ho Sadokiva, Nataaniva, Benaiava, iqoka vaiinti avuhainaaraqaa maimaraara raqikuka Keretihainaakave, Peletihainaakave, vika Soromonurara tuvaro viva King Devitira donkiqaa oquvi vaumanta vika vira vita vare Gihonini Ruvu Namari vaunaini otu vura.

³⁹ Mini vuvaro Sadokiva Nora Kotira *seri* naavuqihairo *orivi* vahavera sipisipi *komuqi* nonkutora vare vura qihia kero Soromonura qiataqaa aqu amitero vira noraiqama kora. Mintima komanta vika *aanumaara/ noma* vuaqomanta ekaa vaiinti nahenti mini vauka naveraitiha, King Soromonuva vukaiqama kero qaqi variqiro vuarire, ti vaura.

⁴⁰ Ekaa vaiinti nahenti Soromonura avata vare Ieruharemini viha voqavata quahaqi viha naveraitiha *aanumaara/noma* vuaqaqi vi vauvarora tiro, vatavano qaki qaki i vaura.

Adoniaava King Soromonura aatu qetora

⁴¹ Mintumanta Adoniaavavata viva naaro vaiintikavata kara nama taiqa kareka auti vaiha, noraiqaake naveraiti vau uvara *nontanta/otata* irura.

Ioaapiva *aanumaara/ noma* vuaqora iriro tiharo, Nana haikavanoe Ieruharemini qovaraiqivo? tiro.

⁴² Ioaapiva qaqi uva ti vauvaro Kotira kaiqa vara amito vaiintira Abiataara maqu Ionataaniva vika unaini oruntovaro Adoniaava virara tiharo, Maini aniane. Are koqe vaiintivano variararo ai vakaakavano koqe vakaakama varianarove, tiro.

⁴³ Minti tuvaro Ionataaniva aqao tiro, Te kiama koqe vakaaka vare anuro. Tinavu nora vaiinti King Devitiva nai Soromonura noraiqama kaivaro vivama avuhainaa vaiintiqama vivo.

⁴⁴ Devitiva Sadokiravata, Nataaniravata, Benaiaaravata, avuhainaaqaa maimaraara raqikiakavata, nititaimanta vika Soromonura hampata vuavaro Soromonuva King Devitira donkiqaa oquviro vimanta

⁴⁵ vika Gihonini Ruvu Namari vainaini vuamanta Sadokika, Nataanika, vahavera Soromonura qiataqaa aqu amiteha vira noraiqama kaavaro viva avuhainaa vaiintiqama vivo.

Mintimanta vika tuvurante naveraitivaqi viha quaha quahamaqi Ieruharemini vuamanta vaiinti nahenti Ieruharemiqi variakavata noraiqaake naveraiti varia uva *nontantara/otatara* ne iriavo.

⁴⁶ Ho vate Soromonuva avuhainaa taintaqaa oquvi vaivo.

⁴⁷ Avuhainaara qiata vaiinti vika oru King Devitira tave vira quahama amiteha virara mintima ti: Kotiva Soromonura koqema amitero kempukaiqama amitairaro viva avuhainaa vaiinti kempukavano vairaro Kotiva vira autu noraiqama kairaro vira nora autuvano ai nora autuvata aatara kaarire, tiavaro King Devitiva nai anu kimaarama kero nai vaitai taintaraqaa vaiharo Nora Kotira autu tuahera kero

⁴⁸ tiharo, Aniqe tenavu tentanavu Isareri Variqa Nora Kotira autu tuahera kaare. Vate ti maaqu vovano ti vatuka varero avuhainaa vaiin-

tiqama vivaro Noravano Kotiva ti qaqi kaimanta te kia qutiraiti, tenta tivuqohai maa entara qovaraiqi haikara tavauro, tivo. Devitiva mintima tivo, tiro.

⁴⁹ Ionataaniva vi uvara tumanta Adoniaara hampata kara ne vauka vi uvara iruvaro aatu itomanta vika himpi ruqemake vona vona vura.

⁵⁰ Adoniaava Soromonura aatu qetakero oru Nora Kotira *seri* naavuqi *ofaa* tainta hini hini kaantaraqaa aatotanta aututora totero vaura.

⁵¹ Viva mini vaumanta vokuka King Soromonura vuru tiva ami tiha, Adoniaava ai aatu qetakero *ofaa* tainta aatotanta tote vaivo. Viva tiharo, Kairaro King Soromonuva Kotira autuqaa tiriara tiharo, Te kia vira arukarerave tiarire, ti vaivo, ti.

⁵² Minti tuvaro Soromonuva tiharo, Te tavaariraro viva kia qora okara vo autirera, te kia qaqi kaariraro vovano vira qoraiqama amitaa-narove. Viva qora okara autirera, viva qutuma vuanarove, tiro.

⁵³ Minti tivakero King Soromonuva vokuka nititomanta vika oru *ofaa* taintaqaahai Adoniaara vita vare anuvaro, viva King Soromonura avuqaa kankakaama viro vauvaro Soromonuva virara nena maaqaini vuane tura.

2

Devitiva Soromonurara ekaara uva tura

¹ Devitiva tavovaro viva nai qutuarirava aumaiquvaro viva nai maaqu Soromonura aaramakero maa uvara vira tiva amura:

² Te aumakaama qutirarave. Qorainti taruva kempukaiqama kero himpiro vaintema kera, are kempukaiqama kera variqira vuane.

³ Are Nora Kotira nena Variqa uvaqai iriqira vuane. Are vira aaraqaaqai nuane. Are kia vira no raqa karaitira, viva vo uva vo uva tivatora Mo-siva qara ntuvatora iriqira vuane. Are mintiraro Noravano Kotiva ai kahaqirara are vona vona vairaro, ekaa are varena kaiqava kogema kero varianarove.

⁴ Are kia vira no raqa karaitira, vira uva iriqira virera, viva ti Devitikara tivatai uvara kia tauru kaanarove. Haaru Noravano Kotiva tiriara tiharo, Are kuvuarama terauka ekaa enta kempukaiqamake ti tivataqi viha, ti tivuqaa avuqavuqamake nivera, te vikaqihai vo vaiinti vo vaiinti kaama taari vika Isareriqaa raqikiqi vivarave, tirave.

⁵ Ho Seruiara maaqu Ioaapiva ti qoraiqama timitairara are irianarave. Ioaapiva Isareri iqoka vaiintiqaqa raqiki variatanta Nera maaqu Apiner-avata, Ietera maaqu Amasaaravata arukairave. Viva kia raquraqihairo vitanta arukaraitiro, qaqi maateraiqamake varia entara viva vitanta arukaivaro vi uvava nai viraqaama vaivo. (2 Sam 3:27; 2 Sam 20:10)

⁶ Are nena koqe avu aato avatehara, vira vaaqu kaiqara irihara, kiama vira qaqi kairaro naam-paiqama viro qutuarire.

⁷ Gileaatihainaara Basilaira maaqunavu qaqi kairamanta vinavuka ani ai vaintivara hampata

oquvi vaihama kara naate. Te ai vakaara Apasalomura aatu getake vuna entara vinavuka ti kogema timitaarave. (2 Sam 17:27-29)

⁸ Are Benaminira ankuqihairo Bahurimi-hainaara Geraara maaqu Simeiraravata kia tauru kaane. Haaru te Mahanaimi vatukaini virera aaraini vi vauraro viva ti qora uva tiva timitero, Kotira aareharo tiriara qoraiqama amitaane tirave. (2 Sam 16:5)

Te orurante anuraro Simeiva Iotani Namariqi tuvuntero ti vita kaimanta te Nora Kotira avuqaa tenta aiqiqaa kauqu aquke tiha, Te kia ai arukarave, tunarave. (2 Sam 19:16-23)

⁹ Te minti tunarara tiro, vi vaiintiva maa entara qaqima vaivo. Hauri are vi vaiintirara kia viraqaa uva vaivo tiorave. Are koqe avu aato vataaravara tira, vo aara ranta kairamanta vi vaiintira arukaate, tura.

Devitiva qutu vura

¹⁰ Ho Devitiva qutu vumanta vika vira vaata vare Ieruharemiqi *Devitira Vatukave* tunaini vuru quntama tora.

¹¹ Devitiva avuhainaa vaiintiqaama viro Isareriqaa 40 ihiara raqikiqiro vura. Viva Hebaroni vatukaini 7 ihiara Isareriqaa raqikiqiro viro, viraqaahairo viva oru Ieruharemini 33 ihiara vaiharo Isareriqaa raqikiqiro vura.

¹² Devitiva qutu vuvaro vira maaqu Soromonuva nai qora vatuka varero avuhainaa vaiintiqaama viro Isareriqaa raqiki vauvaro viva raqikuva kempukaiqama kero vaura.

Adoniaara arukora

13 Vo enta Hagitira maaqu Adoniaava Soromonura nora Basebaara ani tavora.

Viva anuvaro Basebaava vira irero tiharo, Are maateraiqiharae aniaro? tuvaro Adoniaava tiharo, Eo, te maateraiqhama anuro, tiro.

14 Viva minti tivakero qaiqaa tiharo, Te ai hampata uva vo tirerave, tuvaro Basebaava, Ho tiraqe iriare, tiro.

15 Minti tuvaro Adoniaava tiharo, Are irianarave. Ekaa Isareri vika tiriara arema avuhainaa vaiintivano vainarave tiamanta te avuhainaa vaiintigama vuare turaro, nai Nora Kotira antuqavano ti qata kaama taimanta te kia avuhainaa vaiinti vaunarave.

16 Ho te vohaa uvaqai ai irarerave. Are virara hovema tiane, tuvaro Basebaava, Ho are tiraqe iriare, tiro.

17 Minti tuvaro Adoniaava vira tiva amiro tiharo, Are oru King Soromonura irairaro viva hove tiraqe te Sunemihainaa nahenti Abisaakira varaare. Viva are irena uvarara kiama kiave tiraitiro, eoma tianarove, tiro.

18 Adoniaava minti tuvaro Basebaava hove tiro, Te oru vira ireha tavaare, tivakero

19 Basebaava Adoniaarara iriharo King Soromonura tavareva vura.

Ho avuhainaa vaiintivano tavovaro vira nova Basebaava uru vauvaro viva himpiro vira uva mantero nai anu kimaarama amitero, viraqaa-hairo qaiqaa nai avuhainaa taintaqaa oquviro, nai kaiqa vaiintiaro tainta vo vara viri amitaate tumanta vara viri avuhainaara vira kauqu tanaraini vatovaro vira nova viraqaa oquvi vaura.

20 Ho Basebaava tiharo, Te inaara uva vo ai iraarirara are virara hovema tiane, tuvaro King Soromonuva nai tiva amiro tiharo, Ti no, ho tiane. Te are ti irena uvarara kiama kiave tiraiti, eoma tirarave, tiro.

21 Minti tuvaro Basebaava tiharo, Are qaqi kairaro ai vakaava Adoniaava Abisaakira varaarire, tiro.

22 Minti tuvaro King Soromonuva nai norara tiharo, Oho, nantivarae are ti irehara Abisaakira Adoniaara amiane tiaro? Are mintima kera irehara tiriara, Kairaro Adoniaava ai vatuka varero avuhainaa vaiintiqama vuarire, ti variaro. Are irianarave. Viva ti vakaava vaimanta Ioaapika Abiataaka vira mantaraini vaiha vira kahaqireka auti variarave, tiro.

23 King Soromonuva minti tivakero viva Nora Kotira autuqaa tiharo, Oho, Adoniaava vi uvara ti iraira kaara te tiari vira arukaate. Te kia mintiarera, Noravano Kotiva homa ti arukaanarove.

24 Noravano Kotiva naima ti kahaqiharo kempukaiqama timitaimanta te tenta qora Devitira vatuka vare avuhainaa vaiintiqama vunarave. Haaru Noravano Kotiva nai aiqiqaa kauqu aqukero tiriara tiharo, Vivavata vira vaintivaravata avuhainaa vaiintiqamavi variqi vivarave, tirave. Oho, Noravano Kotiva ekaa enta ekaa enta qaqi variqiro vi vaira autuqaa te tiha, Adoniaava vatema qutu vuanarove turo, tiro.

25 King Soromonuva minti tivakero viva Benaiaarara tuvaro viva oru Adoniaara aru kora.

26 King Soromonuva Kotira kaiqa vara amite vau vaiintira Abiataarara tiharo, Anirantera nena maaqa Anatotini vuane. Are qora okara

autu kaanara kaara ai arukaarirava vaimantavata, vate te kia ai arukarerave. Haaru are ti qokantira vaihara Nora Kotira *Vokiseqaa* raqiki variararo ti qova Devitiva airi maara varaivara arevata vikantira vi maarara varaanarave. Virara irihama te kia ai arukarerave, tiro.

²⁷ Minti tivakero Soromonuva Abiataara atitama kovaro Abiataava „Elira ankuqihainaava,“ kia qaiqaavata Kotira kaiqa vara amitora. Mintuvaro haaru Noravano Kotiva Silo vatukaqi Elirara tivato uvava vivau vaura. (1 Sam 2:27-36)

Ioaapira arukora

²⁸ Apasalomuva nai qora Devitira vatuka varareva auti vau entara Ioaapiva kia Apasalomura mantaraini vaura. Mintuvarovata, Adoniaava „nai qata Soromonura vatuka varareva auti vauvaro,“ Ioaapiva Adoniaara mantaraini vaura.

Ho Ioaapiva iruvaro vi haikava Adoniaaka Abiataakaqaa qovaraiquvaro viva qeta kero ruqema kero oru Nora Kotira *seri* naavuvano vaunaini Kotira *ofaa* tainta hini hini kaantaraqaa aatotanta aututota totero vaura.

²⁹ Mini vaumanta vokuka King Soromonura vuru tiva ami tiha, Ioaapiva oru Nora Kotira *seri* naavuvano vainaini vaiharo *ofaa* tainta totero vaivo, tuvaro Soromonuva Benaiaarara oru Ioaapira aru kaane tiro.

³⁰ Minti tuvaro Benaiaava Nora Kotira *seri* naavuvano vaunaini oruntero Ioaapirara tiharo, Ioaapio, avuhainaava ariarama aaqaini vevantaanema tivo, tiro.

Minti tuvarovata, Ioaapiva tiharo, Kia te aaqaini veva ntarerave. Te maaqi vaiha qutu virerave, tiro.

Ioaapiva minti tuvaro Benaiaava viva tu uvara varero anirantero vuru avuhainaa vaiinti tiva amuvaro

³¹ avuhainaava Benaiaarara tiharo, Hove. Are viva nai tintema kera vira arukaane. Are vira aru kera, vira vaata varera vuru quntama taane. Ioaapiva kia qora okaravata autuatanta, qumina arukora kaara, vira vaaqu okaravano tiqaavata ti qora ankuqaavata vairave. Vira arukairaro vira vaaqu okaravano kia qaiqaavata tinavuqaa variarire.

³² Oho, kairaro Noravano Kotiva Ioaapiva vaaqu kaiqa varairara iriharo, naivata aru vuntu kaarire. Haaru Apineva Isareri iqoka vaiintiqaqaa raqiki vauva vauvaro Ioaapiva qumina vira arukorave. Amasaava Iutaa iqoka vaiintiqaqaa raqiki vauvaro Ioaapiva viravata qumina arukorave.

(2 Sam 3:27; 20:9-10)

Vitanta koqe vaiintitanta vauvaro vitanta koqe okara autuva Ioaapiva auturavata aatara korave. Mintuvaro Ioaapiva kia ti qora tiva amiraitiro, viva nai antuqaqaa vi vaiintitanta arukorave.

³³ Oho, kairaro Noravano Kotiva Ioaapira vaaqu okarara iriharo, kia vira uva nunka amitairaro vi uvava ekaa enta Ioaapiraqaavata, viva kuvuarama tairaukaqaavata, qaqi variqiro vuarire. Kairaro Noravano Kotiva ekaa enta Devitira ankuqirauka koqema nimitesharo vikaqihai avuhainaa vaiinti qovaraiqikavata koqema nimitaira vika maateraiqiha variqi vuate, tiro.

34 Soromonuva minti tuvaro Benaiaava vi uvara iriro viva anirantero oru Ioaapira arukora. Vira arukomanta vira vaata vare vuru nai maaqa aahara vataini quntama tora.

35 Avuhainaava Benaiaara noraiqama kovaro viva Ioaapira vatuka varero „Isareri„ iqoka vaiintiqaa raqiki vaura. Abiataara vatuka varaarire tiro, avuhainaava Kotira kaiqa vara amite vau vaiintira Sadokira noraiqama kora.

Simeira arukora

36 Avuhainaa vaiinti viva Simeira aarovaro anuvaro virara tiharo, Are Ieruharemiqi vaihara naavu vo kaqatera vi naavuraqima variiane. Kiama Ieruharemi vatuka kera vonaini vuane.

37 Are Ieruharemi maini kera Kidaroni Namari taqa varera vonaini virera, are vaakama qutu vinarave. Are mintirera, nena mintinara kaarama, qutuma vinarave, tiro.

38 Minti tuvaro Simeiva vira nai tiva amiro tiharo, Avuhainao, are tiana uvava koqe uvama vaivo. Te are tianantemake mintirerave, tiro. Minti tivakero Simeiva vukaiqama kero Ieruharemini variqiro vura.

39 Ho taaramo ihi aitaromanta Simeira kaiqa vaiinti rumpatokaqihai votanta ruqemake oru Geti vatukaini Makaara maaqu King Akisira hampata mini vaura. Vitanta oru mini vaumanta vokuka Simeira tiva ami tiha, Ai kaiqa vaiintitanta Geti vatukainima oru variavo, ti.

40 Minti tuvaro Simeiva nai donki qeramatero viraqaa vaarintero oquvi vaiharo „Ieruharemi kero„ Geti vatukaini King Akisiva vaunaini nai kaiqa vaiintitanta rantareva viro, oru vitanta

ranta kero ntita varero Ieruharemini orurantero anura.

⁴¹ Mintuvaro Soromonuva Simeiva Ieruharemi kero Geti vatukaini viro orurantero ani uvara iriro,

⁴² viva Simeira aaramakero virara tiharo, Te haaru ariara tiha, Are Nora Kotira autuqaa tihara kia te Ieruharemi vatuka ke vona vuainarave tiane, tunarave. Te tiha, Are Ieruharemi vatuka kera vonaini virera, are vi entara qutuma vinarave, turara are tiriara tihara, Are tiana uvava koqe uvama vaivo. Te are tianantemake mintirerave, tianarave.

⁴³ Ho nantivarae are Nora Kotira autuqaa, Te mintirerave tivataana uvara kia iriraitira, te ai tiva amuna uvaravata raqa kaaro?

⁴⁴ Are ti qora Devitira qoraiqama amitaana uvara, ekaa vi uvara irianarave. Ho Noravano Kotiva nina vaaqu okara kaara ai qoraiqama amitaanarove.

⁴⁵ Noravano Kotiva ai qoraiqama amiteharovata, viva ti koqema timateharo ekaa enta Devitira ankuqirauka qaqi kaira vikama avuhainaa vaiintiqamavi variqi vivarave, tiro.

⁴⁶ King Soromonuva minti tuvaro „Simeiva vahaqaini” vevantovaro avuhainaava Benaiaarara tuvaro viva vevantero Simeira arukora.

Ho mintuvaro King Soromonuva avuhainaava vaiharo raqikuva kempukaiqama kero vaura.

3

Soromonuva Kotirara koqe avu aato timiane tura

¹ Isarerivata Isipivata maateraiqiha variate tiro, Soromonuva Isipi vika avuhainaara raavura varatero vaura. Viva vi nahentira vita varero vuru Devitira vatukave tunaini Ieruharemini kovaro vaura. Soromonuva nai avuhainaara naavu kaqe vau entaravata, Nora Kotira naavu kaqe vau entaravata, Ieruharemi vaantaavura auti vau entaravata, vi nahentiva Devitira Vatukave tunaini vaura.

² Vi entara Nora Kotira naavu kia kaqa amitorara ti, vaiinti nahenti oru hampi vo aiqina vo aiqinaqaa Kotira *ofaa* iha quara amite vaura.

³ Soromonura muntukavano Nora Kotirara vauvaro viva nai qova Devitiva koqema kera nuane tu uvara iriqiro viharovata, viva vaiinti nahenti aanantero, sipisipive, memeraave, purumakauve, varero hampi vo aiqina vo aiqinaqaa Kotira *ofaa* iha quara amite vaura.

⁴ Gibeoni vatukaini *ofaa* tainta vo vaumanta vaiinti nahenti virara avuni vai taintarave tuvaro Soromonuva vi taintaraqaa 1,000 aantavahi Kotira *ofaa* iha quara amitora.

⁵ Vo enta Soromonuva Gibeonini oru vaiharo entaqi vaiteharo taira tave vauvaro Noravano Kotiva qovarama viro virara tiharo, Nana nana haikara ai muntukavano vainarara are ti irairage te ai amiare, tiro.

⁶ Minti tuvaro Soromonuva tiharo, Ti qova Devitiva ai kaiqa vaiintivano vaiharo viva kempukaiqama kero ai uva iriqiro viharo koqema kero avuqavuqama kero ai kaiqa vare vaivara are vira koqema amitaanarave. Are vira koqema amitaararo viva ti qorainti vainti vatataimanta

te vira maaquvano vaiha tenta qora vatuka vare Isareriqaa raqiki vauro.

⁷ Ho ti Variqa Noravauvo, te garaaka vaiintivano vaiinti nahentiqaa raqikiaina kaiqara kia kankomake tavaraiti vaurara, are ti qaqi kaaramanta te tenta qora vatuka varaunarave.

⁸ Are kaama taana vaiinti nahentika maini airitaha variavaro kia vovanovata vika ho kaara ntuarirava vaimanta te vi vaiinti nahentikaqaa raqiki vauro.

⁹ Ai vaiinti nahenti airi variarara tira, are ti koqe avu aato timiraqe te koqe okaravata qora okaravata ho rairake taveha, avuquvuqamake vikaqaa raqikiare. Ti avu aatovano kia ho vairera, te nantiakee ai vaiinti nahenti nora vatanaakaqaa ho raqikirarave? tiro.

¹⁰ Minti tuvaro Noravano Kotiva Soromonuva iro uvarara quaha kero

¹¹ virara tiharo, Are kia tiriara airi ihi timiraqe te vukaiqamake variare tiraitira, are kia airi airaira timiane tiraitira, are kia ti navutaaka aru taiqa timitaane tiraitira, are tiriara tihara, Koqe avu aato ti timiraqe te ai vaiinti nahentiqaa avuquvuqamake raqikiare, tianarara ti,

¹² te are tianantemake, koqe avu aato amiari-raro ai avu aatovano uritarero variarire. Haaru koqe avu aato vataa vaiinti vovano kia mintimakerovaurave. Naantiara qovaraiqikaqihairo kia vovanovata ai avu aato aatara kaarirava varianarove.

¹³ Are ti iraana haikara ai ami, viraqaahai te are kia ti irena haikaravata ai amirerave. Te airi airairave, nora autuve, ai amiarirara are qaqi variqira vina entara avuhainaa vaiintivano

vairaro are vatera monuvave, airairavave, ai autuvanove, uri aatarakero vairaro avuhainaaka vonavu kia ho ai aanantamake vaivarave.

¹⁴ Ai gova Devitiva te uva tiva taunara iriqiro viharo ti aaraqaa koqema kero ni vairave. Are vira aanantera mintiaqira virera, te ai qaqi kaarirara are airi ihiaara variqira vinarave, tiro.

¹⁵ Minti tuvaro Soromonuva vaitonaihairo himpiro tiharo, Ike, Kotiva tairakaama vi uvara ti tiva timivo, tivakero viva himpiro oru Ieruharemini Nora Kotira *Vokise* avuqaa vaiharo *ofaa* vo, ekaa kaintu iha quara amitero, Kotikantiro vohaa variainarara iriharo *ofaa* vo iha quara amitero, viraqaahairo viva nai *kamaani* kaiqa vare vaukara iriharo kara *unta/nuta* nimura.

Soromonuva avuqavu ko tura

¹⁶ Vo enta hampi narira ni vau nahentitanta avuhainaava titanta uva avuqavuqama timitaarire tivake viva vaunaini oru vira avuqaa himpite vaura.

¹⁷ Vitantaqihairo vovano tiharo, Nora vaiintio, viti nahentivavata, tevata, vohaa naavuqima vaunarave. Te vikanti vohaaraqi vaiha vainti vatataunarave.

¹⁸ Te vainti vatatauraro taaramo enta aitaravaro viti nahentiva, vivavata vainti vatatairave. Tetantaqai naavu viraqi vauraro kia vovanovata titanta hampata vairave.

¹⁹ Entaqi viti nahentiva aavata vaitaviro tuqantaa virare tiro, nai vainti rakavu kaivaro qutu virave.

²⁰ Vira vainti qutu vivaro enta tavaarana viva himpiro ani te vaiteha tenta vainti kaqa taunara

vita varero vuru nai vaitai taintaraqaa vatero, nai vainti qutuvira viri ti kaqa timitairave.

²¹ Ho vira qararaa toqaqi te himpi tenta vainti naama amirare ti, tavauraro vainti viva qutu vivo. Te vainti vira tuantike tavauraro kia te vatatauna vaintiva vaivo, tiro. Minti tuvaro vira kena nahentivano aqao tiro, Qaqa vai vaintira, vira ti vaintima vaivo. Qutu vi vaintira, ai vaintima vaivo, tiro.

²² Minti tuvaro hoqarero tu nahentiva tiharo, Aqao, qutu vi vaintira, vira ai vaintima vaivo. Qaqa vai vaintira, vira ti vaintima vaivo, tiro. Minti tivakeha vitanta avuhainaa vaiinti avuqaa tirori vaura.

²³ Vitanta tirori vauvaro King Soromonuva tiharo, Maa nahentiva tiharo, Ti maaquvano qaqa vaivaro vira maaquvano qutu vivo, tivaro viti nahentiva aqao tiro, Vira maaquvano qutu vivaro ti maaquvano qaqa vaivo, tivo, tiro.

²⁴ Minti tivakero avuhainaa vaiintivano nai kaiqa vaiinti vorara tiharo, Oru iqoka paipe vo varera viri timiane, tuvaro oru varero viri amuvaro viva

²⁵ tiharo, Are qaqa vai vaintira paipeqohaira teqakera, hini vo nahenti amira hini vo nahenti amiane, tiro.

²⁶ Soromonuva minti tuvaro nai vainti nova voqama kero vainti virara muntuka ntuvoro viva avuhainaarara tiharo, Mpo, avuhainao, kia vira arukaane. Vi nahentira qaqa amiane, tiro.

Minti tuvaro vira kenava aqao tiro, Kia vainti vira titanta qaqa timiane. Are vira avutaqaa nkahi kaane, tiro.

²⁷ Minti tuvaro Soromonuva tiharo, Kia vi vaintira arukaane. Nahentivano kia vira arukaane tiva, vivama vira novama vaivo. Vainti qaqi vaira vira amiane, tura.

²⁸ Ho Soromonuva minti tu uvava Isarerini vi anumanta vaiinti nahenti iri, Soromonura nora autu ami tiha, Kotiva Soromonura koqe avu aato amivarora tiro, viva *ko* avuqavuqama kero ti vaivo, tura.

4

Soromonura kaiqaqaa raqiki vauka nutu

¹ Ho King Soromonuva ekaa Isareri vataqaa raqiki vaura.

² Vira kaiqaqaa raqiki vau vaiintika nutu:

Asariaava – viva Sadokira maaquvano Kotira kaiqa vara amite vaura.

³ Eliorepika Ahiaaka – vitanta Sisaara maaqutanta avuhainaara uva qara ntuva amite vau vaiintitanta vaura.

Jehosafaativa – viva Ahilutira maaquvano King Soromonuva varo kaiqara, vo kaiqa vo kaiqara vukuqi qara nti vaura.

⁴ Benaiaava – viva Jehoiadaara maaquvano Isareri iqoka vaiintiqaa raqiki vaura.

Sadokika Abiataaka – vitanta Kotira kaiqa vara amite vautanta vaura.

⁵ Asariaava – viva Nataanira maaquvano vo vata vo vataqaa raqiki vau vaiintika vika noravano vaura.

Sabutiva – viva Nataanira maaquvano Kotira kaiqa vara amite vau vaiintiva vaiharo koqe avu aato avuhainaara ami vauva vaura.

⁶ Ahisaava – viva avuhainaara naavuqi kaiqa vare vaukaqaa raqiki vaura.

Adoniraamuva – viva Apadaara maaquvano vaiinti vokuka ntita vatokaqaa raqiki vau-manta vika karapuhi kaiqa voqaara, vo kaiqa vo kaiqa vare vaura.

⁷ Soromonuva vaiinti 12navu noraiqama ko-manta vika Isareri vata, vo vata vo vataqaa raqiki vaura. Vi vaiintika kara qantukeha Ieruharemini varake vaumanta Soromonuvavata vira hampata vaukavata vi karara ne vaura.

Ekaa ihiaara vikaqihai vohaiqa vohaiqavano vo-haa tora vohaa torara kara Ieruharemini varako-varo vi vaura.

⁸ Vika nutu:

Beni-Huva – viva Efaraimu aiqinaini vau vataragaqaa raqiki vaura.

⁹ Beni-Dekeva – viva maa vatukanavuraqaa raqiki vaura: Makaasi, Salabimu, Beti-Semesi, Eloni-Betihanaani.

¹⁰ Beni-Hesetiva – viva Aruboti vatukaqaa-vata, Soko vatukaqaavata, ekaa Hefe vatuka-vano vau vataragaavata raqiki vaura.

¹¹ Beni-Abinadaapiva – viva Doru vatuka-vano vau vataragaqaa raqiki vaura. (Viva Soromonura raavura Tafaatira varatora.)

¹² Banaava – viva Ahilutira maaquvano vaiharo Tanaki vatukave, Megido vatukave, vitantaqaa raqikiharo, Beti-Sani vatukavano vau vataragaavata raqiki vaura. Vi vatava Saretaani vatuka aumanto vauvaro Jeseriri vatukavano *sauti* mantaraini vaura. Vi vatava viviro, Abeli-Mehola vatukavanovata,

Jokimeamu vatukavanovata vaunaini vuru taiqora.

¹³ Beni-Gebeva - viva Gileaati vataini vau vatukara Ramotiqaqa raqiki vaura. Manasera ankuqiraava Jairiva u vatukanavuka Gileaatini vauvaro Beni-Gebeva vatuka vinavuraqaa raqikiharo, vatuka vonavu Basaani vata Agopi mantaraini vau vatukanavuraqaavata raqikura. (Mini vaantaavura ututo vatukava 60navu vaumanta, vika vaantaavura genti *baraasiqohai* aututo kaavuraqohai kempukaiqamake tintatora.)

¹⁴ Ahinadaapiva - viva Idora maaquvano Mahanaimi vatukaqaa raqiki vaura.

¹⁵ Ahimaasiva - viva Napataarira ankuqihainaaka vataqaa raqiki vaura. (Viva Soromonura raavura Basemaatira varatora.)

¹⁶ Baanava - viva Husaira maaquvano Asera ankuqihainaaka vataqaavata, Bealoti vatukaqaavata, raqiki vaura.

¹⁷ Jehosafaativa - viva Paruaara maaquvano Isakaara anku vika vau vataraqaa raqiki vaura.

¹⁸ Simeiva - viva Elaara maaquvano Benaminira anku vika vau vataraqaa raqiki vaura.

¹⁹ Gebeva - viva Urira maaquvano Gileaati vata hini mantaraini raqiki vaura. Haaru King Sihoniva Amo vatanaakaqaa raqikuva-vata, King Okuva Basaani vatukaqaa raqikuva-vata, vi vataraqaa raqiki vaura. Gebeva vivaqai ekaa vi vataraqaa raqiki vaura.

Isarerivata Iutaavata koqemake vaurara tura

²⁰ Iutaa vaiinti nahentivata Isareri vaiinti nahentivata vika airitahaa nuqavano *nampisini* vaintemake vaura. «King Soromonuva vau entara» vika koqemake vaiha karavata namarivata neha quaheha vaura.

²¹ Soromonuva raqiki vau vatava Iufaretisi Namari kuari urinaihairo viviro, Pirisia vataini kuari avu aquvinaini oruntora. Viraqaahairo vi vatava *sautihairo* viviro, Isipi auvahini oru taiqora. Soromonuva qaqi vau entara ekaa vi vataihainaaka vira vevaaraini vaiha vira *takisi* ami vaura.

²² Vohaa enta vohaa enta Soromonuva kara varova vaireva, maantimama vairo:

Porih/Vorusi uta vira maaravano 6,000 kilo.

Koqemake aututaa *porihira/vorusira* 3,000 kilo.

²³ Purumakau 10navu. Vi purumakauka *uiti* auruve, *baali* auruve ne vauvaro vika vaatavano koqemaviro vaura.

Purumakau 20navu. Vika koqe ukau neha koqe vaata vatauka vaura.

Sipisipi 100navu.

Diaave, gaselive, vo aantauve, kokoraarave.

Mintima kero vohaa enta vohaa enta Soromonuva kara vare vaura.

²⁴ Soromonuva ekaa Isareri aumanto vau vataraqaa raqikiqiro viviro, Iufaretisi Namari vainaini kuari urinaini oruntora. Viva raqiku vatava vaireva, Tipisa vatuka Iufaretisi Namari vaunaihairo viviro, Gaasa vatuka Nora Namari auvahini kuari avu aquvinaini muntu kora.

Ekaa avuhainaaka mini vauka vika Soromonura vevaaraini vaumanta vira hini

hini mantaraini vau vatanaaka vika kia vira navutaiqiraiti, maateraiqiha vaura.

²⁵ Soromonuva avuhainaa vaiintivano vau entara ekaa lutaave, Isarerive, vika náí *uaini* naaho ututoraqive, *fiki* katari ututora okarainive koqemake oquvi vauvaro kia qora haikavano vikaqaa qovaramaviro qoraiqama nimate vaura.

²⁶ Soromonuva ohi airitahaa vatora. Iqoka *kaari* rarau vare vuaina ohira 4,000navu vau-manta vika vo naavu vo naavuqi nai kavaqaara nai kavaqaaraqi vatomanta vaura. Soromonuva iqoka raqi ohira 12,000navu vatora.

²⁷ Soromonuva vaiinti 12navu noraiqama komanta vika vi vatara vi vataraqaa raqiki vaiha, vika vohaiqa vohaiqavano, vohaa tora vohaa torara, kara varake vaumanta Soromonuvavata vira hampata kara ne vaikavata vi karara ho neha kia karara aavoqura.

²⁸ Nora vaiinti 12 vinavuka avuhainaa vaiinti vira ohiaira iriha, nai kaamato toraraqaa *baali* auruvata, vira kaqivata, vara vuru iqoka *kaari* rarauri vau ohikavata, vo ohivata, nimumanta ne vaura.

²⁹ Kotiva koqe avu aato Soromonura amuvaro viya vi haikara vi haikara okara kankoma kero iri tave vauva vauvaro vira avu aatovano nai uri aatara kero vaura.

³⁰ Kuari avu urinaihainaaka vo kukavata, Isipihainaaka vo kukavata, koqe avu aato iri vauka vaiha vo okara vo okarara iri tave vau vaiintika vauvarovata, Soromonura avu aatovano ekaa vika avu aatovata uri aatarakero vaura.

³¹ Soromonura avu aatovano ekaa vata maataqaa vau vaiintika avu aatovata uri aatara kora. Esraara ankuqihainaa vaiinti Etaamuva

koqe avu aato vataava vaumanta, Maholura maaqunavu, Hemanivave, Kalakoluvave, Dadaavave, vinavukavata koqe avu aato vataaka vauvarovata, Soromonura avu aatovano vika avu aatovata uri aatara kora.

Mintumanta ekaa Isareri aumanto vau vatanaaka, vika Soromonuva nai koqe avu aato vataavama vaivo tu uvara irura.

³² Soromonuva uva maara koqera 3,000navu gara ntuvatora. Viva ihi 1,005navuvata gara ntuvatora.

³³ Nana nana kuvu kanaave katarive qampiqe vaira, Lebanonini vai *sidaa* katarirave, hohaa vau qampiqe vai maurara *hisopive* tura, viva vi haikara vi haikara okarara kankoma kero iriharo, vaiinti nahenti tiva nimumanta iri vaura.

Qaqi variqi vi haikara, aantauvahive, uvirive, memaruve, havukave, viva vi haikara vi haikara okarara kankoma kero iriro, vaiinti nahenti tiva nimumanta iri vaura.

³⁴ Ekaa vo vata vo vataihainaaka vika King Soromonuva koqe avu aato vataava vaivo tu uvara iri, vika vaiinti nititomanta hihai hihai vira koqe avu aato irireka ani vaura.

5

Soromonuva Kotira Naavu kaqa amitareva qera i vaura

¹ Haaru Devitiva qaqi vau entara King Hiraamua Taiaa vatukaqaa raqikuva Devitira tonti koqeva vaurara tiro, Soromonuva nai qora Devitira vatuka varo uvara Hiraamua iriro, vaiinti vokuka nititomanta vika Soromonura quahama amitareka [Jeruharemini] vura.

² Vika oruntovaro Soromonuva Hiraamuraini uva varakero mintima tiro:

³ Are irianarave. Ti qova Devitiva avuhainaa vaiintivano vaiharo viva kaiqe te Nora Kotira naavu kaqa amitaariraro vira autuvano noraiqama vuarire tumantavata, navutaaka qaiqaa qaiqaa ani vira hampata raqi vaura kaara viva kia naavu kaqa amitorave. Viva tiharo, Kairaro Noravano Kotiva navutaaka naatara timitairaqe vira naantiara te vira naavu kaqa amitaare, turave.

⁴ Ho maa entara Noravano Kotiva ti Variqavano ti koqema timitaimanta te koqemake vauramanta tinavu Isareri hini hini mantaraini varia vatanaaka maateraiqiha variamanta, kia vokiaka tinavu Isareri navutaiqiamanta kia vokiakavata tinavu qoraiqama timitareka auti variavo.

⁵ Mintiaverama te maa entara Nora Kotira tenta Variqa naavu kaqa amitaariraro vira autuvano noraiqama vuarire. Haaru Noravano Kotiva nai kauqu aiqiqaa agukero ti qora Devitirara minti turave: Te ai maaqu vo noraiqama kaariraro viva ai vatuka varero avuhainaa vaiintivano varianarove. Vivama ti naavu kaqa timitairaro ti hutuvano noraiqama vuarire, turave.

⁶ Viva minti turara ti, te ariara tiha, Are nena kaiqa vaiinti nititairamanta vika Lebanoni aiqina vainaini orunte *sidaa* katari teqa timitaiqe te vi katariraqohai vi naavura kaqaare. Saidonihainaaka vika katari teqe varia okarara kankomake tave variakama variavo. Vika katari teqa timitaiqe te tenta kaiqa vaiintivata nititaari vika ai kaiqa vaiinti kahaqiate. Are nanti nanti

monue nena kaiqa vaiinti koqaa iainara ti tiva timiraqe te vi monura vika nimirerave, tiro.

⁷ Minti tuvaro Hiraamuva Soromonura uva vira iriro voqamakeru quahakero tiharo, Kaiqenavu Nora Kotira autu tuahera kaare. Viva Devitira qorainti vainti vo amivaro vi vaiintiva koqe avu aato vataava nai qora vatuka varero nora vatanaaka Isareriqaa raqiki vaivo, tiro.

⁸ Ho Hiraamuva minti tivakero viva Soromonuraini uva varakero tiharo, Te ai uva iri virara hovema turo. Te ai antuqavano vainantemake, *sidaa* katarivata toqukeravata are inanaini vara karerave.

⁹ Ti kaiqa vaiinti Lebanonihai vo katari vo katari teqake vare muntu Nora Namariqaa ruvaqumake vate, rumpake, Nora Namari turuvau rarau vare, vika ta mantaraini are kaama tenanaini vuru vatevarave. Mini vuru ke ti kaiqa vaiinti naaqunta qantuke vataimanta ai kaiqa vaiinti vihaima katari vira varevarave. Te mintimake vara kaarirara are virara irihara kara tinivata ti naavuqi vaikaravata vara kairaro aniarire, tiro.

¹⁰ Minti tivakero Hiraamuva airi *sidaavata* toqukeravata Soromonuva kaamatero mintima timiane tu katarira vara kovaro Soromonuva unaini vura.

¹¹ Mintuvaro Hiraamuva nai navunaaka hampata naarire tiro, ekaa ihia Soromonuva *uti* auru vira maaravano 2,000 *ton* vairavata, *orivi* vahavera koqera mpiqato taqura 4,000 *lita* vauravata amite vaura.

¹² Noravano Kotiva nai kauqu aiqiqaa aqukero te mintirerave tuntema kero, viva Soromonura koqe avu aato mpiqa amitora.

Hiraamuka Soromonuka koqemake tontiqama ketanta vaiha, vitanta maateraiqamake variqi virerave tivake, uva tiva taatautora.

¹³ King Soromonuva vika vira kaiqa vara amitaate tiro, ekaa Isareri vataihairo 30,000 vaiinti ntita vatero,

¹⁴ vika taaramo ankuqaa rairakero vatero, vo toraqaa vo anku 10,000 Lebanonini nititomanta vika oru vohaa torara kaiqa varate orurante maaqaini ani qaqi vaumanta, vo anku 10,000vano qaiqaa oru kaiqa vare vaura.

Taaramo anku vika vohaa tora vohaa torara vitare aitare iha, kaiqa varateha orurante maaqaini taara torara auraara ani qaqi vaura. Adoniraamuva kaiqa vaiinti vikaqaa raqiki vaura.

¹⁵ Vika ori teqaate tiro, Soromonuva 80,000 vaiinti ntita vatomanta vika aiqinaini vaiha ori teqe vaura. Vokuka ori vareha aniate tiro, 70,000 vaiinti ntita vatora.

¹⁶ Vi kaiqaraqaa raqikiate tiro, viva qiata vaiinti 3,300navu kaama tora.

¹⁷ Soromonuva tuntemake, kaiqa vaiinti vika oru koqe ori vaunaini vaiha, ori nora haunti teqake vatomanta, vokuka ori vira vareha vuru Ieruharemini Kotira Naavu vi oriraqaa kaqa amitaate ti, vika vi orira vare vuru vataqaa vuqitora.

¹⁸ Soromonuka Hiraamuka kaiqa vaiinti naavu kaqo kaiqara tavokavata, Bibilosihainaa vaiintivata, ekaa vika ori teqake avuqavuqamake vateha, katarivata kutuke humuquke qeramake vate vaura.

6

Soromonuva Kotira Naavu kaqa amitora

¹ Soromonuva Isareri vatanaakaqaa raqikiqiro viharo 4 ihi varakero, vi ihira 2 toraqaa, *Sivive* tu toraraqaa Soromonuva Nora Kotira naavu kaqa amitareva vi kaiqara hoqarama tora. Vi entara Isareri vatanaaka Isipi ke anu entaraqaahairo 480 ihi aitarora.

² Soromonuva maantima vau naavura Nora Kotira kaqa amitora:

Vi naavura hini hini vukaitantavano vaireva, 27 *mita* vauvaro, tauriniatanta vaireva, 9 *mita* vaura.

Vi naavura virini tura aratova vaireva 13½ *mita* vaura.

³ Nora naavu vira qentiana vika *rumu* vo tomaqa kovaro vi *rumura* tauriniava vaireva, nora naavu voqaantema kero, 9 *mita* vaura.

Vira vukaitantavano vaireva, 4½ *mita* vaura.

⁴ Naavuqi ataa iarire ti, vika oriqohai *antura/tura* ntavatora voqi voqi inaara *uintua* aututura. *Uintua* novano vahaaqaini inaara no vauvaro avutaqi nora no vaura.

⁵ Soromonuva tumanta vika nora naavu minti-make kaqate, viraqaahai *rumu* vonavu nora naavu ututuma taate ti, vika vira hini hini mantarainivata vira tauvaqainivata *rumu* vonavu tomaqake autu kora.

Rumu vonavu vataini autuke vate, vira qi-ataqaa vo autuke vate, qaiqaa vira qiataqaa vovata autuke vatora.

⁶ Vika vi *rumura* vi *rumura* nora naavuqaa tomaqa keha nora naavuqaa ori ntavatora kia nkauru karaiti, qaqi tomaqa tora. Vika vi *rumura*

vi *rumura* tomaqerara iriha, hoqare vika nora ori *antura/tura* miani ntavaqi vivi, viraqaahai vira vuruvi katari rukiteva ho variarire ti, vika mantaquma vau orira ntavate, qaiqaa vira vuruvi katari rukiteva ho variarire ti, vika voqavata mantaquma vau orira ntavaqi vivi, vuru taiqa kora.

Vataqi vau *rumura* tauriniava vaireva, 2 *mita* 20 *sentimita* vauvaro, vira qiataqaa vau *rumura* tauriniava vaireva, 2 *mita* 70 *sentimita* vauvaro, qaiqaa vira qiataqaa vau *rumura* tauriniava vaireva, 3 *mita* 10 *sentimita* vaura.

⁷⁻¹⁰ Nora naavu ututumato *rumunavura* viriniava vaireva, vohaa qarama kero 2 *mita* 20 *sentimita* vaura. Vika vi *rumura* vi *rumura sidaa* katariqohai nora naavuqaa tomaqake kaqatora.

Vataqi vau *rumunavura* qentivano *sauti* mantaraini vauvaro, viraqihairo *rataa* vovano vira qiataqaa vau *rumuraqi* vuvaro, *rataa* vovano vira qiataqaa vau *rumuraqivata* vura.

Kotira Naavu kage vaivaro noraiqaakero kenko kaanko tiantorave ti, vika kia *hamaave*, *kol-sisive*, vo *aini* haikave, varake kaiqa vararaiti, vika niaraini nora orivano vaunaini vaiha ori avuqavuqama keha koqemake teqakeha, viraqaahai ori vira vare vuru Kotira Naavu kaqatonaini evaara kage vaura.

Soromonuva tumanta vika vo ori vo ori varake naavu vira kaqaqi vivi, viraqaahai vika naavu qiata autiha nora *sidaa* rukite, *sidaa* tanuqira kututoraqohai qiataini vuqiteha naavumatora.

¹¹ Noravano Kotiva Soromonurara tiharo,

¹² *Are ti naavu kaqa timite varianarara irihama, te ai uva tiva amirerave.*

Are te tivatauna uvaravata, te ariara minti minti iane tivatauna uvaravata, koqema kera irihara vira avataqira virera, te tota ai qora Devitirara kauqu aiqigaa aquke tiva amunan-temake, ai koqema amitarerave.

¹³ Te ni tenta vaiinti nahenti Isareri kia qaqira karaiti, ni hampata variqi virerave, tiro.

Noravano Kotiva Soromonurara minti tura.

¹⁴ Ho Soromonuva Kotira Naavu kaqa vuru taiqa kora.

¹⁵ Soromonuva tumanta vika *sidaa* varake vi katariraqohai Kotira Naavu avutaqi *antura/tura* aratoraqaa vataihai vuqiqi vivi, vuru naavu qi-ataini taiqake, viraqaahai vika toqukera kutu-toraqohai vatakanta vuqitora.

¹⁶⁻¹⁷ Kotira Naavuqi vira turuaravano vari-
arire tiro, Soromonuva tumanta vika naavu avu-
taqi 9 *mita* kaara ntuvake kavaqaara aratovaro
viva kaankuka voqaara vauvaro vira hini man-
taraini Kotira turuaravano vauvaro vira avuni
vau *rumura* vira vukaivano vaireva, 18 *mita*
vaura. Kavaqaara vira vataihai *sidaa*qohai aruqi
vivi, naavu qiataini vuru kora.

¹⁸ Hauri avutaqi ori ntava taava qoqaa
variantorave ti, vika *sidaa* katariqohai
naavumate, *sidaa* viraqaa timonave/qantirave,
qaqi maurave nkauruke vaataiqama tora.

¹⁹ Nora Kotira turuaraini vira *Vokise* vuru
vataate ti, vika vi *rumura* qerama tora.

²⁰ Vi *rumuva* vaireva: Vira vukaitantavano 9
mita vauvaro, vira tauriniava 9 *mita* vauvaro,
vira viriniavavata vohaa qaramakero 9 *mita*
vaura.

Soromonuva tumanta vika *kori* ori koqera ruqutuke *kakanairimake/kavanairimake* noraiqamakora varake, vi haikaraqohai vi *rumura sidaa* vaavi arutora naavuma teha mantaaga kora. Vika *ofaa* tainta* aututoravata *kori* oriqohai vuqiteha mantaaga kora.

²¹ Soromonuva tumanta vika Kotira Naavu avutaqi *kori* ori koqera varake viraqohai ekaa katarive orive taatauke qapuqama tora. Vika *koriqohai* rerupa voqaara aututo *seni* naaquentara varake, viraqohai Kotira turuaraini vau *rumura* vira gentiana virini hiritora. Vika vi gentiravata *koriqohai* taatauke qapuqama tora.

²² Soromonuva tumanta vika ekaa Kotira Naavu avutaqivata, *ofaa* taintavano Kotira turuara gentiana vauravata, *koriqohai* ekaa vi haikara taatauke qapuqama kora.

²³ Vika *orivi* katari varake viraqohai aroka vataa *enseli maraqura/varaha* taaraqanta autuke Kotira turuaraini vuru vatora. Vitanta viriniava vaireva, 4½ *mita* vaura.

²⁴ *Enseli* aroka hinivano vaireva, 2 *mita* 25 *sentimita* vauvaro, vira hinivano vohaa qaramake vaura. Vira aroka airatovaro hini vitivano oru hini vitiqaa akukumaviro 4½ *mita* vaura.

²⁵ *Enseli* vovata vohaa qaramake autuke vatora.

²⁶ *Enseli* taara vitanta vohaa qaramake autu tovaro vitanta vukaivano 4½ *mita* vaura.

²⁷ Soromonuva tumanta vika *enseli* taaraqanta autuke vare, vuru Kotira turuaravano vau

---

* **6:20:** Vi taintara vaireva, koqe unta iaina haikara Kotira iha quara amite taintava, *sidaaqohai* aututo taintava vaura.

rumuraqi vaaviarama tomenta vitanta aroka *rairate/airate* vaura.

Enseli vovano himpi vauvaro, vira aroka viti vovano naavu taqe hini vauvaro, *enseli* vovano vira tataaqa himpi vauvaro vira aroka viti vovano naavu taqe hini vaura. *Rumu* avuta viraqi vitanta aroka vitivano naiqaa naiqaa ani akukuma vura.

²⁸ Vika *enseli* vitantavata *koriqohai* qapuqamake vatora.

²⁹ Vika Kotira Naavu *rumu* taaraqantaqi *vahema/vaataiqama* tareka, *deti* katarive, *enseli* aroka vataakave, qaqi maurave, *sidaaqaa* nkauruke aututura.

³⁰ Vika qaiqaa *kori* ruqutuke *kakanairimake/kavanairimake* viraqohai *rumu* vitantaqi vatani vau taintaraqaa vuqite mantaqaa kora.

³¹ Vika *orivi* kututura varake, viraqohai Kotira turuaravano vau *rumura* nora qenti taaraqanta tampamake autuke vatora. Vi qentira auvahianta aruto katariva 5navu vaura.

³² Vi qentitanta vaataiqireka, *enseli* aroka vataakave, *deti* katarive, qaqi maurave nkauru keha autute, viraqaahai *kori* ori ruqutuke tanuqama toraqohai vi haikara vi haikara naavumatora.

³³ Kotira Naavu vahaagaini vau qentira autireka, vika *orivi* katari 4navuqohai qenti auvahianta arute,

³⁴ viraqaahai vika qenti vitanta toqukeraqohai autuke, tampamake arutura.

Hini qenti qantua kaivaro tavaaraqaahairo raqantaa vuarirava vauvaro, hini qentivanovata vohaa qaramakero vaura.

³⁵ Avutaqi vau qentitanta vahehema kontemake, vika vi qentitantavata vaatai qama kora. (6:32)

³⁶ Kotira Naavuvano hohaa avutaqi vaumanta vika vi hohaara autireka maantimake aututora: Vika kogemake teqato orira, vo ori vo ori vevanto vontaqaa vontaqaa taaramo tataa ntavate, vira qiataqaa *sidaa* vuqitora.

³⁷ Soromonuva Isareriqaa raqikiqiro viharo ihi 4navu varakero, vi ihira 2 tora, *Sivive* tu toraraqaa vika Nora Kotira Naavu kaqe kaiqara hoqaramate, avuni ori vataini ntava tora.

³⁸ Soromonuva Isareriqaa raqikiharo 11 ihi 8 tora, *Buluve* tu torara varako entaraqaa, vika vi naavura kaqa vuru taiqa kora. Soromonuva minti mintimake kaqaate tuntemake, vika vi naavura 7 ihi varaqi viha, kaqa taiqa kora.

7

Avuhainaara naavu kaqatora

¹ Soromonuva tumanta vika qaiqaa avuhainaara naavu, vo naavu vo naavu 13 ihia kaqaqi vivi, vuru taiqa kora.

²⁻³ Avuhainaara naavu vo, virara *Lebanoni-Nantave* tu naavura vira hini hini taaqeni vukaitantavano 44 *mita* vauvaro, vira tauriniava 22 *mita* vauvaro, vira viriniava 13½ *mita* vaura.

Vika nora *sidaa pahi* taaramontaqaa aratovaro vontaqaa 15 *pohivano* vauvaro, vontaqaa 15 *pohivano* vauvaro, vontaqaavata vohaa qaramakero 15 *pohivano* vaura. Vika mintimake nora *pahi* arate naavu qiata autireka *pahi* viraqaata nora *sidaa* kututora 45navu taurini rukitora.

⁴ Naavu hini hini taaqeni *uintua* taaramon-taqa vohaa qaramake autuke vatora.

⁵ Naavu vira qentinavu autireka, qaqi qenti voqaara taaramonavu hini hini taaqeni vohaa qaramake autuke vatora.

⁶ Vika naavu vo kaqake vi naavura autu nteha *Nora Pohinavu Vai Naavurave* tura. Naavu vira hini hini taaqeni vukaitantavano 22 *mita* vauvaro vira tauriniava 13½ *mita* vaura. Vi naavura avuni vika *veranda* autuke, *veranda* qiata totaarire ti, vika *pohinavu* aratora.

⁷ Vika avuhainaa taintavano variaina naavuravata kaqa amite virara *Uva Avuqavuqiaina Naavurave* tura. Soromonuva viraqi vaiinti nahenti *ko* iri vaura. Vika vi naavura avutaqi taaqeni *sidaa* varake vataihai aruke naavumaqi vivi, vuru qiataini taiqa kora.

⁸ *Ko* iriaina naavura tauvaqaini vika naavu vo, Soromonuva nai variaina naavura kaqa amitora. Vo naavu kaqontemake, vika vohaa qaramake viravata kaqa amite, viraqaahai vika naavu vo, Soromonura naata, Isipi avuhainaara raavura naavuvata kaqa amitora.

⁹ Vika ekaa vi naavura vi naavura kaqeha, nora ori koqe origai varakeha vataihai ntavaqi vivi, vuru naavu qiataini ke vaura. Vika koqe ori vaunaini vaiha, vo ori vo ori avatama keha, koqemake soqohai teqakeha naavu avutaqivata vahaqainivata variainara avuqavumakeha vate vaura.

¹⁰ Naavuvano kempukaiqama kero variarire ti, vika ori nora haunti teqatora vira naane vataini vuqite vaura. Nora ori vokura vira vukaivano vaireva, 3½ *mitave*, 4 *mitave* vaura.

¹¹ Vika vataini nora ori vuqite, viraqaata koqemake teqato orira ntavaqi vivi, *sidaa* kututovata varake naavu vira kaqora.

¹² Vi naavuva vi naavuva hohaa avutaqi vau-manta vika vi hohaara maantimake aututora: Vika teqato orira, vo ori vo ori taaramontaqaa ntavate, vira qiataqaa *sidaa* vuqitora.

Vika vohaa qaramake aututo hohaaraqohai Nora Kotira naavuvata vira avuni vau *rumuravata* ututumatora. (6:36)

Huraamuva King Soromonura kaiqa vara amitora

¹³⁻¹⁴ Vaiinti vo Taiaa vatukaihainaava Huraamuva nai qora aanantero *baraasi* oriqohai auti varia kaiqara kankomakero tavo vaiintiva vaura. Huraamura qova qutu vuvaro vira nova Napataarira ankuqiraava vaura.

King Soromonuva Huraamuraini uva vara kero aarovaro viva ani ekaa *baraasiqohai* auti kaiqaraqaa raqiki vaura.

Huraamuva nora pohitanta autukora

¹⁵ „Nora *pohi* taaraqantavano Kotira Naavu gentiana variarire tiro,„ Huraamuva nora *pohitanta baraasiqohairo* vohaa qarama kero autukero vatora. Posi vira vukaivano vaireva, 8 *mita* vauvaro, vira vaata ovenaaruma taiva vaireva, 5 *mita* 30 *sentimita* vaura.

¹⁶ Viva *pohi* qiata taaraqantavata *baraasiqohairo* autukora. Qiata vukaivano vaireva, 2 *mita* 20 *sentimita* vaura.

¹⁷ Viva *pohi* qiata *vahehema/ vaataiqama* kareva, *baraasiqohairo* rerupa voqaara *seni* 7navu autukero vuntakero *pohi* ututumatero

hiritora. Taara *pohi* vitantaqaa vohaa qaramakero *seni* autukero vatora.

18 Viva *seni* vuntakero vatora vira virinivata mianivata *pomigraneti* * tava 100navu naiqi naiqi *pohi* viraqaa ututumakero vatora. Taara *pohi* vitantaqaa vohaa qaramakero *pomigraneti* tava autukero vatora.

19 Viva taara *pohi* qiata vitantaqaalilive tu maurara autukero vatora. Maura vukaivano vaireva, 1 *mita* 80 *sentimita* vaura.

20 *Pohi* qiata tavaarana naqavuviro vauvaro vira vuruvi, viva *lili* maura autukero vatora.

21 Huraamuva *pohi* vitanta autu komanta vika vitanta varake Kotira Naavu qenti vaunaini vaavi aratora.

Viva *sauti* mantaraini vau *pohirara Jakinive* – *Kotiva*, vi *haikara qovaramake vairave*, tivakero *noti* mantaraini vau *pohirara Boasive* – *Nora kempukavano Kotiraqi vairave*, tiro.

22 *Pohi* vitanta qiataqaa *lilive* tu maurara autotova vaura. Ho mintima kero *pohi* vitanta autu vuru taiqakora.

Huraamuva nora tave autu kora

23 Huraamuva nora tave vo, *taani* voqaara *baraasiqohairo* autu komanta vira autu nteha Varuva Namarive tura. Nora tave vira virini miani vaireva, 2 *mita* 20 *sentimita* vauvaro, vira novano vaireva, 4 *mita* 40 *sentimita* vaura. Nora tave vira ovenaaruma taiva vaireva, 13½ *mita* vaura.

---

* **7:18:** *pomigraneti* tava vaireva, *epelive orinsive* vira tava voqaara vaira.

²⁴ Viva tave aaqaini vaataiqama kareva, vira no auvahianta *timona/qantira* naiqi naiqi ututumakero aututero, vira muntuvi qaiqaa *timona/qantira* naiqi naiqi vontaqaa ututumakero aututora. Viva *baraasi* ihaqi kovaro ravitavura[†] qihia keharo tavevata viraqaa vaataiqamato haikaravata vohaa vaka autukora.

²⁵ Huraamuva Varuva Namarive tu tavera vira autukero, viraqaahairo viva purumakau qora 12navu *baraasiqohairo* autu komanta vika nora tave vinavura tauvaqaaqaa vaari vatora. Purumakau taaramonavu kuari uri mantaraini viri vatovaro, taaramonavu kuari avu aquvunaini viri vatovaro, taaramonavu *noti* mantaraini viri vatovaro, taaramonavu *sauti* mantaraini viri vatora.

²⁶ Nora tave vira vaatavano vaireva, vatoqiqama kero 8 *sentimita* vaura. Vira novano vaireva, *kaapu* nove, *lili* maura vira mareve, vira voqaara vaura. Vi taveraqi namari kaqake mpiqa kareka, 40,000 *lita* kaqake vatora.

Huraamuva uiri kaari vonavu autu kora

²⁷ Huraamuva *baraasiqohairo uiri kaari* 10navuvata autu kora. *Uiri kaari vira*

[†] **7:24:** Maa entara vaiinti vika *simeniqohai amukove, taanive*, autireka iha, vika vahuqa aututaa haikaraqi *simeni* qihia kaavaro *simenivano* kempukaiqama vimanta viraqaahai vika vahuqa aututaa haikara ravaqaa kaavaro *amukovanove, taanivanove* qovarama vi vaira. Vira voqaantemake, vi vatanaaka vo haika autireka iha *baraasive, aini* orive nora ihaqohai ravitake, viraqaahai vika vahuqa aututo haikaraqi ori ravitavura qihia kovaro orivano humpama viharo kempukaiqama vumanta viraqaahai vika vahuqa aututo haikara qaqini ravaqaa kovaro vi haikara autireka u haikava qovarama vi vaura.

vukaivanovata vira tauriniavavata vohaa qaramakero 1 *mita* 80 *sentimita* vauvaro vira virini miani 1 *mita* 30 *sentimita* vaura.

28 Viva *uiri kaari* autiharo vuhaari naane aututero, vuhaari viraqaa *baraasi* tanuqama tora varakero taatautora.

29 *Baraasi* tanuqama tora viraqaa viva *raionive*, purumakau qorave, *enseli* aroka vataakave, autukero vatero, *baraasi* tanuqama tora vira auvahini vau vuhaariraqaa viva maura vuntatora *maraqura/varaha* autukero vatora.

30 *Uiri kaari* vohaiqa vohaiqavano aiq*u* *uiri* vaura, taaraqanta taaraqanta vatora. Vi aiquravata, vira tuqantaa vuaina vuhaariravata *baraasiqohai* aututora.

Ekaa *uiri kaari* vauvaro namari tavevano ho oqu vuarire ti, vika vo kaantara vo kaantaraqaa *baraasi* haika arute, vi haikaraqavata maura vuntatoraqohai *vahehema/vaataiqama* tora.

31 *Uiri kaari* vira kantaacaqaa vika no autukovaro vira viriniava 45 *sentimita* vauvaro vira tauriniava 67 *sentimita* vaura. No vira auvahianta vika maura vuntatora *maraqura/varaha* viraqohai vahehema tora.

32 *Uiri kaari* aiq*u* tauriniava vaireva, 67 *sentimita* vaura. *Uiri kaari* vevanto aiq*u* 4navuvano vauvaro vira tuqantaa vuarira *ainivavata* vevanto vaura.

33 Vira aiquvano vaireva, iqoka *kaari* aiq*u* voqaara vaura. Vika aiq*u* *rinive*, aiq*u* tavaaranave, aiq*u* viraqaa hampakira vuhaarive, ekaa vi haikara vi haikara *baraasi* ori *unta/nuta* kovaro ravitavuraqohai autukora.

34 Utuvare vi aniva *uiri kaari* kaantaaqaa aqunavuvano vaura.

35 Aunta ovenaaruma tova vira viriniava 22 sentimita vauva *uiri kaariqaa* vaura. Auntavata aqunavuvata *uiri kaari* vira hini vaatavata vika vohaa vaka *baraasi* ori ravitavuraqohai autukora.

36 Huraamuva *uiri kaari vahehema/vaataiqama* kareva iharo, viraqaa *enseli* aroka vataakave, *raionive, deti* katarive, autura. Ta mantaraini *maraqura/varaha* autuarira vatukava ho vau-naini viva vi haikara vi haikara autukero, auvahini qaqi maura vuntatoravata vahehema tora.

37 Mintima keharo Huraamuva „nai kaiqa vai-intinavu hampata, *baraasi* ori *unta/nuta* kovaro ravitavuraqohairo *uiri kaari* 10navu autukomanta, ekaa *uiri kaari* vika vohaa qaramake vaura.

38 Huraamuva vi haikara autukero, viraqaahairo viva namari taqu tave 10navu *baraasiqohairo* autukero *uiri kaari* vohaiqa vohaiqaqi vuru vatora. Namari tave vira novano vaireva, 1 *mita* 80 *sentimita* vauvaro vi taveraqi namarivano 800 *lita* mpiqaro vaura.

39 Ho Huraamuva vi haikara autu taiqa kero *uiri kaari* 5navu varakero Kotira Naavu tataaqa *sauti* mantaraini vatero, vo 5navu varakero Kotira Naavu *noti* mantaraini vatero, *Varuva Namarive* tu tavera varakero Kotira Naavu avuni kaanaaqaini vuru vatora.

40 Huraamuva voku haikaravata, namari ntua-ina tanurave, havoreve, inaara tanuve autukero vatora. King Soromonuva Nora Kotira naavuqi

vara timitaane tu kaiqara, Huraamuva ekaa vi kaiqara vara vuru taiqa kora.

⁴¹ Huraamuva maa haikara maa haikara *baraasiqohairo*, autu amitero:

Vukai *pohitantave*, (7:15)

Pohi vira qiatatanta tave voqaara vaurave, (7:16)

Pohi qiata vaataiqama ko haikara *seni* rerupa voqaara vuntatorave,

⁴² *Pomigraneti* tava 400navuve, (*Seni* vuntakero vatora vira virini *pomigraneti* 100navu naiqi naiqi vontaqaa ututumakero vatero, *seni* vuntakero vatora vira mianivata viva *pomigraneti* 100navu naiqi naiqi vontaqaa ututumakero vatora. Viva hini mantaraini vau *pohira* vira qiatavata vohaa qaramakero vaataiqama kora.) (7:18)

⁴³ *Uiri kaari* 10navuve, namari tave 10navuve, (7:27-38)

⁴⁴ Varuva Namarive tu taverave, purumakau qora 12navuve,

⁴⁵ Kure vonavuve, havore vonavuve, inaara tanu vokurave,

Soromonuva tuntea kero, Huraamuva ekaa vi haikara vi haikara Nora Kotira Naavuara iriharo autukero vatora. Viva vi haikara *baraasiqohairo* autu taiqa kero takuqiarire tiro, vi haikara humukero vatora.

⁴⁶ Avuhainaa vaiintivano tuyaro Huraamuva Iotani Uqitaini vi haikara vi haikara autireva vi kaiqara varora. Sukoti vatuka hini vauvaro Saretaani vatuka hini vauvaro tavaarana aaqatai vata koqeva vauvaro Huraamuva vi haikara maraqura aaqatai vataqi autukero, *viraqaahairo*

viva *baraasi* ori ravitavura aaqatai vataqi qihia kovaro *baraasivano* aaqatai aututura viraqi vaiharo kempukaiqama viro maraqura aututova qovarama vura.»

⁴⁷ Ekaa vi haikava airitahaa vaurara tiro, Soromonuva kia vi haikara *sikeriqaa* hiritaiqe vira maara tavaare tiraitiro, viva qaqi kovaro, kia vaiinti vovanovata vi haikara maara ho iri tavora.

Vo haika vo haika autuke Kotira naavuqi vatora

⁴⁸ Kotira Naavugiraa haika autuate tiro, Soromonuva tumanta vika *ofaa* tainta vo autute, Kotira mpareti amite taintaravata autuke vatora. Vika tainta vitanta *kori* ori tanuqama toraqohai naavumatora.

⁴⁹ Vika *kori* oriqohaiqai *raamu* vate kairiqara 10navu autuke, Kotira turuaraini vau *rumura* vira tataaqa vi haikara 5navu kauqu tanaraini vuru vaaviaramate, hini 5navu kauqu kaanaaqaini vuru vaaviarama tora. Vika *koriqohai raamu* qumpike vate kairiqaraqaa maura autuke vatora. Vika iha auri raaquvare haikara *kotaavata/kuahaavata* autuke vatora.

⁵⁰ Qaiqaa *kori* oriqohai *kaapuve*, vo tanuve, *raamu* qimpe haikarave, iha mura quare tanurave,

iha auri vaqite tanurave autuke vatora.

Qaiqaa *koriqohai* Kotira *rumu* turuaraini vau gentira *hinisi* autuke, Kotira Naavu avuni vau gentira vira *hinisivata* autuke vatora.

⁵¹ King Soromonuva Nora Kotira naavugiraa kaiqa vara vuru taiqakero, viraqaahairo viva nai qova Devitiva Kotira kaama amito haikara, *silvaa*

orive, *kori* orive, vo haikave, ekaa vi haikara vi haikara varero vuru Kotira Naavuqi airaira vate vau *rumuraqi* vatora.

8

Kotira Vokise vare vuru vatora

¹ [Vika vi kaiqara taiqa kovaro,] King Soromonuva Nora Kotira *Vokise* Devitira vatuka Saioniqihai vare vuru Kotira Naavuqi vataate tiro, viva Isareri nora vaiintive, qiata vaiinti nora ankuqaave inaara ankuqaave raqiki vauka naaromanta

² vika hihai hihai ani ruvaagumavi vaura. Vi entava *Haraara Naavu* ovata no entava 7 tora *Etanimive* * tu torava vaura.

³ Ho Isareri nora vaiintinavu ani ruvaaguma vumanta Kotira kaiqa vara amite vau vaiintika Nora Kotira *Vokise* vare

⁴ vumanta Kotira kaiqa vara amite vau vaiintikavata, Rivaira anku vokukavata, vika Nora Kotira *Seri* Naavu rampaike vare, viraqi vau taintarave vo haikave vare vuru Kotira Naavu aumanto vatora.

⁵ Vika *Vokise* vira vare oruntomanta King Soromonuvavata, ekaa Isareri vaiinti nahentivata, oru *Vokise* vira tataaqa ruvaagumavi vaiha, sipisipive purumakau qorave airitahaa aruke, Kotira *ofaa* iha quara amitora. Vika nai airi sipisipive purumakauve aruke Kotira iha quara amitorara ti, vi quaranavura kaara ntuvake taveva kia ho vaura.

---

* **8:2:** Etanimi tora vaireva, Septemba toravata Oktoba toravata vitanta tavaarana vaura. (Wkp 23:34)

⁶ Ho viraqaahai Kotira kaiqa vara amite vauka *Vokise* vira vare Nora Kotira Naavuqi vira turuaravano vau *rumuraqi enseli* taaraqanta arokaqi veta vatora.

⁷ *Enseli* vitanta arokavano rairaviro vaiharo vi *Vokiseravata*, vira aqu vare anu kataritantavata, mantaaga kora.

⁸ Katari vukaitanta vaumantara ti, vaiintivano vira tataaqa vaiharo vitanta viti tavaarirava ho vauvarovata, vaiintivano vo *rumuqi* vaiharo vitanta viti tavaarirava kia ho vaura. Vate maa entara vi kataritanta qaqi vi *rumuraqi* variara.

⁹ Vi *Vokisera* avutaqi Kotiva qara ntuvato oriva taaraqanta vauvaro kia vo haikavanovata viraqi vaura. Haaru Mosiva Sainai Aiqinaqaa vaiharo ori vitanta *Vokiseqi* vatora. Vi entara Isareri Isipihai katu vare Sainai Aiqinaqaa ani vauvaro Noravano Kotiva vika hampata vohaa uva tiva taataukero vatora. (Katu Varora 25:21)

¹⁰ Ho Kotira kaiqa vara amite vauka vi *Vokisera* Kotira turuaravano vau *rumuraqi* vuru vate, vevantovaro vaakama tonavuvano Nora Kotira Naavuqi mpiqa viro mantaaga kora.

¹¹ Nora Kotira mpeqa okaravano takuqi vauva tonavuqihairo voqama kero ataa i vaumantara ti, Kotira kaiqa vara amite vauka kia ho naavuqi oriqete nai kaiqa vararaiti, qaqi vahaaqaini vaura.

¹² Mintuvaro Soromonuva tiharo, Noravano Kotiva tiharo, Te tonavuvano voqamakero taatau vinaraqi vairerave turave. (Katu Varora 19:9)

¹³ Mpo, Noravauvo, are haaru minti tiaravata, te ariara viva ekaa enta ekaa enta maa naavuraqi

variqiro vuarire ti, vira ai kaqa amitaunarave, tiro.

¹⁴ King Soromonuva minti tivakero viva tuqantaaviro Isareri vaiinti nahenti mini ruvaaqumavi vauka taveharo, nai kauqu aqu nimitero Kotiva ni koqema nimitaarire tiro.

¹⁵ Minti tivakero viva tiharo, Kaiqenavu Isareri Variqa Nora Kotira autu tuahera kaare. Viva nai aiqiqaa kauqu aqu kero ti qora Devitirara tivato uvara kia tauru kaivaro vi uvava vate vivauma vaivo.

¹⁶ [Viva ti qora Devitirara minti turave:]

Te tenta vaiinti nahenti Isipiqihai ntite anuna entaraqaahai te kiama Isareri anku vorara tiha, Te vatuka vo kaama taari ne vi vatukaraqti ti naavu kaqa timitaimanta vaiinti nahenti ti hutu noraiqama kaate, tunaravauve. (2 Sam 7:6)

Devitio, te kia minti tiraiti, ariara viva ti vaiinti nahentiqaa raqikiarire ti, ai kaama taurarave. Kotiva minti turave.

¹⁷ Ti qova Devitiva tiharo, Kaiqe te Nora Kotira tinavu Isareri Variqara iriha, vira naavu kaqa amitaariraro vira autuvano noraiqiarire, tuvarovata,

¹⁸ Noravano Kotiva ti qora Devitira nai tiva amiro tiharo,

Are tihara te Nora Kotira naavu kaqa amitarerave tiara uvava koqe uva vaivaravata,

¹⁹ are nenama vi naavura kia kaqa timitenarave.

Ai maaqu vo vivama ti naavu kaqa timitairaro ti hutuvano noraiqama vuarire, turave.

²⁰ Ho Noravano Kotiva nai aiiqaa kauqu aqukero tivato uvava vate vivauma vaivo. Viva tiva taintemake, te tenta qora Devitira vatuka vare, Isareri avuhainaa vaiintiqamavi vaiha, Nora Kotira tinavu Isareri Variqa autu noraiqama vuarire ti, vira naavu kaqa amitauro.

²¹ Vi naavuraqi Kotira *Vokise* vate *rumura* te autu amitauro. Noravano Kotiva Isipiqihairo tinavu kaivaqaukavara ntita varero anu entara viva tinavu kaivaqauka hampata vaiharo uva tiva taatauto oritanta *Vokise* viraqima vaivo, tiro.

²² Minti tivakero Soromonuva Isareri vaiinti nahenti nivuqaa Nora Kotira *ofaa* tainta tataaqa oru himpi vaiharo nai kauqutanta virini tututeharo

²³ Kotira aarero tiharo,

Mpo Noravauvo, are Isareri Variqavanoma variaro. Kia ai voqaa variqa vovano naaruva virinive, vata mianive vaivo.

Tenavu ai uva iriha ai aaraqaa kogemake nuarera, ai muntukavano tinavuara vairara, are nena uva tivakera taatau taanarara iriqira vinarave.

²⁴ Haaru are ti qora Devitirara irihara nena aiiqaa kauqu aqukera te mintirerave tiva taana uvava vate vivauma vaivo.

²⁵ Noravauvo, are tinavu Isareri Variqavanoma variaro. Mpo, are vo uvavata nena aiiqaa kauqu aqukera ti qora Devitirara tiva taanara kia tauru karaitira, vi uvaravata iriqira vuane. Are haaru Devitirara tihara,

Are ti tivuqaa avuqavuqama kera nuanan-temake, are kuvuarama teraukavata kia qora okara autiraiti, ti tivuqaa avuqavuqamake

nivera, te ekaa entama qaqi kaari vikaqihai avuhainaa vaiintiqamavi, Isareriqaa raqiki-varave, tianarave.

²⁶ Mpo, Isareri Variqavauvo, are vi uvara nena aiqiqaa kauqu aqukehara ti qora Devitirara tianara iriharama, are qaqi kairaro vi uvava vivau variarire.

²⁷ Te ariara tiha, Quqaae Kotiva maa vataraqaa tuvu vaiharo variqiro vuanarove? turo. Ike, virini naaruvavano nai nora vatukavano vaivarovata, kia are mini vaina vatukava ho vaivo. Naaruvavano kia ho vairara tiro, te ai kaqa amitauna naavuvavata kiama ho varianarove.

²⁸ Ti Variqa Noravauvo, mintima vaivara-vata, te ai kaiqa vaiintivano vate ai aareha ariara ike mpo tiva timitaane tiaina uvara irira, are te ai iraainantema kera mintima timitaane.

²⁹ Haaru are tihara, Te vi naavuraqi variqi virelave tianarara irihara, are maa naavuraqaa ekaa enta, enta qive aatitainaraqaave raqikiqira vi vairaqe te maa naavura tavehama ai aaraarirara are te ai aaraaina uvara iriane. (Lo 12:11)

³⁰ Noravauvo, ai vaiinti nahenti Isarerivata, tevata maa naavura viti taveha ai aaraarirara, tinavu uva iriane. Are naaruvaini vainaraqihaira tinavu uva irihara, tenavu qora okara autuaina uvara nunka timitaanerama turo.

³¹ Nai kena vaiinti qoraiqama amitaaina vaiintira vika vita vare maa naavuva vainaini viri ke, vi vaiintirara tiha, Quqaae are vi vaiintira qoraiqama amitaaro, kiae qoraiqama amitaaro? tivaro, vi vaiintiva ai *ofaa* tainta tataaqa

vaiharo, viva nai kauqu aiqiqaa aqukeharo ari-ara kia vi vaiintira qoraiqama amitauro tirera,

³² are naaruvaini vainaraqaahaira vira uva irira, vika uva avuqavuqama nimatehara, vai-intivano qora okara autinara nai umiqane. Qora okara kia autina vaiintirara kiama ariqaa uva vaivo tiane.

³³ Vo enta tenavu Isareri ai vaiinti nahenti ai uva raqakaainara kaara are navutaaka qaqi kairamanta vika tinavu haatara kaiqe, viraqaahai tenavu orurante are inanaini ani, ai Naavuvano maini vainaini aninte tentanavu qora okara autuainara tiva qovarama kaarera,

³⁴ are nena naaruvaini vainaraqaahaira tinavu nena vaiinti nahenti uva iriane.

Are tinavu qora okara nunka timitera, navutaaka tinavu tivita vare vo vataini vuru kenaihaira are qaiqaa tinavu tivita varera viri haaru maini are tinavu kaivaqaukavara nimiana vataraqaa viri kaane.

³⁵ Qaiqaa, tenavu ai vaiinti nahenti ai uva raqake qora okara autu amitaainara kaara are aaqu qioqama tairaqe, viraqaahai tenavu mpo ike tiha kia qaiqaa vi okarara autirerave tiha, ai Naavu maa taveha tentanavu qora okara autuainara tiva qovarama kaarera,

³⁶ are nena naaruvaini vainaraqaahaira tinavu Isareri nena vaiinti nahenti uva irira, tenavu qora okara ai autu amitaaina uvara nunka timitaane.

Are tenavu koqemake variaina okarara tinavu humiqehara, aaqu varakairaro tinavu vataqaa ntuarire. Tinavu vata maava maahota variarire tira, are haaru tinavu nena vaiinti

nahenti timianarave.

³⁷ Tinavu vataini karara aavoqi entava qovaraiqirerave,

vaiinti arukaaina rovarava qovaraiqirerave, naaho maataqaa rovaravano qovaraiqirerave,

kaintaaqa airitahaavano karakaaqa qoraiqama kareka qovaraiqiverave,

navutaaka tinavu hampata raqireka ani tinavu vatukanavu ututuma taiverave,

vo rovara vo rovaravano tinavu qoraiqama kareva irerave, nai nana nana qora haikavano qovaraiqirera,

³⁸ vi entara are tenavu ai vaiinti nahenti ai aaraaina uvara iriane.

Vi entara Isareri vaiinti nahentiqihairo vo vaiintiqaee, vo nahentiqaee, vi maarava qovaraiqiraro viva ai Naavu maa taveharo nai kauqu virini tututero ai aarairera,

³⁹ are naaruvaini variqira vinaragaahaira vira uva irihara vira qora okara autira nunka amitera kahaqama amitaane.

Areqaima ekaa vaiinti nahenti avu aatoqi vai okarara iri tave variaravara tira, are vika vohaiqa vohaiqavano nai nana nana okara autirara irihara, vika nai nimirave.

⁴⁰ Are mintiaqira viraqe tenavu ai vaiinti nahenti are tinavu kaivaqaukavara nimiana vataragaqa variqi viha, ekaa enta ai aatu qeteha variqi vuare.

⁴¹⁻⁴² Vo vatanaa vaiintivano nai maaqaini vaiharo ai nora autuaravata, are nora kaiqa varaanaravata, iri vaina vaiintiva maini anintero ai Naavu taveharo nai kauqu tututeharo

ai aarairera,

⁴³ are naaruvaini variqira vinaraqaahaira vira uva irira vira kahaqiane.

Are mintiramanta ekaa vo vatanaa vo vatanaaka ai okara tave, tenavu Isareri ai aatu qeteha ni vaunantemake, vikavata ai aatu qeteha nivarave. Vi entara te ai kaqa amitauna naavura maa taveha, kankomake iri tiha, Noravano Kotiva i Naavurave, tivarave.

⁴⁴ Vo enta, are tinavu nena vaiinti nahenti varakairaqe tenavu oru vonaini navutaaka hampata raqiha, vi entara tenavu vona vona vaiha, tenavu are nena kaama taana vatukara Ieruharemivata, te ai kaqa amitauna Naavuravata taveha ai aaraarera,

⁴⁵ are naaruvaihaira tenavu ai aaraaina uvara irira, tinavu kahaqama timitairaqe navutaaka naatara kaare.

⁴⁶ Tenavu ekaa qora okara auti vaunarara ti, kia ho vovano tiharo, Kia te mintunarave, tianarove. Ho vo enta, tenavu Isareri ai qora okara autu amitaariraro ai arara itairara vira kaara are navutaaka kauquqi tinavu kairamanta vika ani tinavu rumpa vare vo vataini, niarainive, aumantove, vuru kaivera,

⁴⁷ are vi entara tenavu ai aaraaina uvara iriane.

Tenavu navutaaka vata mini vaiha, tentanavu qora okara autuainarara mpo ike tiha ai aareha, Mpo, quqaama tenavu ai uva raqakeha qora okara autu kaunarave, tiarera, are tenavu ai aaraaina uvara iriane.

⁴⁸ Mpo, vi entara tenavu navutaaka vataini vaiha tentanavu avu aato muntukaqihai qora okara qaqirake orurante are iananaini anirera

iha, are tinavu kaivaqaukavara nimiana vatara are nena kaama taana vatukara Ieruharemini taveha, te ai kaqa amitauna Naavuravata taveha ai aaraarera,

⁴⁹ are naaruvaini variqira vinaragaahaira tenavu ariara ike mpo tiaina uvara irihara tinavu aaqurihama timitaane.

⁵⁰ Are tenavu ai vaiinti nahenti vaaqu okara autu amitaaina uvara nunka timitera, tinavu navutaaka vo avu aato nimiramanta vika tinavu aaqurihama timitaate.

⁵¹ Tenavu Isareri vaiinti nahenti vairera, tenavu ai vaiinti nahentima vauro. Tenavu are nena kaama taana vaiinti nahentikama vauro.

Nora iha itairaqihaira ruaruama nimitaanantema kera, are haaru tinavu kaivaqaukavara Isipiqihaira ruaruama nimitera vika ntita varaaramanta maini aniarave.

⁵² Mpo Noravauvo, are ekaa enta ti nena kaiqa vaiintivata, ekaa nena vaiinti nahenti Isarerivata, tavamaqira vihara, tenavu ariara ike mpo tiaina uvara irihara variane.

⁵³ Maa vataraqaa ekaa naato vatanaaka variavaravata, are tinavu Isareriqai nena kaama taanarave. Noravauvo, Kotio, are tinavu kaivaqaukavara Isipiqihaira ntita varera aniana entara are nena kaiqa vaiinti Mosira noqihaira vi uvara tianarave, tiro. (Katu Varora 19:5)

⁵⁴ Soromonuva tori kauru araviro vaiharo nai kauqu tuaherakero Nora Kotira aaramaqiro viviro vuru taiqa kero, viraqaahairo viva *ofaa* tainta tataaqa vaunaihairo himpiro,

⁵⁵ Kotiva Isareri vaiinti nahenti mini ru-
vaaqumavi vauka koqema nimitaarire tiro, nai
kauqu aqu nimitero naveraitiro mintima tiro:

⁵⁶ Kaiqenavu Nora Kotira autu tuahera kaare.
Viva nai kauqu aiqigaa aqukeharo tintema
kero, tinavu Isareri nai vaiinti nahenti koqema
timitaimanta muntuka paru imantama vauro.

Viva haaru nai kaiqa vaiinti Mosira noqi-
hairo tinavu Isareriara te ni minti mintimake
koqema nimitarerave tu uvaraqihiro kia vo
uvavanovata kakakima vivo.

⁵⁷ Kaivaro Noravano Kotiva tinavu
kaivaqaukavara hampata vauntema kero,
viva tinavu hampatavata vaiharo, kia tinavu
qoririma keharo qaqira kaarire.

⁵⁸ Kaivaro viva tinavu avu aato koqema tim-
itairaqe tenavu vira aaraqaa nuvaqi viha, viva
tinavu kaivaqaukavarara tiva tai uvarave, uva
maara tirave, vi uvara vi uvara iriqi vuare.

⁵⁹ Kaivaro Noravano Kotiva tinavu
Variqavano te vate tuna uvara kia
tauru karaitiro, ekaa enta, enta qive
aatitainaraqaaave, iriqiro viharo Isareri nai
vaiinti nahentivata, ti nai kaiqa vaiintivata,
kahaqama timitairaro vo maaravano kia
tinavuqaa qovaraiqiraqe, tenavu koqemake
variqi vuare.

⁶⁰ Viva mintira ekaa naato vatanaaka avu
aato kenko tiramanta vika kankomake iri
tiha, Noravano Kotiva vivaqaima Variqavano
vaivaro kia variqa vovanovata vaivo, tiate,
turo.

⁶¹ Ho ekaa enta ne tinavu Variqa Nora Kotira
viraraqai noraiqaake iriqi viha, ne vate in-

temake, kempukaiqamake viva tivatai uvaravata vo uva maaravata iriqi vuaterama turo, tiro.

⁶² King Soromonuva minti tivakero viraqaa-hairo viva ekaa Isareri mini ruvaagumavi vauka hampata vo *ofaa* vo *ofaa* Nora Kotira iha quara amitora.

⁶³ Soromonuva Nora Kotikantiro vohaa variaina *ofaara* iha quara amitaare tumanta vika purumakau 22,000 vare, sipisipi 120,000 vare, Nora Kotira iha quara amitora. Avuhainaa vaiintivanovata ekaa Isareri vaiinti nahentivata mintima keha vi Naavura Nora Kotira kaama amitora.

⁶⁴ Airi *ofaa* vauvarora tiro, Soromonuva tavovaro *ofaa* tainta *baraasiqohai* aututo taintava Kotira Naavu avuni vauva inaara taintavano vau-manta vika viraqaa kia ho airi quara aantau iha quara amiteva vauvaro, vohaa vi entaraqai Soromonuva Nora Kotira Naavu avuqaa vata vo, vaiinti nahenti ruvaagumavi vau vatara Kotira kaama amitero, vi vataragaa vika vo *ofaa* vo *ofaa*, *uiti* auruve, Kotira kaintu iha quara amite *ofaarave*, Kotikanti vohaa variaina *ofaara* vira vahaverave, Nora Kotira iha quara amitora.

⁶⁵ Vi entava *Haraara Naavu Ovatave* tu entava vaumanta, vi entanavuraqaa Soromonuvavata ekaa Isareri vaiinti nahentivata Ieruharemiqi ruvaagumavi vaiha nora ovata virara iriha nora. (8:2)

Notini vau vatukara Hamaatihaive, *sautini* Isipi vatavano antuatonihaive, tavaarana vau vatukaihaive, vaiinti nahenti airitahaa Nora

Kotira tinavu Variqa avuqaa 14 enta Ieruharem-
ini ruvaaqumavi vaiha ovata nora. Vika „Kotira
Naavu kaamatorara iriha, 7 entara ovata namaqi
vivi, „Haraara Naavu, ovataravata iriha, qaiqaa 7
entara ovata namaqi vura. (2 Sto 7:8-10)

⁶⁶ Ho vira qararaa Soromonuva vaiinti nahenti
nititomanta, vika avuhainaa vaiinti vira Kotiva
koqema amitaarire tivake nai maaqa nai maaqa
vura.

Noravano Kotiva nai kaiqa vaiinti Devitirara „te
minti minti irerave, tu uvava vivau vaumantara
ti, vika nai muntukaqihai koqe umanta quaheha
vura.

9

*Kotiva qaiqaa tairakaa Soromonura avuqaa
qovarama vura*

¹ Soromonuva Nora Kotira Naavuvata
avuhainara naavuvata kaqa taiqakero, ekaa
vo kaiqa nai varaataa u kaiqaravata taiqa kero
vauvaro

² Noravano Kotiva haaru Gibeonini
Soromonuva unaini „tairakaa, qovarama
vuntema kero, qaiqaavata qovarama vura.

³ Noravano Kotiva virara tiharo,

Are ti haarehara mpo ike tiana uvara te
irunarave. Are ti Naavu kaqa timitaanara,
vi Naavura te tenta kaama taunarara ti, te vi
Naavuraqi ekaa enta variqi virerave. (8:10)

Ekaa enta ti muntukavano vi Naavurara
vairaqe te vi Naavuraqaa maimaraara raqikiqi
virerave. (8:29)

⁴ Ai qova Devitiva tiriara noraiqaakero
iriqiro viharo avuqavu okara autuqiro viharo

ti aaraqaa nintemakera, arevata mintima kera nuane. (8:25)

Are ekaa te tiva tauna uvarave, ekaa te ariara minti minti iane tuna uvarave, koqema kera iriqira virera,

⁵ te tenta kauqu aiqiqaa aqukeha ai qora Devitirara tiha, Are kuvuarama teraukama ekaa enta Isareriqaa raqikiqi vivarave, tuna uvava vivauma varianarove. (2 Sam 7:12, 16)

⁶ Arevata are kuvuarama teraukavata ti qaqi-rake te tiva tauna uvaravata, te minti minti iate tuna uvaravata kia iriraiti, oru una variqa naareha vika nutu tuahera kaivera,

⁷ te ni Isareri qoririma keha maa vatara ni nimunaraqaahai ni nititama karerave.

Te ni Isareri nititama keha, tenta viraqi vairera kaama tauna Naavura, viravata tauvaqa utu amitarerave. Te mintiari ekaa vo vatanaaka ni Isareri naaraihama nimitiha ni qoraiqama nimatevarave.

⁸ Vate nora Naavu maava vaimantavata, naantiara vaiinti nahenti vitare aitare iha maa Naavura taveha, ravukuvi voqamake qeteha tiha, Nana kaarae Noravano Kotiva maa vataravata maa Naavuravata qoraiqama kaivo? tivarave.

⁹ Vika vi entara minti timanta vokika vika nai tiva nimi tiha, Vira okara maantimama vaivo: Isareri vika nai Variqa Nora Kotira qoririma kaara vira kaarama mintivo. Noravano Kotiva vika kaivaqaukavara Isipiqihairo ntita varero maa vataraqaa viri kaiva vaimantavata, vika vira tauvaqa utu amiteha una variqa vikaraqai noraiqaake iriqi viha, vinavuka nutuqai tua-

here variarave. Vika mintiara kaarama Noravano Kotiva maa Naavuravata vikavata qoraiqama nimitaivo, tivarave. „Ho arevata are kuvuarama teraukavata naantiara ti qaqira kaivera, te mintimake ni qoraiqama nimitarave,„ tiro.

Noravano Kotiva minti tivakero Soromonura tiva amura.

¹⁰ Ho Soromonuva nai kaiqa vaiinti hampata 20 ihi kaiqa varaqiro viharo, Nora Kotira Naavuvata, avuhainaara naavuvata kaqa vuru taiqa kora.

¹¹ Soromonuva naavu kaqeharo *sidaave*, toqukerave, *kori* orive, varareva uvaro King Hiraamuva Taiaa vatukaqaa raqikuva vi haikara vi haikara vira amuvaro Soromonuva virara iriharo vatuka 20navu Kariri vataini vaura vira amura.

¹² Vira amuvarovata King Hiraamuva Taiaihairo oru Karirini vau vatukara 20navu tava-makero, kia quaharaitiro,

¹³ Soromonurara aqao tiro, Ti qata vakaa, nana vatukanavue ti timiaro? „Kia koqe vatukanavuve,„ tivakero vira kaara vi vatarara *Kabuluve – Qumina Vatave* tura. Maa entaravata vaiinti nahenti vi autura nte variara.

¹⁴ Tota Hiraamuva *kori* ori airitahaa vara kovaro Soromonuva vaunaini vuvaro vira maaranano 4,000 *kilo* vaura.

Soromonuva vo kaiqa vo kaiqa varora

¹⁵ Vo kaiqa vo kaiqa varaate tiro, King Soromonuva kaiqa vaiinti airitahaa ntita vatomanta vika maa kaiqara vara amitora:

Vika Nora Kotira Naavu kaqa amite,

Soromonura nai avuhainaara naavu kaqa amite,

Ieruharemi vatuka vaantaavuravata autu amite,

Ieruharemi vatuka otiqete urunte ura tuquke ntava amite,

vo vatukanavu haaru qoraiqama kora, Hasove, Megidove, Geseve, qaiqaa autu amitora.

¹⁶ (Tota Gese vatukavano Kenaani vatanaaka u vatukava vauvaro Isipi avuhainaava ani iqoka raqiharo vi vatukara iha qumpiarama tero vi-raqi vau vaiinti nahentika aru taiqa kora. Ho naantiara Soromonuva vira raavura varato entara, Isipi avuhainaava vi vatukara nai raavura amura.)

¹⁷ Mintuvaro Soromonuva „tumanta kaiqa vaiinti vika„ Gese vatuka qaiqaa autu amitora.)

Soromonura kaiqa vaiinti vika Beti-Horoni muani vau vatukara qaiqaa autu amite,

¹⁸ Balati vatukavata Tamaa vatukavata autu amitora. (Vi vatukatanta Iutaa aahara vataini vaura.)

¹⁹ Soromonura karakaaqa vara vuru vate naavuva vo vatuka vo vatukaqi variarire ti, vika vira vira autu amite,

Soromonura ohinavuvata, iqokakaarivata, vate naavuva variarire ti, vika qaraaka vatuka, vo vatuka vo vatuka autu amite,

Soromonuva vo qara vo qara u naavura Ieruharemiqive, Lebanoniqive, ekaa nai raqiku vataragaave, kaqaataa ura vira kaiqa vaiinti vika vi kaiqara vi kaiqara vara amitora.

²⁰ „Vi entara„ vo vatanaa vo vatanaaka Amonive, Hitive, Peresive, Hivive, Jebusive,

Isarerini qaqi vaura.

²¹ Haaru Isareri vika ʻkaivaqaukavaraʻ ham-pata iqoka raqiha airitahaa arukehavata, kia ekaa aru taiga kora. Ho Soromonuva hini qaqi vauka vara nai kaiqa vaiintiqama komanta vika karapuhi vaiinti voqaara vaiha vira kaiqa vara amitora. (Maa entaravata vika mintimakeha Isareri kaiqa vara nimite variara.)

²² Soromonuva Isareri vaiinti vika kia qaqi qumina kaiqa vaiintiqama karaitiro, vika noraiqama komanta vokuka iqoka raqi vaiintika vaumanta, vokuka *kamaanira* kaiqa vaiinti vau-manta, vokuka qiata vaiintiqamavi iqoka vaiin-tiqaa raqiki vaumanta, vokuka iqoka *kaariqive* ohigaave niha raqireka ukaqaa raqiki vaura.

²³ Soromonuva Isareri vaiinti vokuka 550navu noraiqama komanta vika qiata vaiintiqamavi vira kaiqa, vo kaiqa vo kaiqaqaa raqiki vaura.

²⁴ ʻVi entaraʻ Soromonura naata, Isipi avuhainaara raavuravano Devitira vatukave tunaihairo katu varero Soromonuva vira nai kaqa amito naavuraqi vuvaro, Soromonuva tumanta vika vi naavura auvahianta otiqete urunte u vatara tuquke ntava amitora.

²⁵ Ekaa ihiaara taaramo tataa Soromonuva orun-tero Nora Kotirara iriharo autu amito taintaraqaa *ofaa* iha quara amite vaura. Viva ekaara kaintu iha quara amito *ofaarave*, Kotikantiro vohaa variaina *ofaarave*, iha quara amitero, koqe unta iaina haikaravata Nora Kotira iha quara amitora. Mintima keharo Soromonuva Kotira Naavu vau-naini vaiharo Kotira *ofaa* iha quara amite vaura.

²⁶ King Soromonuva tumanta vika Esioni-Gebe vatukaini *sipi* airitahaa autu kora. Vi vatukava

Idomu vataini nora namari Akabaa Namari auvahini vauvaro Elaati vatukavano vira aumanto vaura.

²⁷ King Hiraamuva nai kaiqa vaiinti vokuka kankomake *sipi* kaiqa tavoka nititomanta vika oru Soromonura kaiqa vaiinti hampata *sipiqi* kaiqa vare vaura.

²⁸ *Sipi* vika oru Ofi vataihai *kori* ori airitahaa vare viri Soromonura ami vaura. *Kori* ori maaravano vaireva, 14,000 *kilo* vaura.

10

Avuhainaa   nahenti   Sebahainaaava
Soromonura uru tavora

¹ Avuhainaa nahenti Sebaa vataihai naava Noravano Kotiva Soromonura koqema amitaivaro viva nai nora autu vataava vaivo tu uvara iriro, viva kaiqe te Soromonura oru taveha, nora uva maara ntairaqohai vira irama amiteha vira avu aato avateha tavaare, tivakero viva unaini urura.

² Avuhainaa nahentivano Ieruharemini urireva iharo nai kaiqa vaiintivata kameri airitahaavata ntita varero urura. Kameri vika karaqaa aatake ne haikara vare, airi *kori* ori vare, vo qara vo qara u orira nora koqaa aqukeha vare vau oriravata vare urura.

Ho avuhainaa nahenti viva Soromonuva unaini uruntero viva ekaa vo okara vo okarara nai aatoqi iritora Soromonura irama amitovaro

³ Soromonuva kia vukaari utiharo nai tiva amiraitiro, ekaa vi nahentiva vira irama amito uvara avuqavuqama kero nai tiva amura.

⁴ Minti tuvaro avuhainaa nahenti Sebaa vataihainaa Soromonuva koqe avu aato vatora iriro,

Soromonuva avuhainaara naavu kaqatoravata tavora.

⁵ Viva vaiharo tavovaro Soromonuva kara ne vau taintaraqaa koqe kara, vo kara vo kara vau-manta, qiata vaiinti vika Soromonura hampata oquvi vaiha vi karara ne vaumanta, avuhainaara kaiqa vaiintinavu koqe utavaaqa nonkutoka vi karara raaqu nimate vaumanta, vokuka *uaini* qihia keha nimate vaura.

Vi nahentiva vaiharo tavovaro Soromonuva Nora Kotira Naavuvano vaunaini vaiharo ekaara kaintu iha quara amito *ofaara*, vo *ofaa* vo *ofaa* Kotira iha quara amite vaura. Nahenti viva vi haikara vi haikara tavero voqamakeru ravuku-viro nai kauqu runkinkiri iharo vaura.

⁶ Viva Soromonurara tiharo, Ike, te tenta maaqaini vaiha, are vo kaiqa vo kaiqa varaanarave, ariqi koqe avu aatovano vairave, ekaa vi uvava quqaa uvama vaivo.

⁷ Tota te virara kia quqaa uvama varianarove tivake, viraqaahai te maini urunte, vi haikara vi haikara tenta avuqohai tavauraro quqaama vaivo. Ike, tota vika hini uvaqai tiva timiarave. Te vate tenta avuqohai tavaura haikava te maaqaini vaiha iruna uvaravata uri aatara kaivo. Ai koqe avu aatovano voqavata vaivaro are monuve airairave vataara haikavavata nai airitahaama vaivo.

⁸ Ike, mintima vaimanta ai naatavara quahevaqaima varianarove. Ai qiata vaiinti vikavata ai aaqanto himpi vaiha vo enta vo enta are koqe avu aatoqihaira ti variana uvara irihara ti, vika quahevaqaima varianarove.

⁹ Virara virara irihama te ai Variqa Nora Kotira autu tuahera karerave. Viva ai quahama amiteharo ai noraiqama kaivara are Isareri avuhainaa vaiintivano variaro. Kotira muntukavano ni Isareriara ekaa enta ekaa enta variqiro virara tiro, viva ariara Isareriqaa koqema kero raqikiharo vika uva avuqavuqama nimitaarire tiro, ai kaama taivara are avuhainaa vaiintiqa mavira variaro, tiro.

¹⁰ Avuhainaa nahenti Sebahainaava minti tivakero viva King Soromonura *kori* orivata, karaqaa aatake neravata, vo qara vo qara u orira nora monu aqutoravata vira amura. *Kori* ori vira maaravano 4,000 *kilo* vauvaro, karaqaa aatake neva nai airitahaa vaurara tiro, kia vovano vira naantiara vira uri aatarakero qaiqaa vi haikara varakaarirava vaura.

¹¹ King Hiraamura *sipinavu* Ofi vataihai *kori* orive, vo qara u katarira vira untavano koqe urave, nora monu aquto orirave, vareha Isarerini vuru ke vaura.

¹² Ho Soromonuva nai kaiqa vaiinti tiva nimumanta vika koqe untavu katarira varake viraqohai Nora Kotira Naavuqive, avuhainaara naavuqive vaataiqamate, vaiintivano *musiki* ruqutuata ti, vika vo *musiki* vo *musikivata* vi katariraqohai autu nimitora.

Vi entara koqe untavu katarira airi Isarerini vuru kovarora tiro, kia naantiara vovano qaiqaa vira uri aatarakero airi koqe untavu katarira Isarerini vara kaarirava vaura.

¹³ King Soromonuva vo haika vo haika avuhainaa nahenti Sebaa vataihainaara amiro, vi nahentira muntukavano vo haika vo haikaravata

vaura vira amuvaro, viraqaahairo avuhainaa nahenti viva nai kaiqa vaiinti hampata qaiqaa ururantero nai maaqaini vura.

Soromonuva airi monuve airairave vatora

¹⁴ Vohaa ihi vohaa ihi Soromonuva *kori* ori 23,000 *kilo* vare vaumanta,

¹⁵ koqaa kaiqa vare vaikave, Arebia avuhainaakave, Isareri vo vata vo vataqaa raqiki vaikave, vika vika *takisi* aqukeha *kori* ori amuvaro vare vaura.

¹⁶ Soromonuva tumanta vika nora kainke 200navu autuke, *kori kakanairima/kavanairima* toraqohai kainke vinavura naavuma tora. Vohaa kainkeqaa *kori* naavuma tora maaravano vaireva, 7 *kilo* vaura.

¹⁷ Viva qaiqaa tumanta vika inaara kainke 300navu autu amitora. Vohaa kainkeqaa *kori* naavuma tora maaravano vaireva, 2 *kilo* vaura. Avuhainaava tuntemake vika kainke vira vare vuru avuhainaara naavu *Lebanoni-Nantave* tu naavura viraqi vatora.

¹⁸ Mintuvaro Soromonuva nai avuhainaava oquvuaina taintara autu timitaate tiro, tumanta viravata autu amitora. Vika *erefanti* aaraiqohai vi taintara autuke, *kori* ori kogera varake, viraqohai vira vaataiqama tora.

¹⁹⁻²⁰ Taintavano kaantaaga maariraqaa vauvaro vira avuni viraqaa vaarinte viva 6navuvano vaura. Vika *raioni maraqura/varaha* 12navu autuke, aiqo nteraqaa hini auvahini 6navu vate, hini auvahini vo 6navu vatora.

Tainta tauvaqaini qiatavano ovenaaruu iro vauvaro tainta hini hini mantarainiqaa kauqu

vataarirava vaura. *Raioni maraqura/varaha* vovano tainta tataaqa hini mantaraini himpi vauvaro, vovano hini mantaraini himpi vaura.

Avuhainaa taintavano nai aahuva tainta vau-manta kia vo vataini vo vataini avuhainaaka vi taintara voqaara vatora.

²¹ King Soromonura *kaapunavu* vaireva, *kori* oriqohai aututova vauvaro Lebanoni-Nantave tu naavuraqi vau haikara tanuve kureve, ekaa vi haikaravata *kori* koqeraqohai aututova vaura.

Soromonuva vau entara *silvaa* oriara kia anomakero koqe ori vaivo turara tiro, *silvaaqohai* aututo *kaapuvave* tanuvave kia avuhainaara naavuqi vaura.

²² Soromonuva airi *sipi* vatomanta vika Hiraa-mura *sipi* hampata vatuka vatuka vi ani vaura. Vika taaramo ihiaa vatuka vatuka nini, orurante aniha *kori* orive, *silvaa* orive, *elefanti* aaraive, vareha, *monki* vo qara vo qara uravata vare viri Isarerini ke vaura.

²³ King Soromonuva ekaa maa vataraqaa avuhainauka vaukavata uri naatara kero, airi monuve, airairave, koqe avu aatove vatova vaura.

²⁴ Ekaa maa vataraqaa vauka iruvaro Kotiva Soromonura koqe avu aato amurara ti, vika ihai ihai vira tavareka ani vaura.

²⁵ Vo ihi vo ihi Soromonura tavareka ani vauka, ekaa vika koqe haika vare vuru vira ami vaura. *Silvaa* orive *kori* orive viraqohai aututo haikarave, koqe utavaaqave, auvihehavaave, karaqaa aatake nerave, ohive, donkive, vareha vuru vira ami vaura.

²⁶ Soromonuva airi iqoka *kaarivata* airi ohivata varero vuru hini ku haikara Ieruharemini vatero, hini ku haikara viva nai kaamato vatukara voqi voqi vuru vatovaro vaura. Viva iqoka *kaari* 1,400navu vatero, ohi 12,000navu vatora.

²⁷ Soromonuva avuhainaa vaiinti vau entara airi *silvaa* ori Ieruharemini vuru ke vaurara tiro, qaqi orivano airitahaa vaintema kero, *silvaa* orivano Ieruharemiqi airitahaa vaura.

Vika *sidaa* katari airitahaa teqatora Ieruharemini vuru korara tiro, qumina katari airitahaa inaara aiqinaqaa qampiqa vauntemakero, vi entara *sidaa* katari airitahaa Ieruharemiqi vaura.

²⁸ Vika Soromonura ohinavu Isipihavata Silisia vataihavata oru varora. Avuhainaa vaiintivano nai koqaa kaiqa vare vau vaiintika nititama komanta vika Silisiaini otu vira ohi koqaa ura.

²⁹ Vika Isipihai iqoka *kaari* varareka vohaiqa vohaiqara 600 *silvaa* aquke, ohi vohaiqa vohaiqara 150 *silvaa* aquke varora. (600 *silvaa* = K6,000; 150 *silvaa* = K1,500)

Vika hini iqoka *kaarivata* hini ohivata vare vuru Hiti vatanaakave Siria vatanaakave nimiha koqaa varora.

11

Soromonuva Kotira tauvaqa utu amitora

¹ King Soromonura muntukavano airi vo vatanaa vo vatanaa nahentiara vauvaro vaura.

Viva Isipi avuhainaara raavura varatero qaiqaa Moapi nahentive, Amoni nahentive, Idomu nahentive, Saidonihainaa nahentive, Hiti nahentive, vare tero vaura.

² Haaru Noravano Kotiva Isareri qioqama tero tiharo, *Ne vo vatanaa nahenti kia varaate. Ne vi nahentika varataivera, vika ni a vu aato vara hampiqama kaimanta ne vika una variqanavu quahama nimatevarave*, tura.

Viva minti tuvarovata, Soromonuva vi nahentikara voqama kero antuqa aruvaro vaura.

³ Viva nora autu vataa nahenti 700navu varatoka vika avuni vaumanta, vo nahenti 300navu varatoka vira naata naantiaraaka vaura. Vi nahentika Soromonura avu aato vara hampiqama kovaro Soromonuva kia Kotira aaraqaa koqema kero niraitiro vaura.

⁴ Soromonuva naampaiqama vumanta vira naatavara vira avu aato vara hampiqama kovaro viva kia nai gova Devitiva Nora Kotirara kempukaiqama kero iruntema kero iriraitiro, viva una variqanavu nutu tuaherake vaura.

⁵ Soromonuva Saidoni vatanaaka una variqa nahenti Astaatera autu tuaherakero, Amonihainaaka una variqa vaaquqira Molekira autuvata tuaherake vaura.

⁶ Soromonuva mintima keharo Nora Kotira avuqaa qora okara autura. Viva kia nai gova Devitiva Nora Kotirara noraiqaakero iriqiro vuntema kero iriraitiro, viva una variqa vikaravata iriqiro vi vaura.

⁷ Kuari urinaini Ieruharemi hini mantaraini vau aiqinaraqaa, Moapi vatanaaka una variqa vaaquqira Kemosirara iriharo, Soromonuva *ofaa* tainta vo autu amitero, Amoni vatanaaka una variqa vaaquqira Molekiraravata iriharo, viva *ofaa* tainta vo autu amitora.

8 Soromonuva ekaa nai naatavara vo vatanaaka varetokara iriharo, mintima kero *ofaa* tainta, vo tainta vo tainta autu nimitomanta, vika mini vaiha náí una variqara iriha koqe unta iaina haikaravata, vo haika vo haikavata, iha quara nimite vaura.

9-10 Haaru Noravano Kotiva Isareri vika Variqavano taara enta Soromonuva vaunaini qovarama viro Soromonura qioqama teharo kia una variqanutu tuahera kaane tuvaro Soromonuva kia vira uva iriraitiro, viva Nora Kotira uva raqa kora.

Vira uva raqa kora kaara Nora Kotira arara itovaro viva Soromonurara tiharo,

11 Oho, te uva tivake taatau tauna uvaravata, ariara minti mintiane tuna uvaravata, are kia iriraitira, are nena varaataa i kaiqara varaqira vuanara kaara, te are maa vataraqaa raqikina kaiqara ai vevaaraini vaina vaiintira vo amiari-raro viva Isareriqaa raqikianarove.

12 Ho te ai qora Devitirarao ti, te are qaqi variqira vina entara te autirera iaina kaiqara kia autiraiti, te qaqi variqi vuarirara are qutu viraro ai maaquvano avuhainaa vaiintiqama viraqe vi entarama te viva Isareriqaa raqiki-aina kaiqara taiqa karerave.

13 Vi entara te qaiqaavata ai qora Devitiraravata, tenta kaama tauna vatukara Ieruharemi-aravata iriha, te ai maaquvano raqikiaina kaiqara kia ekaara taiqa karaiti, te vira qaqi kaariraro viva Isareri anku vohaiqaqaa raqiki-iro vuanarove, tiro.

Noravano Kotiva Soromonurara minti tura.

Soromonura navutaaka

14 Soromonura navutaiqiarire tiro, Noravano Kotiva qaqi kovaro Hadaativa Soromonura navutaiqi vaura. Hadaativa Idomu vatanaaka avuhainaara maaqu vovano vaura.

15 Haaru King Devitiva Idomu vatanaaka hampata raqu entara Ioaapiva Isareri iqoka vaiintiqaa raqikuva Idomuni oru raqiha aruko vaiintika quntareva vura.

16 Ioaapiva nai iqoka vaiintinavu hampata Idomu vatani 6 toranavuara variqiro viharo, ekaa Idomu qoraintiqai, vaiintivata vaintivata aru taiqa kora.

17 Vika ekaa aru taiqa kareka auti vauvaro vi entara Hadaativa quvaaraa vaintivano vauva nai qora kaiqa vaiinti Idomu hampata qetakero ruqema kero Isipini vura.

18 Vika Isipini viha, Midiani vata vara maini ke vivi, Paraani Aahara Vatani orunte, Paraani vatanaa vaiinti vokuka ntita vare vikavatamake Isipini orunte, avuhainaava Pero vaiintivano vaunaini oruntovaro viva naavuvata karavata Hadaatira amiro, vatavata vira amura.

19 Pero vaiintivano Hadaatirara voqama kero quaheharora tiro, viva nai naata Kuini Tapesira aura amuvaro Hadaativa vira varatero vaura.

20 Tapesira auravano qorainti vainti Hadaatira vata amitero, vira autu nteharo Genubaatirave tura. Vira vatatovaro Kuini Tepenesiva vira viriharo viraqaa raqiki vauvaro, Genubaativa avuhainaara naavuqi Pero vaiinti vira vaintivara hampata variqiro viro noruqama vura.

21 Hadaativa Isipini variqiro vuvaro Devitiva qutu vuvaro Isareri iqoka vaiintiqaa raqikuva Ioaapivavata qutu vuvaro Hadaativa vi uvara iriro, oru Pero vaiintiara tiharo, Are ti qaqi kairage te anirante tenta maaqaini vuare, tiro.

22 Minti tuvaro Pero vaiinti viva Hadaatira irero tiharo, Mpo, are maini vaihara nana haikarae aavoqihara vira kaara are nena maaqaini anirantera vireva auti variaro? tuvaro Hadaativa aqao tiro, Te maini vaiha kياما vo haikaravata aavoquro. Are ti qaqi kairage vuare, tiro. ُMinti tivakero viva nai maaqa Idomuni anirantero vura.ُ

23 Ho qaiqaa Soromonura navutaiqiarire tiro, Kotiva qaqi kovaro vaiinti vovanovata vira navutaava vaura. Vi vaiintiva Eliadaara maaqu Resoniva. Haaru Resoniva Soba vatanaaka King Hadatesera kaiqa vareharo vo haika kaara Hadatesera aatu qeta kero rugema kero vura.

24 Viva rugema kero oru vonaini vaiharo iqoka qaqirake vu vaiintika vokuka ntita varero vika qiata vaiintiqama viro vaura. Devitiva King Hadatesera iqoka vaiinti aru taiqako entara, Resoniva nai iqoka vaiinti hampata oru Damasikusini vaura. Vika mini variqi vuvaro Resoniva vi vatanaaka avuhainaa vaiintiqama viro vaura.

25 Ho Soromonuva qaqi vau entara Hadaativa Isareri navutaiqama nimite vauntema kero, Resonivavata Isareri navutaiqama nimite vaura. Resoniva Siria vatanaakaqaa raqikiqiro viharo Isareri vika iri qoraiqama nimite vaura.

²⁶ Ho Soromonura qiata vaiinti vo Nebaatira maaqu Jeroboamuva vivavata Soromonura navutaiqiharo kia vira vevaaraini vaireva auti vaura. Jeroboamuva Efaraimura anku Sereda vatukaihainaava vauvaro vira nova tentoqa nahenti Seruaava vaura.

²⁷ Jeroboamuva kia avuhainaa vaiinti vevaaraini vaireva u okarava maantimama vairo: Haaru Soromonuva „tumanta vira kaiqa vaiinti, Ieruharemi vatukaqi otiqete urunte u vatara tuquke ntava amite, Devitira vatukave tunaini vaantaavura qoraiqamavura viravata qaiqaa autukora.

²⁸ Vi entara Soromonuva tavovaro Jeroboamuva koge kaiqa vare vauvaro viva vira noraiqama kovaro viva ekaa Iohepira anku vika kaiqa vare vauraqaa raqiki vaura.

²⁹ Vo enta Jeroboamuva Ieruharemi kero aaraini vi vauvaro paropeti vaiinti Silohainaava Ahiaava vihairo uru Jeroboamura vitakora. Ahiaava vukai tavuna qaraaka aqutova aaraini uri vauvaro, kia vo vaiintivanovata aara mini vaumanta vitantaqai mini vaura.

³⁰ Ho Ahiaava nai tavunauta aqutora qaqini ravaqaakero vira 12navu qunahikero

³¹ Jeroboamurara tiharo, Are 10navu varaane. Noravano Kotiva tinavu Isareri Variqavano ariara mintima tivo:

Te Noravano Kotika Soromonura kauquqihai Isareri anku hininavu qaqini varake, 10navu ai amirerave.

³² Te kia ekaa Isareri anku ai amiraiti, te tenta kaiqa vaiinti Devitiraravata, ekaa Isareriqihai Ieruharemi tenta kaama taunaravata ir-

iha, te Soromonura qaqi kaariraro viva vohaa ankuqaaqai raqikianarove.

³³ Soromonuva ti tauvaqa utu timiteharo Saidoni vatanaaka una variqa nahenti Astaateravata, Moapihainaaka una variqa Kemosiravata, Amonihainaaka una variqa Molekiravata, vinavuka nutu tuahere vaira kaara te mintirerave.

Viva kia ti aaraqaa koqemakero niraitiro, kia ti tivuqaa avuqavu okara autirave. Viva kia nai qova Devitiva intemakero te tivatauna uvaravata, te virara minti minti iane tuna uvaravata, koqemakero iri vairave.

³⁴ Te kiana Soromonura kauquqihai ekaa Isareri anku qaqini vara karerave. Tenta kaiqa vaiinti Devitirarao ti, te Soromonura qaqi kaariraro viva ekaa nai qaqi variqiro vuaina entara Isareriqaa raqikiqiro viviro, vuru qutu vuanarove. Devitiva te tivatauna uvaravata, te virara minti minti iane tuna uvaravata, koqemakero irirara ti, te mintirerave.

³⁵ Ho Soromonura maaqu vovano avuhainaa vaiinti qama vina entara te vira kauquqihai Isareri anku 10navu varake ai amirerave.

³⁶ Te Soromonura maaqu vo qaqi kaariraro viva Isareri anku voqaa raqikianarove. Mintiraro ovavano kia qimpa viraitiro, qaqi itaqiro vintemake, Ieruharemiqi ti kaiqa vaiinti Devitiva kuvuarama tairauka kia taiqa viraiti, vika qaqi raqikiqi vivarave. Vaiinti nahenti ti hutu tuahera kaate ti, te Ieruharemi vatuka tenta kaama taunarave.

³⁷ Ho Jeroboamuo, te ai noraiqama kaarirara are Isareri avuhainaa vaiintivano vai-

hara, ekaa nena muntukavano vaina vataraqaa raqikiqira vinarave.

³⁸ Are ti aaraqaa koqemakera nihara, ti avuqaa avuqavu okaraqai autihara, ti kaiqa vaiinti Devitiva te tivatauna uvaravata, te virara minti minti iane tuna uvaravata, koqemakero irintemakera are iriqira virera, te ai hampata variqi virerave. Te Devitira koqema amitaunantemake, aivata koqema amitaari are kuvuarama terauka Isareriqaa raqikiqi vivarave.

³⁹ Soromonuva ti uva raqakaira kaara te Devitiva kuvuarama taika qoraiqama nimitarerave. Te mintiaqi vihavata, kia ekaa enta mintiaqi virerave, tiro.

Noravano Kotiva Ahiaara noqihairo vi uvara Jeroboamura tiva amura.

⁴⁰ Ho Soromonuva Jeroboamura arukaare tuvaro viva qetakero ruqemakero Isipini oru Pero vaiinti Sisaakiva vaunaini variqiro vuvaro Soromonuva qutu vura.

Soromonuva qutu vura

⁴¹ Soromonuva varo kaiqarave, viva koqe avu aatoqihairo tu uvarave, ekaa vi uvara vi uvara vuku vo, *Soromonuva varo kaiqarave* tu *vukuraqi* gara ntuvatora.

⁴² Soromonuva ekaa Isareriqaa 40 ihiaara raqikiqiro viro vuru qutu vumanta

⁴³ vika vira vaata vare nai qora Devitira Vatukave turaqi vuru quntama tovaro vira maaqu Rehoboamuva nai qora vira vatuka varero Isareriqaa raqikiqiro vura.

12

Isareri noti mantaraini vau ankuka Iutaa avuhainaa vaiinti qoririma kora

¹ Vika [Soromonura maaqu] Rehoboamura no-raiqama kaariraro viva tinavu avuhainaava vari-arire ti, ekaa Isareri *noti* mantaraini vau vaiinti nahentika Sekemi vatukaini oru ruvaaqumavi vauvaro Rehoboamuva vivavata mini vura.

² Vi entara Nebaatira maaqu Jeroboamuva Soromonura aatu qetakero ruqema kero vuva Isipini vaiharo vi vakaakara iriro, viva vihairo anirantero vura.

³ Viva Isarerini oruntomanta Isareri vika vira aaramakovaro vivavata ekaa Isarerivata Rehoboamuva vaunaini orunte virara tiha,

⁴ Ai qova Soromonuva nora maara, vo maara vo maara tinavuqaa vataimanta tenavu vukaari utiha vo kaiqa vo kaiqa vira vara amitaunarave. Are vi maarara tinavu vuaqa ntava timitairera, tenavu Isareri ai vevaaraini vaiha ai kaiqa vara amitaare, ti.

⁵ Vika minti tuvaro King Rehoboamuva vikara tiharo, Ne oru taaramo enta varikema orurante aniqe te tenta avu aatoqiraara ni tiva nimiare, tumanta vika vira mini ke vura.

⁶ Isareri vika vuvaro Rehoboamuva oru qi-ata vaiinti naampaiqama vuka avu aatoqiraara irareva vura. Haaru vika vira qora Soromonura koqe avu aato ami vauka vauvaro Rehoboamuva vika irero tiharo, Te vi vaiinti nahentika nana uvae nai tiva nimirarave? tiro.

⁷ Viva minti tumanta vika vira tiva ami tiha, Are vi vaiinti nahentika koqe kaiqa vara nimitaqira vihara, vika ai iraa uvararavata eo tirera, vika

ekaa enta ai vevaaraini vaiha ai kaiqa vara amitevarave, ti.

⁸ Vika minti tuvarovata, Rehoboamuva naampainavu uva kia iriraitiro, viva oru nai kena vaiinti qaraaka vaiintinavu irora. Vika Rehoboamura hampata qampiqoka koqe avu aato Rehoboamura ami vauka vaura.

⁹ Ho Rehoboamuva vinavuka irero tiharo, Isareri, vika tiriara tiha, Ai qova tinavuqaa nora maara vataira vuaqa ntava timitaane tiarave. Ho te nana uvae vika tiva nimirarave? tiro.

¹⁰ Minti tumanta qaraaka vaiinti vinavuka vira hampata qampiqoka tiha, Ho ariara ai qova tinavuqaa maara vataira vuaqa ntava timitaane ti variaka mintima nai tiva nimiane:

Ti qora kempukavano nora kempuka vaivarovata, ti kauqu eranara kempukavano vira kempukavata uri aatarakaivo.

¹¹ Quqaama ti qova niqaa maara vataiva nora maara vaimantavata, te viravata uri aatarake nai nora maara niqaa vatarerave. Ti qova naaquntaqohairo ni ntaihaiva vaimantavata, te viravata uri aatarake auqu vataa naaquntaqohai ni voqavata ntaiharerave, tiane, ti.

Vika Rehoboamurara minti tiane tuvaro

¹² taaramo enta aitarovaro Jeroboamuvavata ekaa Isarerivata ani King Rehoboamuva tuntemake qaiqaa ani vira tavora.

¹³⁻¹⁴ Avuhainaa vaiinti viva kia naampainavu avu aato amura iriraitiro, viva qaraaka vaiintinavu avu aato amura iriharo vaiinti nahentiara tiharo, Quqaama ti qova niqaa nora maara vatairave. Oho, te niqaa nora maara voqavatama vatarerave. Ti qova naaquntaqohairo ni ruqutiva

vaimantavata, te auqu vataa naaquantaqohai ni voqavata ruqutirerave, tiro.

¹⁵ Noravano Kotiva paropeti vaiinti Ahiaara Silohainaara noqihairo Nebaatira maaqu Jeroboamurara tu uvava vivau variarire tiro, Noravano Kotiva vira qaqi kovaro Rehoboamuva kia Isareri vaiinti nahenti antuqa avatora.

¹⁶ Ho Isareri vika tavovaro King Rehoboamuva kia vika uva iriare tumanta, vika noraiqamake naveraitiha avuhainaa vaiinti vira nai tiva ami tiha, Tenavu kia Iesira maaqu Devitira ankuvanovauve vauro. Kia tenavu maa vaiintira vevaaraini vairerave. Isareri vaiinti nahentivauvo, anigenavu tentanavu maaqaini anirante vuare. Ne Devitira anku nentavano nentaqaa raqikiate, tivake nai maaqa nai maaqa vura.

¹⁷ Vika vuvaro Rehoboamuva Isareri vokuka Iutaa vataini vauka vikaqaaqai raqiki vaura.

¹⁸ Ho Rehoboamuva Adoniraamura Isarerini atitama kovaro vura. Adoniraamuva kaiqa vaiintiqaa raqiki vauva oruntomanta Isareri vika vira tave, ori aqukeha vira arukora. Vira arukovaro King Rehoboamuva vi uvara iriro, qetakero vaaka nai iqoka *kaariqi* vaarinteru ruqema kero Ieruharemini vura.

¹⁹ Ho vi entaraqaahai Isareri anku „10navu„ kia Devitira ankuqihainaa vaiinti vevaaraini vaireka auti vaiha, maa entaravata kia vika vevaaraini vaireka auti variara.

²⁰ Vi entara ekaa Isareri iruvaro Jeroboamuva Isipi kero qaiqaa orurantero ani vaumanta, vika viva unaini uva varake virara tiha, Are tenavu iainanaini aniane tuvaro, viva vika unaini anumanta vika vira vara noraiqama kovaro viva

ekaa Isareri vika avuhainaa vaiintiqama vura. Mintumanta Iutaa ankuqai Devitiva kuvuarama toka vevaaraini vaura.

Semaiaava Kotira uva tiva qoqaiqura

²¹ Rehoboamuva Ieruharemini oruntero Isareri anku 10navu qaiqaa vira vevaaraini variate tiro, vika hampata iqoka raqireva autiharo, viva Iutaa ankuqihairovata Benaminira ankuqihairovata iqoka vaiinti kogeke naarama komanta vika 180,000 vaiinti viva unaini ani ruvaaqumavi vaura.

²² Mintuvaro Kotiva paropeti vaiinti Semaiaarara tiharo,

²³ Are King Rehoboamuva inaini oruntera ekaa Iutaa ankuqiraakavata, Benaminira ankuqiraakavata, ekaa vokiakavata, vikara mintima tiane:

²⁴ Te Noravano Kotika niara mintima turo: Ne kiama Isareri nenta qata vakaa hampata oru raquate. Ne ekaa qaqirake anirante nenta maaqa vuate. Isareri [anku 10navu] vika nararara variate ti, tema vi okarara qovarama kauro, tiro.

Noravano Kotiva Semaiaarara minti tuvaro viva vuru Noravano Kotiva tu uvara vika tiva nimumanta iri, Noravano tuntemake, anirante nai maaqa nai maaqa vura.

Jeroboamuva Kotira tauvaqa utu amitora

²⁵ Ho King Jeroboamuva Sekemi aiqinaini vau vatukara [qaiqaa] kempukaiqama kero autukero katu varero vi vatukaraqi oru vaura. Viva mini vaiharo oru Penueli vatukavata qaiqaa kempukaiqama kero autukora.

²⁶ Ho Jeroboamuva nai iriro tiharo, Hauri te raqiki vauna vaiinti nahentika ti qaqirake qaiqaa Devitira anku vevaaraini vaireka, vivorave.

²⁷ Vika Nora Kotira *ofaa* iha quara amitareka Ieruharemini Nora Kotira Naavuni vivera, vika qaiqaa King Rehoboamura Iutaa avuhainaarara tinavu nora vaiintive tiha, vika qaiqaa vira vevaaraini vaiha ti haruma kevarave, tiro.

²⁸ Jeroboamuva minti tivakero nai avu aato ami vau vaiintika iromanta vika vira tiva amuvaro iriro, viva *kori* ori varakero purumakau naati qora *maraqura/varaha* taaraqanta autu kora.

Autu kero vatero viva Isareriara tiharo, Ne Isareri qumina niara aara Ieruharemini vivorave. Ho tavaate. Maara ni Isareri variqatantama autu nimitauro. Vitanta ni *kaivaqaukavara*, Isipihai ntita vare maini viri korave. *Ne vitanta nutu tuahera kaate,* tiro.

²⁹ Ho viva minti tivakero *koriqohairo* aututo purumakaura vo Isareri *sauti* mantaraini Beteli vatukaqi vuru vatero, vo Isareri *noti* mantaraini Daani vatukaqi vuru vatora.

³⁰ Ho mintimake Isareri vika purumakau vitanta quahama nimitareka Daaninivata *Betelinivata*, oru vaiha Kotira qora okara autu amitora.

³¹ Jeroboamuva vo aiqina vo aiqinaqaa *ofaa* tainta autukero, *ofaa* iha quaraate tiro, viva kia Rivaira ankuqiraaka kaama taraitiro, viva qaqi qumina vaiinti kaama tomanta vika vi kaiqara vare vaura.

³² Iutaa vataini vika vo ihi vo ihi *Haraara Naavu*, ovata no entarara iriharo Jeroboamuva Isarerini nora entavanovata variarire tiro, viva 8 tora 15 enta kaama tero Isareriara tiharo, Maa

entava tinavu nora entama varianarove, tiro. Minti tivakero vi entaraqaa viva Betelini vaiharo purumakau naatitanta aututorara iriharo, vitanta *ofaa* iha quara nimitora.

Jeroboamuva Betelini vaiharo vaiinti vonavu vo aiqina vo aiqinaqaa *ofaa* iha quara nimitaate tiro, viva vika kaamatora.

³³ Ho Jeroboamuva mintima kero nai irikero 8 tora 15 enta kaamatero tiharo, Vi entara Isareri nora entave tivakero, viraqaahairo Betelini vaiharo nai aututo *ofaa* taintara tataaqa *ofaa* iha quarora.

13

Paropeti vovano tu uvara

¹ Ho Noravano Kotiva tuvaro paropeti vaiinti vovano Iutaihairo Betelini vura. Viva oruntero tavovaro Jeroboamuva *ofaa* tainta tataaqa himpi vaiharo *ofaa* autireva uvaro

² paropeti vaiinti viva oruntero Noravano Kotiva tu uvara naveraitiharo *ofaa* tainta vira atiro tiharo,

Oho, taintavauvo, taintavauvo, te Noravano Kotika ariara mintima turo:

Naantiara Devitira ankuqihai qorainti vainti vo vatate virara Josaiarave tivarave. Viva noruqamaviro maini ani vaiharo vaiinti vonavu ariqaa vaari vatero arukaanarove.

Vi vaiintika vo aiqina vo aiqinaqaa *ofaa* iha quara nimate variaka vate vika ariqaa *ofaa* auti variavo. Ho naantiara Josaiava vi vaiintika ravaaqavu kero vaari ariqaa vatero aru kaanarove. Oho, viva vaiinti vuhaari airima

ariqaa iha quara taanarove, tivo, tiro. (2 King 23:15-16)

³ Paropeti vaiinti viva Kotiva tu uvara minti tivakero tiharo, Ho maa taintava tavaaraqaa nkahi viraro, hanta viraqaa vairava vata kanta rauru vuanarove. Taintavano mintiramanta ne tave, ne tiriara mintima tivarave: Oho, viva quqaama Noravano Kotiva ti uvara tinavu tiva timirave, tivarave, tiro.

⁴ Paropeti vaiinti viva minti tuvaro King Jeroboamuva tainta tataaqa himpi vauva _{arara ito-}varo, nai kauqu paropeti vaiinti qaa tutukero tiharo, Vira ravaaqavu timitaate, tuvaro vaakama kauqu tututova raqikiviro vauvaro, kia ho qaiqaa raqantaa kaarirava vaura.

⁵ Kia ho vauvaro Noravano Kotiva paropeti vaiinti noqaahairo tuntema kero, tainta viva nkahi vuvaro hanta viraqaa vauva vataini rauru vura.

⁶ Mintuvaro King Jeroboamuva paropeti vaiintiara tiharo, Ike mpo, are tiriara irihara nena Variqa Nora Kotira aarairaro viva ti kauqu koqema timitairaro ho variarire, tuvaro paropeti vaiinti viva Nora Kotira aarovero avuhainaa vaiinti vira kauquvano tota koqema vauntemakero qaiqaa ho vaura.

⁷ Mintuvaro avuhainaa vaiintivano paropeti virara tiharo, Are vate ani ti naavuqi kara ne viraqte te _{ariara quaheha}, vo haika ai amiare, tiro.

⁸ Minti tuvaro paropeti vaiinti viva aqao tiro, Are monu airaira vataanaraqihaira hini haika ti timirera, te kia ai hampata virerave. Te _{maa vatukaraqi}, vaiha kia karavata namarivata narerave.

⁹ Noravano Kotiva ti qioqama tero tiharo, Betelini, vaihara kiama karavata namarivata naane. Kiama nena anina aararaqaa qaiqaa anirantera maaqaini viraitira, vo aaraqaa anirantera vuane tirave, tiro.

¹⁰ Minti tivakero ho paropeti vaiinti viva kia hoqare anu aararaqaa viraitiro, viva vo aaraqaa anirantero vurama.

Paropeti naampaivano una uva tura

¹¹ Vi entara paropeti naampaivano Betelini vaumanta vira maaqunavu aninte Iutaa paropetivano autu kaiqararavata, King Jeroboamurara tu uvaravata vira tiva amura.

¹² Tiva amuvaro vika qova vika irero tiharo, Paropeti vaiinti viva nana aaraqaae vivo? tumanta vika viva vu aarara nai qora tiva amuvaro

¹³ viva tiharo, Nenavu ti donki qerama timitaiqe viraqaa vuare, tumanta donki vira qerama amitovaro viva viraqaa vaarintero

¹⁴ Iutaa paropeti vaiinti avata varero oru tavovaro viva oqiva okara oquviro vaura. Viva mini vauvaro paropeti naampai viva vira irero tiharo, Are Iutaihainaa paropetivanove? tuvaro viva, Eo, te maa vikave, tiro.

¹⁵ Minti tuvaro naampai viva virara tiharo, Ho ani ti naavuqi kara naane,

¹⁶ tuvaro Iutaihainaa paropeti viva aqao tiro, Te kiama ho ai hampata virarave. Te kia ho maini vaiha karavata namarivata narakave.

¹⁷ Noravano Kotiva ti qioqama teharo tiriara tiharo, Are mini vaihara kia karavata namarivata naraitira, nena anina aarara qoqaraaraqaa kia

aniraitira, vo aaraqaa orurantera aniane tirave, tiro.

¹⁸ Minti tuvaro paropeti naampai viva virara tiharo, Tevata ai voqaara paropeti vaiintivanoma vauro. Noravano Kotiva *enseli* vo atitaivaro viva muntu tiriara tiharo, Are vi vaiintira vita varera vuru nena naavuqi kera, kara vokinaravata namarivata amiraro naarire tirave, tiro. Naampai viva minti tivakeharo una uva tura.

¹⁹ Minti tuvaro Iutaa paropeti viva naampai vikantiro anirantero oru vira naavuqi vaiharo karavata namarivata nora.

²⁰ Vitanta kara tainta tataaqa oquvi vauvaro Nora Kotira uvavano paropeti naampai noqihairo qovaraiquvaro

²¹ viva Iutaa paropeti vaiintiara naveraitiharo, Noravano Kotiva ariara mintima tivo:

Are kia te ai uva tiva amunantema kera mintiraitira, are ti uva raqama kaaro.

²² Te ariara maini ani vaihara kia karavata namarivata naane tuna uvara raqakehara, are orurantera maini ani karavata namarivata nama kaaro. Mintianara kaara vika kiama ho ai vaata vare muntu ai kaivaqaukavara quntama taaraqi quntama tevarave, tivo, tiro.

²³ Minti tuvaro Iutaihainaa paropeti viva kara nama taiqa kovaro naampai viva vira donki qerama amitovaro viva viraqaa vaarintero vura.

²⁴ Viva aaraini vi vauvaro *raioni* vovano vira rantakero arukovaro vira vaatavano aaraqaa vaumanta donkivanovata *raionivanovata* vira vaata tataaqa hini hini himpita vaura.

²⁵ Mintumanta vokuka aara viraqaa vi aniha tavovaro vira vaatavano aaraqaa vauvaro,

raionivanovata vira tataaqa himpitero vaumanta vika tave, oru Betelini vi haikara tavora vaiinti nahenti tiva nimura.

²⁶ Vika tiva nimuvaro paropeti naampai vivavata vi uvara iriro tiharo, Oho, Iutaihainaa paropeti vaiinti vaatama minima vaivo. Viva Nora Kotira no raqa kaira kaara Noravano Kotiva *raioni* vara kaivaro vira aru kaivo. Noravano Kotiva nai tintema kero mintivo, tiro.

²⁷ Minti tivakero viva nai maaqunavuara, Ti donki qerama timitaate, tumanta vika vira qerama amitovaro

²⁸ donki viraqaa vaarintero vi aararaqaa avata varero viro tavovaro paropeti vaiinti vira vaatavano aaraqaa vauvaro donkivanovata *raionivanovata vira* vaata tataaqa mini himpitema vaura.

Raionivano mini vaiharo kia vira vaatavata naraitiro, kia donkivata arukero ruqeqaama karaitiro, qaqi himpitero mini vaura.

²⁹ Ho paropeti naampai viva oru vira vaata tavero vira vara vaari donkiqaa vatero vira varero anirantero Betelini vuru virara iqi rata amiteharo quntama tareva vura.

³⁰ Paropeti naampai viva nariara iriharo quvito matipara viraqi vira vuru quntama tora. Viva nai maaqu hampata virara iqi rata amitero tiharo, Mpo ti qata vakaa, mpo ti qata vakaa, tivaqi viharo vira vuru quntama tora.

³¹ Vira quntama tero paropeti naampai viva nai maaqunavuara tiharo, Mpo, te qutu vuari ne maa vira vaata tataaqama ti vaatavata quntama taate.

³² Noravano Kotiva maa vaiintira noqihairo ti uvava naantiara quqaa vivauma varianarove.

Noravano Kotiva Betelini *ofaa* taintara ti uvavave, Sameriaini vo vatuka vo vatukaini una variqa nutu tuaherake varianainiara ti uvavave, ekaa vi uvava quqaa vivauma varianarove, tura.

Jeroboamuva qora kaiqa voqavata varora

³³ Ho vi haikava qovaraiqura Jeroboamuva taverovata, viva kia nai qora okara autura qaqira karaitiro, vika vo aiqina vo aiqinaqaa *ofaa* kaiqa varaate tiro, nai tauka taukae vi kaiqara varaataa uka, viva vika noraiqama komanta vi kaiqara vare vaura.

³⁴ Jeroboamuva mintima keharo Nora Kotira qora okara autu amitora kaara «Kotiva» viva kuvuarama toka vehi autu taiqa kora.

14

Jeroboamura maaqu Abiaava qutu vura

¹ Vi entara King Jeroboamura maaqu Abiaava aiha viraara varora.

² Mintuvaro Jeroboamuva nai naatara tiharo, Vaiinti nahenti ai viri viraaqamake taveha tiriara naatave tivorave tira, are vo utavaaqa nonku varera, oru paropeti vaiinti Ahiaava Siloni vainaini vuane. Haaru vi vaiintiva tiriara tiharo, Arema Isareri avuhainaa vaiintivano vainarave tirave.

³ Are mpareti 10navu varera, *bisiketi* vonavu varera, *hani* kure vo varera, vuru vira amiharama, are ti maaquara vira irairaro viva nana haikavano viraqaa qovaraiqiaina uvara ai tiva amiarire, tiro.

⁴ Minti tuvaro Jeroboamuva tuntemakero vira naatavano Siloni Ahiaara naavuvano vaunaini

oru vura. Ahiaava naampaiqama vuvaro vira avuvanovata qimpa vuvaro vaura.

⁵ Mintuvarovata, Noravano Kotiva Ahiaara tiva amiro tiharo,

Jeroboamura maaquvano rovara varaivaro vira naatavano virara ai ireharo tavareva, ari-ara vo nahentive tiarire tiro, vo nahenti voqaantema kero are inanaini anianarove. Ho viva anintairara are maa uvarama vira tiva amiane, tiro.

⁶ Noravano Kotiva minti tuvaro Ahiaava vaiharo iruvaro nahenti viva vira naavu qenti vau-naini aniharo vuvuai tuvaro Ahiaava tiharo, Jeroboamura naatavauvo, uriqetaane. Nantiharae are vo nahenti voqaantema kera aniaro? Te qora vakaakama ai tiva amirerave.

⁷ Are anirantera vuru maa uvara Jeroboamura tiva amiane. Isareri Variqa Noravano Kotiva ariara mintima tivo:

Te Isareri vaiinti nahenti vikaqihai ai kaamate ai noraiqama kaurara are vika avuhainaa vaiintiqaama vuanarave.

⁸ Devitira ankuvano kia Isareriqaa raqikiate ti, te ai noraiqamake ariara vikaqaa raqikiane tunarave. Are avuhainaa vaiinti vaiharavata, are kiama ti kaiqa vaiinti Devitiva intema kera raqikianarave. Devitiva tiriara noraiqaakero iriharo, viva te tivatauna uvara koqemakero iriqiro virave. Viva ti tivuqaa koqe okara avuqavu okaraqai auti vairave.

⁹ Are voqama kerama qora okara auti variaro. Are qora okara autuarava ekaa avuhainauka haaru vauka qora okara autura viravatama aatara kaivo. Are ti tauvaqa utu timate-

hara oriqohai maraqura/varaha aututaara, vi haikara vi haikarara ti variqave tianara kaara ti voqama kero arara itaimantama vauro.

¹⁰ Vira kaara te ai Jeroboamura ankuqaa qora haika qovarama karerave. Are Jeroboamuva kuvuarama tena vaiintika, autu vataa vaiintive qumina vaiintive, te ekaama vika aru taiqa karerave. Raha vavukaavaro kia ataaravata vainantemake, te vika aru taiqa karerave.

¹¹ Ai ankuqihai vokika nora vatukaqi vaika qutu vimanta vairivano vika vaata nevarave. Vokika inaara vatukaqi vaika qutu vimanta mati ne vai uvirika vika vaata nevarave, tivo. Noravano Kotiva ariara mintima tivo, tiro.

¹² Ahiaava minti tivakero Jeroboamura naata uva voqavata tiva amiro tiharo, Are nena maaqaini anirantera vuane. Ho are mini oruntairaro ai maaquvano qutuma vuanarove.

¹³ Viva qutu viramanta ekaa Isareri vira iqi rata amite quntama tevarave. Tinavu Isareri Variqa Noravano Kotiva tavaivaro Jeroboamura ankuqihairo vira maaqu vivaqai koqe okara auti vai vaintiva vaivaro Noravano Kotiva viraqai qaqi kairamanta vira naitaramake vataqi quntama tevarave.

¹⁴ Ho Noravano Kotiva Isareri avuhainaa vaiinti vo kaama tairaro viva Jeroboamura anku ekaa aru taiqa kaanarove. Vi entava vaakama qovaraiqianarove.

¹⁵ Oho, Noravano Kotiva Isareri vika ruqutiramanta vika qetake, kiaravano namariqi vaiva qaki qaki intemake, vika ntiri ntiri iha vaivarave.

Isareri vika una variqa nahenti Aseraara *marapura/varaha*, vo katari vo katariqaa nkauruke aututaara vi haikarara tinavu variqave ti variara kaara, Nora Kotira araravano voqamakeru vikara itaivo.

Nimiri tuqa vataakero raru kaintema kero, Noravano Kotiva Isareri vika kaivaqaukavara koqe vata nimitairaqaahairo vara qaqini kero, Iufaretisi Namari vutu manaraini vika vara raumpirima kaira qoraiqamavi vaivarave.

¹⁶ Jeroboamuva naivano qora okara auti vaiharo Isarerivata kuntama virivi komanta vikavata viva intemake, qora okara auti variara kaara Noravano Kotiva Isareri vika qoririma kaanarove, tiro.

¹⁷ Ahiaava minti tuvaro Jeroboamura naatavano himpiro anirantero Tirisa vatukaini oruntero naavuqi oriqete vauvaro vira maaquvano qutu vura.

¹⁸ Noravano Kotiva nai kaiqa vaiinti Ahiaara noqihairo tuntama kero, vi vaintiva qutu vumanta, ekaa Isareri vi vaintira iqi rata amiteha vira quntama tora.

Jeroboamuva qutu vura

¹⁹ King Jeroboamuva ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvara vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora. Jeroboamuva nai navutaaka hampata raqu uvavave, viva Isareriqaa raqiku uvavave, vi vukuraqima vairo.

²⁰ Jeroboamuva 22 ihiaara Isareriqaa raqikiqiro viro vuru qutu vumanta vika vira vaata vare vuru quntama tora. Jeroboamuva qutu vuvaro

vira maaqu Nadaapiva nai qora vatuka varero avuhainaa vaiintiḡama viro vaura.

Rehoboamuva Iutaaḡaa raḡikura

²¹ Soromonura maaqu Rehoboamuva 41 ihi varakova avuhainaa vaiintiḡama viro, Iutaaḡaa 17 ihiara Ieruharemiḡi vaiharo raḡiki vaura. Isareri vika vo vatuka vo vatukaḡi vauvarovata, Noravano Kotiva vaiinti nahenti viraḡi vaiha ti hutu tuahera kaate tiro, Ieruharemi vatukaḡi nai kaama tora. Rehoboamura nova Namaava Amoni vatanaa nahentivano vaura.

²² Vi entara Iutaa vika Nora Kotira avuḡaa qora okara autuḡi vi vaura. Vika qora okara auti vauva nái kaivaḡaukavara qora okara auti vauravata aatara kora kaara Nora Kotira nai voḡama kero arara itora.

²³ Vika inaara aiḡina voḡaa voḡaave, auḡaḡara vau katarira okarainive, vukai ori arateha virara variḡave ti vaura. Vika Aseraara *maraqura/varaha* katariḡaa nkaurutora viravata arate, vi haikara vi haikarara quahama nimate vaura.

²⁴ Vika vi haikara quahama nimate vaiha, qora okara vo ḡara uravata auti vaura. ḡorainti vika nái hana ḡorainti hampata hampi ni vau okararavata auti vaura. (Rom 1:27)

Haaru vo vatanaa vo vatanaaka vi vataraaḡaa vaiha vi okarara vaaqu okara kaurira okara, vo okara vo okaravata auti vauvaro, Noravano Kotiva vi vataraaḡaahairo vika vara ḡaḡini kero vi vatara Isareri nimura. Ho haaru vo vatanaa vo vatanaaka vaaqu okara auti vauntemake, Iutaa vikavata vi okarara auti vaura.

25 Rehoboamuva avuhainaa vaiintiqama viro variqiro viharo 5 ihi varakovaro Isipi avuhainaava Sisaakiva nai iqoka vaiinti hampata Ieruharemi vatanaaka hampata ani raqura.

26 Sisaakiva iqoka raqiharo Ieruharemi vatanaaka naatara kero, Nora Kotira naavuqihairove, avuhainaara naavuqihairove, koqe haika, vo haika vo haika ekaa varora. Viva Soromonuva *kori* oriqohairo aututo kainkera vinavuravata varora. «Viva ekaa vi haikara varero ururantero Isipini vura.»

27 Isipi vika kainke vinavura vare vuvaro King Rehoboamuva tumanta vika *baraasi* oriqohai kainke vonavu qaiqaa autu amitovaro Rehoboamuva kainke vinavura avuhainaara naavuqaa maimaraara raqiku vaiintika nimumanta vika naavu qentiqaa raqiku entara vi kainkera hirite vaura.

28 Avuhainaa vaiintivano Kotira Naavuqi vireva umanta vi vaiintika kainke vinavura hirite vira hampata vi vaura. Viva vevantero vumanta vika kainke vinavura vare muntu maimaraara raqiki vauka naavuqi vuru vate vaura.

29 King Rehoboamuva ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvara vuku vo, *Iutaa Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

30 Vi entara King Rehoboamuka, King Jeroboamuka, navutaiqiha qaiqaa qaiqaavata iqoka raqi vaura.

31 Rehoboamuva qutu vumanta vika vira vaata vare vuru nai kaivaqara *Devitira Vatukave* tu-raqi quntama tora. Vira nova Namaava Amoni vatanaa nahentivano vaura. Rehoboamuva qutu

vuvaro vira maaqu Abiaava vira vatuka varero Iutaa vikaqaa raqiki vaura.

15

Abiaava Iutaaqaa raqiki vaura

¹ Nebaatira maaqu Jeroboamuva 18 ihiaara Isareriqaa raqiki vau entara Abiaava, vira autu vo Abiaamuva, Iutaa avuhainaa vaiintiqaama viro

² Ieruharemiqi vaiharo taaramo ihiaara „Iutaaqaa” raqiki vaura. Abiaara nova Makaava Apasalomura raavuravano vaura.

³ Abiaava kia nai kaivaqava Devitiva nai Variqa Nora Kotiraraqai noraiqaakero iruntemakero iriraitiro, viva ekaa qora kaiqa nai qova „Rehoboamuva” autuntema kero auti vaura.

⁴ Mintuvarovata, Noravano Kotiva Devitirarao tiro, kia Abiaara anku aru taiqa karaitiro, vira maaquvano nai qora vatuka varero Ieruharemi vatuka kempukaiqama kaarire tiro, qorainti vainti vo Abiaara amura.

⁵ Devitiva Nora Kotira avuqaa niharo kia vira no raqa karaitiro, viva nai qaqi variqiro vu entara koqe okara auturara tiro, Kotiva virarao tiro mintura. Vohaa entaqai Hiti vatanaa vaiinti Uriaara qoraiqama amito entara Devitiva qora okara autura.

⁶ Ho Abiaava vau entara Isarerivata Iutaavata nai ari nai ari i vaura.

⁷ King Abiaava ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvara vuku vo, *Iutaa Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora. King Abiaava Isareri King Jeroboamura hampata iqoka raqura. (2 Sto 13:3-21)

⁸ Abiaava qutu vumanta vira vaata vare *Devitira Vatukave* tunaini vuru quntama tora. Vira quntama tovaro vira maaqu Asaava vira vatuka varero Iutaaqaa raqiki vaura.

King Asaava Iutaaqaa raqiki vaura

⁹ King Jeroboamuva Isareriqaa 20 ihiara raqiki vau entara, Asaava Iutaa avuhainaa vaiintiqama viro,

¹⁰ Ieruharemiqi vaiharo 41 ihiara „Iutaaqaa„ raqiki vaura. Makaava Apasalomura raavuravano viva Asaara taatova vaura.

¹¹ Asaava nai kaivaqava Devitiva autuntema kero, Nora Kotira avuqaa koqe okara autura.

¹² Una variqanavu *maraqura/varaha* quahama nimate vau vatukara, vo vatuka vo vatukaqaa qorainti vonavu ná hana vaiinti hampata hampi ni vau okarara auti vauvaro Asaava Iutaa vataihairo vinavuka nititama kora.

Viva nai qokavara una variqa *maraqura/varaha* autuke voqaa voqaa vatora, viravata vara qaqini kora.

¹³ Vira taatova Makaava una variqa nahenti Aseraara *maraqura/varaha* ohaamakero vaura katariqaa nkauru kero aututora kaara King Asaava nai taatora nora autu vara qaqini kero, katari vira teqa kero Kidaroni Uqitaini muntu iha quara kora.

¹⁴ Vi entara vo aiqina vo aiqinaqaa una variqanavu quahama nimito vatukava vo vatuka vo vatuka qaqi vauvaro Asaava kia vi vatukara qaqini varakaraitiro vaiharovata, viva ekaa nai qaqi vau entara Nora Kotirara noraiqaakero iriqiro vi vaura.

15 Vira qova Kotira kaama amito haikara, *silvaave korive* vo haikave varero, Asaava nai Kotira kaama amito haikaravata varero, ekaa vi haikara Nora Kotira naavuqi vuru vatora.

16 Vi entara Asaavavata, Isareri King Basaavavata, avuhainaa vaiinti vau entara vitanta qaqiqai nai ari nai ari i vaura.

17 Vo enta Isareri King Basaava iqoka vaiinti ntita varero oru Iutaini Ramaa vatuka varero, vaiinti nahenti kia vi aararaqaa Iutaini vi aniate tiro, ori vaantaavuravano vi vatukara ututuma tora qaiqaa kempukaiqama kero autukora.

18 Basaava mintuvaro Asaava Nora Kotira Naavuqi monu vato rumuqihairovata, nai avuhainaara naavuqihairovata, ekaa *silvaave korive* varakero nai qiata vaiinti nimitama komanta vika vare Siria vataini Damasikusini King Beni-Hadaativa vaunaini vura.

Beni-Hadaativa Tapirimonira maaquvano vauvaro vira naaquva Hesioniva vaura.

19 Ho vika orunte Beni-Hadaatirara tiha, King Asaava ariara mintima tivo: Kaiqetanta haaru titanta qoka tontiqamake variantemake, tetantavata mintimake variare. Te *silvaave, korive*, ai qaqi amitaunara tavaane. Vate are tiriarao tira, Isareri avuhainaara King Basaakantira uva tiva taatau taanara qaqira kairaro viva nai iqoka vaiinti ekaa ntita varero tinavu Iutaa vata kero vuarire tivo, ti.

20 Vika minti tuvaro Beni-Hadaativa King Asaava tu uvarara hove tivakero, nai iqoka vaiintiqaa raqiku vaiintika nititomanta vika iqoka vaiinti ntita vare oru Isareri hampata raqireka vika vatuka vonavu vaunaini vura.

Vika oru raqihā Isoni vatukave, Daani vatukave, Abeli-Beti-Maka vatukave vare, Kariri Varuva aumanto vau vataravata, ekaa Napataarira ankuvano u vataravata, varora.

²¹ Siria vika mintuvaro King Basaava ʻRamaaqi vaiharo, vi uvara iriro, viva Ramaa vatuka kem-pukaiqama kaare tu kaiqara qaqira kero, ʻqetakerō, anirantero oru Tirisa vatukaini vaura.

²² Basaava mini oru vauvaro King Asaava uva varakero Iutaa vaiinti nahentiara kem-pukaiqama kero tiharo, Niqihairo kia voqavanovata maaqaini qaqi qumina variarire. Ne ekaa Ramaini vuata, tumanta vika mini orunte King Basaava Ramaa ori vaantaavura kem-pukaiqama kareva orive katarive ruvaaquma kero vatora, ekaa vi haikara vare vuvaro, Asaava vi haikaraqohairo Misipaa vatuka ori vaantaavuravata, Benaminira anku vata vaunaini vau vatukara Geba ori vaantaavuravata, autukeharo kempukaiqama kora.

²³ Ho ʻIutaa, avuhainaava King Asaava ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvarave, viva iqoka raqu uvarave, viva vo vatuka vo vatuka autuke vato uvarave, ekaa vi uvara vi uvara vuku vo, *Iutaa Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora. Asaava mintima kero vi kaiqara vare vauva naampaiqama vuvaro qora rovora vovano vira aiqūqaa qovarama vura.

²⁴ Asaava qutu vumanta vira vaata vare *Devitira Vatukave* tunaini vuru quntama tora. Quntama tovaro vira maaqu Jehosafaativa nai qora vatuka varero avuhainaa vaiinti vaura.

Nadaapiva Isareri avuhainaa vaiinti qama vura

²⁵ King Asaava taara ihiaara Iutaaqaa raqiki vau entara, Jeroboamura maaqu Nadaapiva Isareri avuhainaa vaiintiqama viro vikaqaa taara ihiaara raqiki vaura.

²⁶ Viva nai qova autintema kero, Nora Kotira avuqaa qora okara autiharo „una variqanavu *maraqura/varaha* quahama nimitero„ Isarerivata kuntama virivi komanta vikavata qora okara viraqai auti vaura. (12:28-33)

²⁷ Ho Nadaapiva Isareriqaa raqiki vauvaro Isakaara ankuqihainaa vaiinti Ahiaara maaqu Basaava, viva nai hana vaiinti hampata Nadaapira arukaaina aarara rante vaura.

Vo enta Nadaapiva ekaa nai Isareri iqoka vaiinti hampata oru Pirisia vatanaaka u vatukara, Gibetoni ututuma tero kuvai tero vauvaro Basaava Nadaapiva unaini anintero vira arukora.

²⁸ Vira arukero viva naivano Isareri avuhainaa vaiintiqama viro vaura. King Asaava taaramo ihiaara Iutaaqaa raqiki vau entara, Basaava Nadaapira arukora.

²⁹ Ho Basaava Isareri avuhainaa vaiintiqama viro, kia inaaraiqakaa qaqi vairaitiro, viva vaakama Jeroboamura vaintivarave, ankuve, aru taiqa kovaro kia voqavanovata qaqi vaura.

Basaava vika arukovaro haaru Noravano Kotiva nai kaiqa vaiinti Silohainaara Ahiaara noqihairo tu uvava vivauma vaura. (14:9-16)

³⁰ Haaru Jeroboamuva Isareri Variqa Nora Kotira vo okara vo okara qora okara autu amiteharo Isarerivata kuntama virivi komanta vikavata viva untemake, qora okaraqai auti vaura.

Ho vira kaara, Nora Kotira arara itovaro vaiharo vi haikara qovarama kora.

³¹ King Nadaapiva ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvara vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

³² Vi entara Asaavavata, Isareri King Basaavavata, avuhainaa vaiinti vau entara vitanta qaqiqai nai ari nai ari i vaura.

³³ King Asaava Iutaaqaa taaramo ihiaara raqiki vau entara, Ahiaara maaqu Basaava avuhainaa vaiinti qama viro Tirisa vatukaini vaiharo Isareri qaa 24 ihiaara raqiki vaura.

³⁴ Jeroboamuva autintema kero, Basaava Nora Kotira avuqaa qora okara autu amiteharo «una variqanavu *maraqura/ varaha* quahama nimitero» Isarerivata kuntama virivi komanta vikavata qora okara viraqai auti vaura.

16

Isareri avuhainauka qora kaiqa varora

¹ Ho Noravano Kotiva Hanaanira maaqu Jehurara tiharo,

Are King Basaara mintima tiva amiane:

² Are qumina vaiintivano variaramanta viraqaahai te Noravano Kotika ai norai qama kaurara are Isareri ti v aiinti nahenti avuhainaa vaiinti qama vuanarave.

Are avuhainaa vaiintivano vaihara Jeroboamuva qora okara autuntema kera, qora okara autu timitehara ti vaiinti nahenti Isareri kuntama virivi kaaramanta, vikavata are ianantemake, qora okara autu timitaavaro vira kaara ti arara itaimantama vauro.

³ Are mintianara kaara te Nebaatira maaqu Jeroboamura anku vehi autu taiqa kaunan-temake, ai Basaaravata, ai vaintivaravata, vehi autu taiqa karerave.

⁴ Ai ankuqihai vokika nora vatukaqi vaika qutu vimanta vairinavuvano vika vaata nevarave. Ai ankuqihai vokika inaara vatukaqi vaika qutu vimanta mati ne vai uvirikama ani vika vaata nevarave tivo, tiro.

„Noravano Kotiva Jehurara minti tuvaro Jehuva vi uvara Basaara tiva amura.“

⁵⁻⁷ Basaava Nora Kotira avuqaa Jeroboamua autintema kero, qora kaiqa autura kaaravata, Basaava Jeroboamura anku vehi autu taiqa kora kaaravata, Nora Kotira voqama kero arara ito-varo viva Jehura noqihairo vi uvara tura.

Ho King Basaava ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvara vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi gara ntuvatora.

Basaava qutu vumanta vira vaata vare vuru Tirisa vatukaqi quntama tora. Viva qutu vuvaro vira maaqu Elaava vira vatuka varero „Isareri“, avuhainaa vaiintiqama vura.

Elaava Isareriqaa raqikura

⁸ King Asaava 26 ihiaara Iutaaqaa raqiki vau entara, Basaara maaqu Elaava Isareri avuhainaa vaiintiqama viro Tirisa vatukaqi vaiharo taara ihiaara Isareriqaa raqikura.

⁹ King Elaava avuhainaava vauvaro vaiinti vo Simuriva Elaara iqoka *kaari* hiniqaa raqiki vauva vaiharo Elaara arukaaina aarara rante vaura.

Vo enta Elaava Tirisa vatukaqi vaiharo oru nai avuhainaara naavuqaa raqiki vau vaiintira,

Arisaara naavuqi vaiharo iha namari ne vauvaro vira avu aatovano vueraiquvaro vaura.

¹⁰ Elaava mintima vuvaro Simuriva oriqetero ʼiqoka paipeqohairo, vira arukora. Viva qutu vuvaro Simuriva naivano ʼIsareri, avuhainaa vaiintiqama vura. King Asaava 26 ihiara Iutaaqaa raqiki vau entara, Simuriva Elaara arukora.

¹¹ Ho Simuriva ʼIsareri, avuhainaa vaiintiqama viro kia inaaraiqakaa qaqi vairaitiro, viva vaakama ekaa Basaara vaintivarave, vira ankuve, aru taiqa kora. Simuriva kia qorainti voqavata vehakuma nimitaraitiro, viva kia Basaara tonti voqavata vehakuma nimitaraitiro, ekaa vika aru taiqa kora.

¹² Simuriva vika arukovaro haaru Noravano Kotiva nai paropeti vaiinti Jehura noqihairo tu uvava vivau vaura. (16:3)

¹³ Basaavavata vira maaqu Elaavavata qora okara autiha Isarerivata kuntama virivi komanta, vikavata vitanta qora okara autuntemake, qumina una variqa *maraqura/varaha* quahama nimitora kaara Isareri Variqa Nora Kotira voqamakeru arara itovaro vaura.

¹⁴ King Elaava ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvara vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

Simuriva Isareriqaa raqikura

¹⁵ King Asaava 27 ihiara Iutaaqaa raqiki vau entara, Simuriva ʼIsareri, avuhainaa vaiintiqama viro Tirisa vatukaqi vaiharo 7 entanavuqai Isareriqaa raqikura.

Vi entara Isareri iqoka vaiinti Pirisia vatuka vo Gibetonini raqireka autiha, vi vatukara aumanto náí *seri* naavu maaqa kaqate vaura.

¹⁶ Ho Isareri iqoka vaiinti mini vauka Simuriva Elaara arukaaina aarara rantakero vira aruko uvara iri, vohaa vi entara vika náíqaa raqiku vaiintira Omurira kaamate naveraitiha, Iriate, Omuriva tinavu Isareri avuhainaa vaiintima vaivo, ti vaura.

¹⁷ Minti tuvaro Omuriva ekaa Isareri iqoka vaiinti hampata Gibetoni ke, Tirisa vatukaini raqireka ani vira ututumate vaura.

¹⁸ Vika ani Tirisa vatuka ututumate iqoka raqi vauvaro Simuriva tavomanta iqoka vaiinti vika vatuka vira aatarakovaro viva avuhainaara naavu vo, kempukaiqamake kaqato naavuraqi oriqetero viraqi vaiharo naavu vira iha qumpiarama tovaro, ihavano iteharo vira tatoqa aqukovaro qutu vura.

¹⁹ Haaru Jeroboamuva autintema kero, Simurivavata Nora Kotira avuqaa qora okara autu amiteharo „una variqa *maraqura/varaha* quahama nimitero„, Isarerivata kuntama virivi komanta vikavata qora okara auti vaura.

²⁰ Ho Simuriva ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvaravata, viva vo aara rantakero Elaara aruko uvaravata, vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

Omuriva Isareri qaa raqikura

²¹ Ho Simuriva qutu vumanta Isareri vika rairavi taara anku autuvi vaura. Hininavu Ginaatira maaqu Tipinira mantaraini vaumanta, hininavu Omurira mantaraini vaura.

²² Mintimake vaumanta Omuriva mantaraini vauka Tipinira mantaraini vauka naatara kovaro Tipiniva gutu vuvaro Omuriva avuhainaa vaiintiqama vura.

²³ King Asaava 31 ihiaara Iutaaqaa raqiki vau entara, Omuriva avuhainaa vaiintiqama viro Isareriqaa 12 ihiaara raqiki vaura. Viva hoqare Tirisa vatukaqi vaiharo 6 ihiaara Isareriqaa raqiki vaura.

²⁴ Vaiinti vo Semeva vo vata inaara aiqinavano vaura vatovaro Omuriva vi vatara varareva iharo *silvaa* ori vira maaravano 68 *kilo* vaura Semera amiharo vi vatara varero, viraqaa vatuka autukero ori vaantaavuravata autu kora. Vata qora Semera autuara iriharo Omuriva vi vatukara autu nteharo *Sameriave* tura.

²⁵ Omuriva Nora Kotira avuqaa qora okaraqai auti vaura. Viva qora kaiqa varova vira avuni vau avuhainaaka qora kaiqa varoravata uri aatara kora.

²⁶ Nebaatira maaqu Jeroboamuva qora okara autintema kero, Omurivavata qora okaraqai auti vaura. Haaru Nebaatira maaqu Jeroboamuva qumina una variqa *maraqura/varaha* quahama nimateharo, Isarerivata kuntama virivi komanta, vikavata vira qora okara avataqi vura kaara Nora Kotira arara itovaro vaura.

²⁷ King Omuriva ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvara vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

²⁸ Omuriva gutu vumanta vira vaata vare vuru Sameria vatukaqi quntama tora. Viva gutu vuvaro vira maaqu Ahaapiva vira vatuka varero avuhainaa vaiintiqama vura.

Ahaapiva Isareriqaa raqikura

²⁹ King Asaava 38 ihiaa Iutaaqaa raqiki vau entara, Omurira maaqu Ahaapiva avuhainaa vai-intiqama viro Sameria vatukaqi vaiharo 22 ihiaa Isareriqaa raqiki vaura.

³⁰ Omurira maaqu Ahaapiva Nora Kotira avuqaa qora okaraqai auti vaura. Viva qora kaiqa varova vira avuni vau avuhainaaka qora kaiqa varoravata uri aatara kora.

³¹ Jeroboamuva autuntema kero, Ahaapiva-vata qora kaiqa vareharo una variqa *maraqura/varaha* quahama nimitaairo viro, viraqaahairo viva vo vatanaa nahenti Jesebelira varatero, una variqa Baalirara quahama amite vaura. Jesebeliva Saidonihainaa King Etabaalira raavuravano vaura.

³² Ahaapiva una variqa Baalirara iriharo Sameria vatukaqi naavu kaqa amitero, viraqi Baalirara *ofaa* taintavata autu amitora.

³³ Viva una variqa nahenti Aseraarara iriharo vira *maraqura/varaha* katariqaa nkauru kero autukora. Ahaapiva qora kaiqa varova vira avuni vau avuhainaaka qora kaiqa varoravata uri aatarakora kaara Isareri Variqa Nora Kotira voqamakero arara itora.

³⁴ Ahaapiva Isareriqaa raqiki vau entara Betelihainaa vaiinti Hieliva qaiqaa Ieriko vatukavata vira ori vaantaavuravata autukora. Viva vi kaiqara hoqaramatero vataqi ori ntavato entara vira maaqu hoqarenaava Abiraamuva qutu vura. Vira naantiara Hieliva vaantaavura qenti vaaviarama kero aruto entara vira maaqu ekaara vitihainaava Segupuva qutu vura.

Mintuvaro haaru Noravano Kotiva Nunira maaqu Iosuaara noqihairo tu uvava vivau vaura. (Iosuaa 6:26)

17

Elaitaava tuvaro kia aaqu ntura

¹ Gileaati vata Tisibe vatukaqi paropeti vaiinti Elaitaava vaura. Viva oruntero King Ahaapirara tiharo, Iriane. Noravano Kotiva Isareri Variqavano qaqi vaira te vira kaiqa vaiintima vauro. Te vira autuqaa ariara mintima turo: Vo ihiaara kia aaqu ntuarire ti, te qioqama tarerave. Entaqivata varavuvano kia varianarove. Minti-aqiro vi viraqe te qaiqaa tiariraro aaqu ntuarire, tivakero

² Elaitaava vauvaro Noravano Kotiva virara tiharo,

³ Are maini kera kuari urinaini otu Iotani Namari taqa varera, Keriti Namari tuvaini otu onkaiqi kukeqavira variane.

⁴ Are mini vaihara vi namarira nendarave. Te kotikoti uvirinuvara, Ne kara vare vuru vira amiate turo, tiro.

⁵ Noravano Kotiva minti tuvaro Elaitaava viva tunte iro oru Keriti Namari tuvunaini vaura.

⁶ Viva mini vaihara vi namarira ne vaumanta kotikoti vo enta vo enta toqaqivata, enta ire unainivata, mparetivata mativata vareha vuru vira ami vaura.

⁷ Elaitaava mini variqiro vuvaro aaqu kia ntuarora tiro, vi namarivavata aaharaiqama vura.

Elaitaava nahenti nai maaquntiro kahaqura

⁸ Keriti Namari aaharaiqama vuvaro Noravano Kotiva Elaitaarara tiharo,

⁹ Saidoni tataaqa vai vatukara Sarefatini vuane. Sarefatiqi tentoqa nahenti vovano vairave. Te vi nahentira tiva amunarave. Viva homa kara ai amianarove, tiro.

¹⁰ Minti tuvaro Elaitaava Sarefatini vura.

Viva Sarefatini oruntero vaantaavura qentiana vaiharo tavovaro tentoqa nahenti vovano iha kaiha nunti vauvaro viva virara tiharo, Ti namari naataama ivo. Are hoe namari kaqa timinarave? tuvaro

¹¹ vi nahentiva namari kaqareva vuvaro Elaitaava naveraitiharo, Mparetivata varera viri timiane, tiro.

¹² Minti tuvaro nahenti viva tiharo, Mpo, Nora Kotira ai Variqa qaqi vaira autuqaa te ariara tiha, Kiama te mpareti vatauro. Te *porihi/vorusi* taaraiqaqai taveqi vate, *orivi* vahavera taaraiqaqai *votoriqi* vatauro. Te maini ani iha kaiha nuntu vare oru naavuqi inaara kara untake tenta maaqunti nama kaariraro kia kara voqavata vairaqe te tenta maaqunti variqi vi vuru qutu virarave, tiro.

¹³ Viva minti tuvaro Elaitaava tiharo, Kia virara noraiqaakera iriane. Are naavuqi oru kara untaane. Nena untena *porihi/vorusi*qihaira tiriara naane irihara inaara mpareti vo untakera viri timira, viragaahai nentatantara untaate.

¹⁴ Noravano Kotiva Isareriqaa raqiki vai Variqava mintima tivo:

Ai taveqi *porihi/vorusi* taaraiqa vairavavata, ai *votoriqi* vahavera taaraiqa vairavavata, kiama taiqa vuanarove. Vi haikava qaqi variqi vi vairaqe te Noravano Kotika tiariraro qaiqaa aaqu ntuanarove tivo, tiro.

¹⁵ Minti tuvaro tentoqa nahenti viva Elaitaava tunte ura. Mintuvaro airi enta karavano ho vaumanta Elaitaavavata vitanta nokavata kara neva ho vaura.

¹⁶ Elaitaava Noravano Kotiva minti mintianarove tu uvava quqaa vauvaro taveqi vau *porihiva/vorusiva* kia taiqa vuvaro *votoriqi* vau vahaveravavata kia taiqora.

Vira maaquvano qutu vura

¹⁷ Vo enta tentoqa nahenti vira maaquvano aiha viraara varero variqiro viro vuru qutu vura.

¹⁸ Qutu vuvaro nahenti viva Elaitaarara tiharo, Oho, are Kotira kaiqa vare variara vaiintiva vaihara nana kaarae ti mintima timitaaro? Ti qora kaiqa kaara Kotiva ti maaqu ruqutu kaarire tivakerae are maini anira iaro? tiro.

¹⁹ Nahentivano minti tuvaro Elaitaava tiharo, Are nena maaqu ti timiane, tivakero vainti vira nai nora kauquqihairo utu varero maarira nai *rumuqi* vuru nai vaito taintaraqaa kero

²⁰ Kotira aarero tiharo, Mpo, Noravauvo, are ti Variqavano variaro. Maa nahentiva tiqaa koqema kero raqikiharo kara ti timi vaivara are nana kaarae nora maara viraqaa vatehara vira maaqu qaqi kaararo qutu vivo? tiro.

²¹ Minti tivakero viva vainti viraqaa taaramo tataa ropapaiviro Kotira aarero tiharo, Mpo, Noravauvo, are ti Variqavano variaro. Are qaqi kairaro maa vaintiruva qaqi himpiro variqiro vuarire, tiro.

²² Minti tuvaro Noravano Kotiva Elaitaava vira aaro uvara iriro vaintiruvano qutu vuraqihairo qaqi vara himpima kovaro qaqi vaura.

23 Viva qaqi himpuvaro Elaitaava vira vita varero muntu nai nora amiro tiharo, Ho tavaane. Ai maaquvano qaqima vaivo, tuvaro

24 vira nova tiharo, Ike, te vate tavaurara are quqaama Kotira kaiqa vare variara vaiintivama variaro. Quqaama Noravano Kotiva ai noqihairo uva ti vaivo, tura.

18

Elaitaaka Obadiaakara tura

1 Kia aaqu ntuvaro kuarivanoqai itaqiro vuvuvaro taara ihi aitarovaro vo ihi anintovaro Noravano Kotiva Elaitaarara tiharo, Are Ahaapiva vainaini oru viraqe te aaqu vara kaariraro ntuarire, tuvaro

2 viva Ahaapira tavareva vura.

Vi entara Sameriaini karara voqamake aavoqu entava vauvaro

3 Ahaapiva vaiinti vo Obadiaara aarovaro anura. (Obadiaava avuhainaara naavuqaa raqikiharo Nora Kotirara kempukaiqama kero iri vau vaiintiva vaura.

4 Haaru Kuini Jesebeliva Nora Kotira paropeti vaiinti aruka arukamaqi vi vau entara Obadiaava paropeti vaiinti 100navu ntitakero 50navu ori onavu voqi kukeqa tero, 50 vonavu onavu voqi kukeqa tero, karavata namarivata vika nimi vaura.)

5 Ho Ahaapiva Obadiaara aarama kero virara tiharo, Maini ti ohivata donkivata ne ukauva kiana vaivo. Kaiqetanta vi aniha ruvu namari vainainie, namari aaharaiqama vintunae,

ukaura rantaare. Ukau mini vairera, tenta ohivata donkivata kia aru kaari vika qaqi variqi vuate, tiro.

⁶ Minti tivakero Ahaapiva vo mantaraini ukaura rantareva vuvaro Obadiaava vo mantaraini ukaura rantareva vurama.

⁷ Ho Obadiaava mini niharo Elaitaara rantakero vira viraaqama kero tavero vataini hiqinti viro kankakaama viro vaiharo tiharo, Nora vaiintio, quqaa are Elaitaavae variaro? tuvaro

⁸ Elaitaava tiharo, Eo, te maa vikave. Are anirantera King Ahaapira vuru tiva amiane. Elaitaava maini ani vaivo, tiane, tiro.

⁹ Minti tuvaro Obadiaava tiharo, Oho, te minti tiariraro Ahaapiva vi uvara iriro, ti haruma kaanarove. Te nana kaiqa vara kaunara kaarae ti tititehara vi uvara vuru tiva amiane tiaro?

¹⁰ Noravano Kotiva ai Variqavano qaqi vaira autuqaa te ariara quqaama turo, Avuhainaa vaiintivano ariara vo vataini vo vataini vaiinti niti-taimanta ai rantareka vi aniarave. Avuhainaaka vika aqao ti, Viva kiama maini vaivo, tiavarovata, Ahaapiva kia vika uvara quqaave tiraitiro, vi vaiintikara tiharo, Ne nenta kauqu aiqiqaa aqukeha, Quqaama viva kia maini vaivo tiate, ti vairave.

¹¹ Viva minti ti vaiva vaivara are tiriara vira vuru tiva amira, Elaitaava maini ani vaivo tiane, tiaro.

¹² Mpo, te vira tiva amirera vuariraro Nora Kotira Maraqravano ai vita varero te kia iri tavaainanaini ai vuru kaantorave. Te Ahaapirara ariara mainima vaivo tiariraro viva kia ai tavaraitiro, vira kaara viva ti haruma kaanarove. Mpo, te vainti naatika Nora Kotira autu tuaheraqi

ani, vate maa entaravata mintiaqi vi vaunarara are iriataarave.

¹³ Jesebeliva Nora Kotira paropeti aruka arukamaqi vi vai entara te paropeti vaiinti 100navu ntita vare, 50navu ori onavu voqi kukeqate, onavu voqi 50navu kukeqate, karavata namarivata vika nimunarave. Are kiae vi uvara iritaaro?

¹⁴ Te mintunarara are iriataara vaivara nantivarae are tiriara avuhainaava vainaini oruntera virara, Elaitaava mainima ani vaivo tiane tiaro? Oho, viva ti haruma kaanarove, tiro.

¹⁵ Minti tuvaro Elaitaava tiharo, Noravano Kotiva ekaa kempuka vatero qaqi variqiro vi vaiva vaimanta te vira kaiqa vaiintivanoma vauro. Te vira autuqaa quqaama turo, Te vate Ahaapira avuqaa oru vairerave, tiro.

¹⁶ Elaitaava minti tuvaro Obadiaava Ahaapiva vaunaini oruntero vira tiva amuvaro Ahaapiva Elaitaara tavareva vura.

¹⁷ Viva Elaitaara tavero virara tiharo, Oho, are viraqaae variaro? Vate tenavu Isareri ai okaraqaahai nora maarama varauro, tiro.

¹⁸ Minti tuvaro Elaitaava aqao tiro, Kia tevauve Isareriqaa maara vatauro. Arevata ai qora ankuvata, nema Isareriqaa nora maara vataavo. Noravano Kotiva niara minti mintiate ti uvara qaqirake, ne una variqa Baalira *maraqura/varaha*, vo varaha vo varaha quahama nimite variavo.

¹⁹ Ho are uva vara kaira ekaa Isareri vataini variaka hihai hihai Kaameli Aiqinaqaa ti hampata ani ruvaquma vuata. Baalira paropeti vaiinti 450navuvata, una variqa nahenti Aseraara paropeti vaiinti 400navuvata, Kuini Jesebeliva

vika kara nimi vaimanta variaka, are vikavata ntita kairamanta Kaameli Aiqinaqaa vuate, tiro.

²⁰ Elaitaava minti tuvaro Ahaapiva hihai hihairo ekaa Isareri naarama kero, una variqa vika paropetivata naarama komanta oru Kaameli Aiqinaqaa ruvaquma vura.

²¹ Ruvaquma vuvaro Elaitaava vaiinti nahenti nivuqaa himpiro tiharo, Ne taara avu aato vataaka, tairentave ne vohaa avu aato vatevarave? Noravano Kotiva viva quqaa Variqavano vairera, ne vira autuqai tuaheraqi vuate. Baaliva quqaa variqavano vairera, ne vira autuqai tuaheraqi vuate, tumanta vaiinti nahenti mini ruvaqumavi vauka kia uvavata tiraiti, evaara vaura.

²² Evaara vauvaro Elaitaava vikara tiharo, Ekaa Nora Kotira paropeti vaiintiqihai teqaima qaqi vauramanta una variqa Baalira paropeti 450 variavo.

²³ Ho ne purumakau qora taaraqanta vare viri kaimanta Baalira paropeti vika purumakau vo varaate. Vika purumakau vira aruke teqake Baalira *ofaa* taintaqaa iha quarareka qerama taate. Vira qeramate kia iha roqauriraiti, qaqima vataate. Vika mintiqe tevata vika intemake, purumakau qora vo vare qeramate kia iha roqauriraiti, qaqi qeramake vataare.

²⁴ Viraqaahai ne qaqi kaimanta Baalira paropeti vika nai variqa aaraqe te tenta Variqa Nora Kotira aaraare. Mintiariraro ta variqavae iha vara kairaro tuvuu purumakau ekaa ita taiqa kairava, vivama quqaa Variqavano vaivo, tiro.

Elaitaava minti tumanta vaiinti nahenti tiha, Are koqe uvama tiaro, tura.

²⁵ Minti tuvaro Elaitaava Baalira paropeti vikara tiharo, Ne airitahaa variarara ti, ne naane purumakau varake qerama taate. Qeramate kia iha roqauriraiti, nenta variqa aaraate, tiro.

²⁶ Minti tumanta vika purumakau nimura qeramate viraqaahai vika Baalira aarora. Vika toqaqihai hoqaramate aaramaқи vuvaro kuari avuvano qiataqaa uruntora. Kuari avuvano qiataqaa uruntomanta vika naveraiti tiha, Mpo, Baalio, tinavu uva iriane, tivaқи viha vika *ofaa* tainta ututuma vare vi aniha raukuvi raukuvi i vauvarovata, kia naaruvaihairo vovano vika uva iriro vo tura.

²⁷ Mintuvaro kuari avuvano qiataqaa uruvaro Elaitaava vika naaraihama nimitero tiharo, Ne voqavata noraiqaake vira aaraate. Viva variqavanoma vaivo. Viva vo haikara iriharoe ni uva kia irivo? Viva vo kaiqae vare vaivo? Viva aarainie vivo? Viva vaitee vaivo? Viva vaite vairera, ne vira vauruqama kaate, tiro.

²⁸ Elaitaava minti tumanta Baalira paropeti vika qaiqaa voqavata noraiqaake naveraitiha, nái maara okarara iriha vika *ehaiqohaive/muhupaqohaive*, vaihai haikaraqohaive, nái vaata teqa taqama kovaro naare noraiqaakero ntora.

²⁹ Kuarivano aitarero vitini umanta vika qaqiqai naveraitiha oi aai ti vauvaro 3 *kiroki* quvaro naaruvaihairo kia vovanovata vika uva iruvaro kia vovanovata vo tura.

³⁰ Minti vauvaro Elaitaava vaiinti nahentiaro tiharo, Ho, ne maini aniate, tumanta ekaa vika viva unaini vuvaro viva Nora Kotira *ofaa* tainta

ravantiaqa kora qaiqaa naitarama kero autu kora.

³¹ Elaitaava vira autiharo Iekopira maagu 12navuara iriharo ori 12navu varora. Haaru Noravano Kotiva Iekopirara tiharo, Te ai qaraaka autu ntava amiteha Isarerirave turo, tura.

³² Ho Elaitaava nora ori 12navu varakero viraqohairo Nora Kotira *ofaa* tainta autu taiqa kero vira auvahini ora quvitova 14 *lita* namari mpiqa vuarirava vaura.

³³ Viraqaahairo viva taintaqaqa iha raukuma tero purumakau teqa taaqama kero ihaqaa vaari vatora. Viva vokukara tiharo, Nora tave 4navuqi namari kaqa vare vuru matiqaavata ihaqaavata qihia taate, tiro.

³⁴ Tumanta vika viva tuntemake qihia tovaro viva qaiqaavata mintiate tumanta vika qaiqaavata qihia tovaro Elaitaava tiharo, Qaiqaavatave, tumanta vika taaramo tataa namari kaqa vare vuru taintaqaqa qihia tovaro

³⁵ namarivano ihavata putama kero tainta auvahianta tuviharo ora quvitora viravata mpiqa kora.

³⁶ Ho eronaini Kotira *ofaa* iha quara amitaarirava anintovaro paropeti vaiinti Elaitaava vi taintara tataaqa oru vaiharo Kotira aarero tiharo, Noravauvo, are Eparahaamira, Aisaakira, Iekopira, Variqavanoma variaro. Ho vate nena kempuka numiqaira maa vaiinti nahentika are Isareri Variqavano varianarara kankomake tavaate. Te ai kaiqa vaiinti vaiha ai uva avataqi viha maa kaiqara varaunara viravata vika kankomake tavaate.

37 Noravauvo, are te ai aaraaina uvara iriramanta maa vaiinti nahentika ai okara kankomake tave tiha, Noravano Kotiva quqaama Variqavano vaivo. Kaiqe tenavu vira qaiqaa avataqi vuare tiate, tiro.

38 Elaitaava minti tuvaro Noravano Kotiva naaruvaihairo iha tuta kovaro ihavano tuvutu Kotira amito *ofaaravata*, ihavata, orivata, ekaa ita aqukero, oraqi vau namariravata ekaa aaharaiqama kora.

39 Mintumanta ekaa vaiinti nahenti vira tave, vataini hiqintivi vaiha tiha, Noravano Kotiva, vivaqaima Variqavanove. Noravano Kotiva, vivaqaima Variqavanove, ti vaura.

40 Vika minti ti vauvaro Elaitaava tiharo, Ne una variqa Baalira paropeti vika ekaa ravaaqavu kaate. Voqavanovata ruqema kero qaqi vuantorave, tumanta vaiinti nahenti vika ekaa ravaaqavu kovaro Elaitaava vika ntita varero Kisoni Namari tuvunaini muntu kero vika aru taiqa kora.

Aaquvano qaiqaa ntura

41 Vika aru taiqa kero Elaitaava King Ahaapirara tiharo, Ho vaaka oru kara naane. Te iruraro aaquvano noraiqaakero maini ntuvaqiro ani vaivo, tiro.

42 Minti tuvaro Ahaapiva kara nareva vuvaro Elaitaava *„nai kaiqa vaiinti vataakero, Kaameli Aiqina noraqaa vaarintero kankakaama viro nai viri toritantaqi veva vatero*

⁴³ nai kaiqa vaiintiara tiharo, Vutuni oruntera nora namari tavaane, tuvaro vira kaiqa vaiintivano orurantero viri vira tiva amiro tiharo, Kia te vo haikavata tavauro, tiro.

Minti tuvaro Elaitaava qaiqaa oru tavaane tuvaro vira kaiqa vaiintivano 6 tataa Elaitaava tunte iro oru taveru

⁴⁴ ekaara 7qama kero oru taveru orurantero viri vira tiva amiro tiharo, Te tavauraro inaara tonavu vaiinti kauqu vuqa voqaava nora namariqaahairo oru vi vaivo, tiro.

Minti tuvaro Elaitaava tiharo, Ho kantera Ahaapira muntu tiva amihara tiane: Nena iqoka *kaarigi* vaarintera maagaini anirantera vuane. Hauri aaquvano ai kuvai kaantorave, tiane, tiro.

⁴⁵ Minti tuvaro vaakama tonavuvano naaruvaini konkiraiquvaro uvaivano noraiqaakero utuvaro nora aaqu hoqarama kero ntura. Mintuvaro Ahaapiva nai iqoka *kaarigi* vaarintero anirantero nai maaqa Jeseririni vireva vura.

⁴⁶ Aaraini vi vauvaro Nora Kotira kempukavano Elaitaaraqaa vauvaro viva nai utavaaqa raqantaakero rumpa varero Ahaapira avuni kantamaqiro viviro, Jeseririni oruntora.

19

Elaitaava qetakero Sainai Aiqinaini vura

¹ King Ahaapiva Jeseririni oruntero Elaitaava autu okarara vuru nai naata Jesebelira tiva amura. Elaitaava ekaa Baalira paropeti aru taiqa ko uvaravata vira tiva amura.

² Vira tiva amuvaro Jesebelira arara itovaro viva Elaitaaraini uva vara kero tiharo, Are

ekaa paropeti arukaanantemake, te ninavata aru karerave. Hura, vohaa vi kuari avuraqaa, are kia gutu viraitira qaqi vairera, homa tinta variqanavu ti harukevarave, tiro.

³ Jesebeliva vi uvara tura Elaitaava iriro, viva qetakero kantero nai kaiqa vaiinti vita varero lutaa vata Besebaini

⁴ muntu kero, nariaraa aahara vataini vura.

Viva vohaa entara aahara vataini viviro, oru katari okara aumaqaa oquviro vaiharo nai gutu vuaina entava vaaka aniarire tiro Kotira aarero tiharo, Noravauvo, nora maaravano tiqaa vaimanta te kia ho vauro. Are qaqi kairaqa te gutu vuare. Ti kaivaqaukavara kia koqe vaiinti variantemake, tevata kia koqe vaiinti vauro, tiro.

⁵ Viva minti tivakero katari okaraini vaita vura.

Viva vaite vauvaro vaakama *enseli* vovano vira vauraqama kero tiharo, Himpira kara naane, tuvaro Elaitaava himpiro

⁶ viti viri tavovaro ihaqi untato mparetivate, namari taquvanovata, vira qiataini vauvaro viva mparetivata namarivata namakero qaiqaa vaitora.

⁷ Viva vaite vauvaro qaiqaa Noravano Kotiva atito *enseliva* vira vauraqama kero tiharo, Himpira kara naane. Are kia maa karara nairera, are kiamaa ho niaraini vinarave, tiro.

⁸ Minti tuvaro Elaitaava himpiro qaiqaa karavata namarivata nama kovaro vi karava vira kempukaiqama kovaro viva 40 entara aati-toraqaavata entaqivata viviro, Horepi Aiqinave – Sainai Aiqinave, Kotiva u aiqinainira oruntora.

⁹ Viva mini oruntero entaqi ori onavuqi vaitora.

Elaitaava ori onavuqi vauvaro Noravano Kotiva virara tiharo, Elaitaao, are nantiharae maaqi variaro? tiro.

¹⁰ Minti tuvaro Elaitaava tiharo, Noravauvo, are ekaa kempuka vataavama variaro. Isareri vaiinti nahenti koqemake ai uva iriate ti, te kempukaiqamake ai kaiqa varaunarave. Te minti uramantavata, Isareri vika ai tauvaqa utu amite, are tiva taana uvara qoririmake, ai *ofaa* tainta, vo tainta vo tainta ravantiaqa aquke, vika iqoka paipeqohai ai paropeti ekaa aru kaamanta te vohaiqavano qaqi vauramanta vika tivata aru kareka auti variavo, tiro.

¹¹ Minti tuvaro Noravano Kotiva tiharo, Ho maaqihaira veva ntera aiqinaqaa ti Nora Kotika tivuqaa himpira variane. Te Noravano Kotika inaaraiqa varike vi aiqinaraqaa vitare virerave, tiro.

Minti tuvaro uvaivano noraiqaakero utiharo aiqina vira ruqutiharo vo ori vo ori tairi taarima kora. Uvaivano mintuvarovata, Noravano Kotiva kia uvai viraqi vaura. Uvaivano taiqa vuvaro viraqaahairo vaturavano utura. Vaturavano utuvarovata, Noravano Kotiva kia viraqi vaura.

¹² Vaturavano utuvaro viraqaahairo ihavano itora. Ihavano itovarovata, Noravano Kotiva kia ihaqi vaura.

Viraqaahairo Elaitaava iruvaro vaiintivano qihaaqama kero vora aatona tiva amintema kero, uvavano ti vaura.

¹³ Mintuvaro Elaitaava vi uvara iriro, vukai tavunaqohairo nai viri naavuma tero onavuqihairo veva ntero qentiana vaura.

Viva mini vauvaro uvavano virara tiharo, Elaitaao, are nantiharae maini variaro? tiro.

¹⁴ Minti tuvaro Elaitaava tiharo, Noravauvo, are ekaa kempuka vataavama variaro. Isareri vaiinti nahenti ai uva iriate ti, te virara noraiqa-make iriha ai kaiqa vare vaunarave. Te minti vauravata, Isareri vika ai tauvaqa utu amite, are uva tiva taanara qoririmake, ai *ofaa* tainta, vo tainta vo tainta ravantiaqa aquke, vika iqoka paipeqohai ai paropeti ekaa aru kaamanta te vohaiqavano qaqi vauramanta vika tivata aru kareka auti variavo, tiro. (Rom 11:2-4)

¹⁵ Elaitaava minti tuvaro Noravano Kotiva tiharo, *Ho ururantera Damasikusi tataaqa aahara vataini vuane. Mini otuntera vaiinti vo Hasaelira qiataqaa vahavera aqu amitera vira kaama tairaro viva Siria vatanaaka avuhainaa vaiintiqama vuarire.*

¹⁶ *Viraqaahaira oru Nimisira maaqu Jehura qiataqaavata vahavera aqu amitera vira kaama tairaro viva Isareri avuhainaa vaiintiqama vuarire.*

Viraqaahaira oru Abeli-Meholaihainaa vaiinti Safatira maaqu Elisaara qiataqaavata vahavera aqu amitera vira kaama tairaro viva naantiara paropeti vaiinti vaiharo ai vatuka varaarire.

¹⁷ *Naantiara Hasaeliva avuhainaa vaiintiqama viro vaiinti nahenti airitahaa arukaanarove. Hasaelira aatu qetake ruqemake vi anika Jehuva vika arukaanarove. Jehura aatu qetake ruqemake vi anika Elisaava vika arukaanarove.*

¹⁸ *Vinavuka mintiqevata, te Isareri vaiinti nahenti 7,000 navu kaama taari vika qaqi vaivarave. Vika ti uva iriqi viha, kia una variqa Baalirara tori*

kauru ara amiteha, vira maraqura/varaha moqake variaka variarave, tura. (Rom 11:4)

Elaitaava Elisaara aarora

¹⁹ Noravano Kotiva minti tuvaro Elaitaava Sainai Aiqina kero oru Safatira maaqu Elisaara rantareva viro oru tavovaro viva vaiinti 11navu hampata naaho kaiqa vare vaura. Elisaava purumakau taaraqanta rumpa tomenta vitanta vata vauruaina haikara rarau vare vi vaumanta vira kena vaiinti 11navuvata vira aanante avuni mintiaqi vi vauvaro Elisaava vika naantiaraini vi vaura. Viva vi vauvaro Elaitaava oruntero nai vukai tavuna aqutora ravaqaakero Elisaara aqu amitora.

²⁰ Vira aqu amitovaro Elisaava nai purumakau-tanta mini kero kante Elaitaara avataqiro viro tiharo, Are ti qaqi kairaqa te tenta noka qoka oru moqake vitantara te vuro tivake, ani ai vataake vuare, tuvaro Elaitaava, Ho anirantera vuane. Kia te ai ravaaqavu kauro, tiro.

²¹ Minti tuvaro Elisaava oru nai purumakau-tanta arukero vitantaqaa rumpato katarira ruvarikero, iha viraqohairo purumakau untakero, nai navunaaka nimumanta nora. Mintimakero viraqaahairo Elisaava Elaitaara avataqiro viharo vira kahaqura.

20

Siria vika Isareri hampata iqoka raqura

¹ Siria avuhainaava Beni-Hadaativa Isareri hampata iqoka raqireva iharo ekaa nai iqoka vaiinti ruvaaquma komanta, avuhainaaka 32navuvata nai iqoka kaarivata ohivata vare vira kainke

hiri amitareka vira hampata vivi, Sameria vatuka ututumate Isareri hampata raqi vaura.

² Beni-Hadaativa vaiinti vonavu Sameria vatukaqi nititomanta vika Isareri King Ahaapiva vaunaini orunte virara tiha, Beni-Hadaativa ariara mintima tivo:

³ Nena *korivata*, *silvaavata*, ti timira, nena naata vainti koqekavata ti timiane, tivo, ti.

⁴ Minti tuvaro King Ahaapiva vika tiva nimiro tiharo, „Ne Beni-Hadaatira mintima tiva amiata:„ Are ti avuhainaa vaiinti noravano variaro. Ho are tianantemake, te ai amirerave. Tevata ekaa te una haikavavata are iara haikavama vaivo tiate, tiro.

⁵ Minti tumanta vika Beni-Hadaativa vaunaini oru vi, qaiqaa orurante Ahaapiva vaunaini ante tiha, Beni-Hadaativa ariara mintima tivo: Te ai naariha nena *korivata silvaavata*, nena naata vaintivata, ti timiane tunarave.

⁶ Te voqavata qaiqaa ai naarirerave. Hura vohaa maa kuari avuraqaa te tenta kaiqa vaiinti nititaari vika ai avuhainaara naavuqivata ai qiata vaiintinavu naavuqivata rantaqi viha, ekaa koqe haika vatera ranta vare maini viri kevarave, tivo. Beni-Hadaativa ariara mintima tivo, ti.

⁷ Vika minti tuvaro King Ahaapiva ekaa Isareri nora vaiinti naarama kero vikara tiharo, Oho, ne tavaate. Vi vaiintiva „voqavata ti naariharoma„ tinavu anomakero qoraiqama timitareva auti vaivo. Hoqare viva vaiinti vonavu nititero ti naata vaintive, *korive silvaave*, varareva naarimanta te vi haikara vira amirerave tunarave, tiro.

⁸ Minti tumanta Isareri nora vaiintivata vaiinti nahentivata ekaa vika tiha, Are kia vira uva

iriane. Viva naarumatai haikaravata kia vira amiane, ti.

⁹ Vika minti tuvaro Ahaapiva Beni-Hadaativa nititoka tiva nimito tiharo, Ne vuru ti nora vaiinti King Beni-Hadaatira tiva amiate: Are hoqare naarihara tiana uvarara te hovema turo. Are naantiara naarihara tiana uvara virara te kiama hove turo, tumanta vika vuru Beni-Hadaatira tiva amura.

¹⁰ Vira tiva amuvaro viva qaiqaa vika Ahaapiraini nititero virara tiharo, Oho, are minti tiaravera, te tenta iqoka vaiinti nititaari vika Sameria vatuka anomake rukavu raakavuma kaivaro konkomaigama vuanarove. Vika kia ho mintivera, homa tinavu variqa vika ti harukevarave, tiro.

¹¹ Minti tuvaro King Ahaapiva vika tiva nimito tiharo, Ne mintima Beni-Hadaatira tiva amiate: Iqoka vaiinti taruva iqoka raqireva iharo kia nai mahuta naane tiraitiro, viva iqoka naane aatarakero viraqaahairo nai mahuta tirave, tiro.

¹² Minti tumanta vika Beni-Hadaatira tiva amireka vura.

Beni-Hadaativa nai hana avuhainaaka hampata *seri* naavuqi iha namari ne vaumanta vika vuru vira tiva amuvaro iriro, nai iqoka vaiintiara tiharo, Ne iqoka raqireka qera iha variate, tumanta vika qera i vaura.

¹³ Vika qera i vauvaro paropeti vaiinti vovano King Ahaapiva vaunaini oruntero virara tiharo, Noravano Kotiva ariara mintima tivo:

Are tavaane. Siria iqoka vaiinti vika nai airitahaa variavo. Ho vate te vika ai kauquqi kaarirara viraqaahaira are te Noravano Kotika vaunarara kankoma kera irinarave, tivo, tiro.

¹⁴ Minti tuvaro Ahaapiva paropeti vaiinti vira irero tiharo, Tauka taukae maihai oru iqoka raqivarave? tuvaro paropeti viva vira tiva amiro tiharo, Noravano Kotiva mintima tivo:

Qaraaka qiata vaiinti vo vata vo vataqaa raqiki variaka vevaaraini variaka, vikama «Siria hampata» raqivarave, tiro.

Minti tuvaro Ahaapiva qaiqaa irero tiharo, Tavave qaraaka vaiinti vika ntita varero vuanarove? tuvaro paropeti viva tiharo, Are nenave, tiro.

¹⁵ Paropeti viva minti tuvaro Ahaapiva qaraaka qiata vaiinti vo vata vo vataqaa raqiki vauka vevaaraini vauka 232 naarama ruvaaguma kero, Isareri iqoka vaiinti vokukavata 7,000 ruvaaguma kovaro

¹⁶ kuarivano qiataqaa oruntomanta vika Siria iqoka vaiinti hampata raqireka vura.

Avuhainaaka 32navu Beni-Hadaatira kainke hiri amitareka anuka vira hampata *seri* naavuqi iha namari neha vueraiqama vumanta

¹⁷ Isareri qaraaka iqoka vaiinti vika naane avuni iqoka raqireka vura.

Vika vumanta Beni-Hadaativa ampeqiha tavaate tiro nititoka vika Isareri tave, vuru Beni-Hadaatira tiva ami tiha, Iqoka vaiinti vokiaka Sameria vatukaqihai maini aniavo, tuvaro

¹⁸ viva tiharo, Vika iqoka raqirekae aniavo, maateraiqirekae aniavo? Ne kia vika arukaraiti, qaqi ravaaqavu timitaate, tiro.

¹⁹ Viva minti tumanta qaraaka vaiinti vika Sameria vatukaqihai anumanta Isareri iqoka vaiinti vokuka vika naantiara aninte,

²⁰ vohaiqa vohaiqavano Siria iqoka vaiinti vohaiqa vohaiqa hampata raqiha vika ari kora. Mintumanta Siria vokuka qetake rugemake vumanta Isareri vika aru ntataqi vura. Beni-Hadaativa ohiqaa vaarintero rugemakero vumanta Siria vokuka ohiqaa vauka vikavata rugemake vura.

²¹ King Ahaapiva „nai iqoka vaiinti hampata, oru iqoka raqiharo Siria iqoka vaiinti airitahaa arukero vika ohivata iqoka *kaarivata* raqiakero varora.

²² Ho vira naantiara paropeti vaiinti viva qaiqaa Isareri avuhainaava vaunaini oruntero virara tiharo, „Ho iriane.„ Qaraaka ihi anintairaro Siria avuhainaava qaiqaa Isareri hampata iqoka raqireva anianarove. Virara irihara are kia qaqi vairaitira, Siria hampata iqoka raqina okarara irihara are qeramatera variane, tura.

Siria qaiqaa iqoka raqireka anura

²³ Ho Beni-Hadaatira koqe avu aato ami vauka virara tiha, Isareri variqanavu aiqinaini varia variqauka variamantara ti, tenavu Isareri hampata aiqinaini iqoka raqi vauramanta vika tinavu haatara kaarave. Tenavu uqitaini vaiha vika hampata iqoka raquarera, tenavu homa vika naatara kararave.

²⁴ Are mintima iane: Are avuhainaaka iqoka vaiinti qaa raqikiaka qaqini vara kaira, nina iqoka vaiinti qaa raqikika vika vatuka varaate.

²⁵ Are tota iqoka vaiintive, ohive, iqoka *kaarive*, kakakima kaanarara iriharama, vate qaiqaa airi iqoka vaiintive, ohive, iqoka *kaarive*, ruvaaquma

kera vataane. Are mintiraqe tenavu oru uqi-takanta iqoka raqiha homa Isareri naatara kararave, tuvaro King Beni-Hadaativa vika tunte ura.

²⁶ Qaraaka ihi anintovaro Beni-Hadaativa Siria iqoka vaiinti ruvaaquma kero Isareri hampata iqoka raqireva Afeki vatukaini oru vaura.

²⁷ Mintumanta Isarerivata ruvaaqumavi, nai iqoka raqi haikaravata vare, Siria hampata iqoka raqireka oru Siria avuni nai *seri* naavu maaqa taara mantaraini kaqate vaura. Siria naavu maaqa kaqatova vo kanta vo kanta airi mpiqaro vauvaro, Isareri naavu maaqa kaqatova kia airi vairaitiro, taaraqantaqaa memeraa ruvaaqumavi vauntemake vaura.

²⁸ Paropeti viva [qaiqaa] King Ahaapiva vau-naini oruntero vira tiva amiro tiharo, Noravano Kotiva mintima tivo:

Siria vika tiriara viva aiqinainiqai vai variqava vaiharo kia uqitaini vai variqavama vaivo, tiarave. Ho vira kaara te vika iqoka vaiinti airitahaa ai kauquqi vataarirara viraqaahaira are te Noravano Kotika vaunarara kankoma kera irinarave, tivo, tiro.

²⁹ Minti tumanta Isarerivata, Siriavata 7 entanavu nai *seri* naavu maaqa kaqatonaini variqi vi, 7 entaqaa vika iqoka hoqaramate, Isareri Siria iqoka vaiinti 100,000 arukora.

³⁰ Arukomanta hini kuka ruqemake Afeki vatukaqi oru vauvaro ori vaantaavuravano rap-atutiro iqoka vaiinti 27,000 aru taiqa kora. Beni-Hadaativavata ruqemakero vi vatukaraqo oru naavu vo vira naantiaraini vau *rumuraqi* kuke-qaviro vaura.

31 Beni-Hadaativa viraqi kukeqavi vaumanta vira kaiqa vaiintinavu virara tiha, Mpo, Isareri avuhainaaka vaireka, vika náí navutaaka aaqurihama nimite variakave tiamanta irunarave. Ho are tinavu qaqi kairaqa tenavu kovaara utavaaqa nonkute, naaqunta auntaqi rumpate Isareri avuhainaava vainaini vuare. Tenavu mintiariraro viva ai vehakuma amitaanaroe, kiae vehakuma amitaanarove? ti.

32 Vinavuka minti tivake kovaara utavaaqa nonkute, naaqunta náí auntaqi rumpate Isareri avuhainaava vaunaini orunte tiha, Mpo, ai kaiqa vaiinti Beni-Hadaativa ariara ike mpo tiharo ti qaqi kairaqa variqi vuare tivo, tuvaro Ahaapiva tiharo, Ike, viva qaqie vaivo? Viva ti qata vakaavama vaivo, tiro.

33 Ahaapiva virara ti qata vakaave tumanta vika vi uvara iri, Ahaapiva tinavu quahama timitaanarove tivake tiha, Eo, Beni-Hadaativa ai qata vakaavama vaivo, tuvaro Ahaapiva vira oru vita vare maini aniate tiro.

Ahaapiva minti tuvaro Beni-Hadaativa kukeqavi vauraqihairo vevantovaro Ahaapiva virara ho ti iqoka *kaar*iqi vaarintaane tuvaro viva viraqi vaarintora.

34 Beni-Hadaativa viraqi vaarintero Ahaapirara tiharo, Mpo, haaru ti qova iqoka raqiharo ai qora vatukanavu varora, te vi vatukara qaiqaa nina amirerave. Haaru ti qova Sameria vatukaqi koqaa kaiqa varontema kera, arevata homa Damasikusiqi koqaa kaiqa, vo kaiqa vo kaiqa varenarave, tuvaro Ahaapiva hove tiro, Te vate are tiana uvara irihama, ai kuvantu karerave,

tivakero Beni-Hadaatikantiro uva tiva taatautero, viraqaahairo Beni-Hadaatira qaqi kovaro vura.

Paropetivano tu uvara

³⁵ Ho vi entara paropeti vaiinti vokuka vauvaro Noravano Kotiva paropeti vaiinti vorara maa uvara tiane tuvaro viva nai kena paropeti vaiintiaro, Are nena paipeqohaira ti tivaata teqa kaane, tuvaro vi vaiintiva kia vira uva iriraitiro, kia mintura.

³⁶ Vira uva kia iriraitiro vauvaro paropeti viva tiharo, Are Noravano Kotiva ti uvara kia irianara kaara, are ti maini kera viraro *raionivano* ai arukaanarove, tuvaro vi vaiintiva vuvaro *raionivano* vira taveru arukora.

³⁷ Vira arukovaro paropeti vaiinti viva vaiinti vo rantakero virara tiharo, Are nena paipeqohaira ti tivaata teqa kaane, tuvaro vi vaiintiva viva tunte iro vira vaata teqa kora.

³⁸ Vira vaata teqa kovaro paropeti viva oru aara auvahini Isareri avuhainaa vaiinti veka vaura. Vira viri viraqamakeru tavaantorave tiro, viva tavunaqohairo nai viri naavuma tero vaura.

³⁹ Ho viva aara auvahini vauvaro avuhainaava aaraqaa aitarero vi vauvaro paropeti vaiinti viva vira aarero tiharo, Nora vaiintio, te iqoka raqi vauraro iqoka vaiinti vovano navutaara vo ravaaqavu kero te unanaini vita vuru kero tiriara tiharo, Are maa vaiintiraqaa raqikiane. Viva ruqema kero virera, are vira vatuka varera gutu vinarave. Tenavu kia ai arukaarera, are *silvaa* monu 3,000 koqaa inarave, tivakero vivo.

⁴⁰ Ho te vo kaiqa vo kaiqa vareha kia viraqaa koqemake raqikuraro viva ruqema kero virave,

tuvaro avuhainaava tiharo, Oho, are minti tiharama nenaqaa uva vataaro, tiro.

⁴¹ Minti tuvaro paropeti vaiinti viva vaakama nai qiataqaahairo tavuna naavumatora qaqini varakovaro Isareri avuhainaava tavovaro viva paropeti vaiinti vovano vaura.

⁴² Paropeti vaiinti viva avuhainaarara tiharo, Noravano Kotiva ariara mintima tivo:

Te vi vaiintira arukaane tuna vaiintira are qaqi kaararo viva ruqema kero virave.

Vira kaara are nena vira vatuka varera qutu vinarave. Vira vaiinti nahenti kia qoraiqama vimanta, ai vaiinti nahentima qoraiqama vivarave, tiro.

⁴³ Paropeti vaiinti viva minti tuvaro Isareri avuhainaa vaiinti arara itovaro viva tomakero nai maaqa Sameriaini vura.

21

Nabotira uaini naaho

¹ Ho King Ahaapira naavu vo Jeseriri vatukaini vauvaro vira tataaqa vaiinti vo Nabotira uaini naahovano vaura.

² Ahaapiva Nabotirara tiharo, Ai *uaini* naahovano ti avuhainaara naavu tataaqa vairara tira, are vira ti timiraqe te viraqi naahara utuare. Are vi vatara ti timirera, te koqe vata vo ai amirerave. Are kia vi vatara varareva irera, te ai vata vareha, koqe koqaama ai amirerave.

³ Viva minti tuvaro Nabotiva aqao tiro, Noravano Kotiva qioqamato uvara irihama, te tenta kaivaqaukavara u vatara kia ai amirerave, tiro. (Wkp 25:23; Kaarantura 36:7)

⁴ Nabotiva minti tura kaara, Ahaapira arara itovaro tomakero nai naavuqi oru nai vaite vau taintaraqaa vaiteharo nai viri porovaini vatero vaiharo kia kara nareva auti vaura.

⁵ Mintimakero vauvaro vira naata Jesebeliva vira irero tiharo, Nana kaarae are uaa viri aratera variaro? Nantivarae kia kara nareva auti variaro? tiro.

⁶ Minti tuvaro Ahaapiva nai tiva amiro tiharo, Te Jeseririhainaa vaiinti Nabotirara tiha, Are nena *uaini* naaho ti timiraqe te monu ai amiare. Are kia monu varareva irera, te *uaini* naaho vo ai amirerave, turaro viva tiharo, Kia te tenta *uaini* naaho ai amirerave, tira kaara te minturo, tiro.

⁷ Minti tuvaro Jesebeliva tiharo, Are Isareri avuhainaava vaihara nantivarae toihara variaro? Kia toiane. Himpira kara naane. Te Nabotira naaho varake, ai amirerave, tiro.

⁸ Minti tivakero Jesebeliva Ahaapira autuqaa qara vonavu ntuvakero King Ahaapira *ringiqohairo* taatau kero, qara vinavura varakovaro Nabotira vatukaini nora vaiintinavuve, nora autu vataa vaiintive vika unaini vura.

⁹ Jesebeliva qaraqī mintima tiro:

Ne enta vo kaamate vi entaraqaa vaiinti nahentiara kara aurama taate tivake, vika ruvaaquumake Nabotirara tiha, Are avuni vai taintaraqaa oquvuane, tiate.

¹⁰ Viva oquvi vairamanta ne qora vaiintitanta ntita virike vitantara Nabotira avuqaa vaiha virara mintima tiate: Nabotiva Kotiraravata

avuhainaa vaiintiaravata qora uva tiharo vitantara vaaquqama vuate tirave, tiate. Vitanta minti timanta viraqaahai ne Nabotira ravaaqavu vare muntu vatuka aaqaini ke, oriqohai vira ruqutuqi vivi, vira aru kaate, tiro.

¹¹ Minti tuvaro Jeseririqi vauka, nora vaiintivata, nora autu vataakavata Jesebeliva tunte ura.

¹² Vaiinti nahenti kara aurama taate ti, vika enta vo kaamate, vi entaraqaa Nabotira vita vare vaiinti nahenti nivuqaa taintaqaa oquvuane tuvaro oquvi vaumanta

¹³ qora vaiintitanta oru Nabotira avuqaa vaiha Nabotiraqaa una uva oqike tiha, Nabotiva Kotiraravata avuhainaa vaiintiaravata qora uva tiharo vitantara vaaquqama vuate tirave, tumanta vika Nabotira vita vare vatuka aaqaini muntu ke oriqohai ruqutuqi vivi, vira arukora.

¹⁴ Vika vira aruke Jesebeliraini uva varake tiha, Tenavu Nabotira oriqohai ruqutuma kauro, tuvaro

¹⁵ Jesebeliva iriro, nai vaati Ahaapirara tiharo, Ho himpira oru Nabotira *uaini* naaho varaane. Vi naahora kia ai amireva i vaiintiva qutuma vivo, tuvaro

¹⁶ Ahaapiva vaaka himpiro Nabotira *uaini* naaho varareva otu vura.

¹⁷ Viva mini vuvaro Noravano Kotiva paropeti vaiinti Tisibehainaara Elaitaarara mintima tiro:

¹⁸ Are Isareri avuhainaava Sameria vatukaqi vainaini otu vuane. Viva Nabotira *uaini* naaho varareva vivo.

¹⁹ Are mini otuntera Ahaapirara mintima tiane: Noravano Kotiva ariara mintima tivo:

Are vaiinti vo arukera, vira naahovata varareva auti variaro, tivo.

Noravano Kotiva qaiqaa tiharo: Nabotira naare ntaira vairinavu mpuike naanaini, vohaa minima vika ai naarevata mpuike nevarave, tivo. Minti tivakera Ahaapira tiva amiane, tiro.

²⁰ Noravano Kotiva minti tuvaro Ahaapiva naahogiyara vunaihairo Elaitaara tavero tiharo, Ti navutaa, are ti rantakera iaro, tuvaro Elaitaava nai tiva amiro tiharo, Eo, te ai rantama kauro. Are voqama kera Nora Kotira avuqaa qora kaiqa vare varianara kaara viva ariara mintima tivo:

²¹ Te Noravano Kotika ai anku voqamake qoraiqama nimitaha are kuvuarama tena qoraintika, nora vaiintive qumina vaiintive, ekaama aru taiqa kaainarave.

²² Are Isareri vaiinti nahenti kuntama virivi kaaramanta vika ai aanante qora kaiqa varaara kaara ti voqama kero arara itaimanta te Nebaatira maaqu Jeroboamura ankuvata, Ahaara maaqu Basaara ankuvata, qoraiqama nimitaunantemake, ai ankuvata qoraiqama nimitarerave, tivo.

²³ Noravano Kotiva ai naata Jesebelirara mintima tivo:

Jeseririni ori vaantaavura tataaqa vairinavu Jesebelira vaata nama kevarave.

²⁴ Ai vaintivara vokiaka nora vatukaqi vaika qutu vimanta vairivano vika vaata nevarave. Vokiaka inaara vatukaqi vaika qutu vimanta mati ne vai uvirika vika vaata nevarave tivo, tura.

²⁵ (Jesebeliva nai vaati vihi vaahi ti vauvaro Ahaapiva Nora Kotira avuqaa nai voqamakero uritarakero qora okara auti vau vaiintiva vaura.

²⁶ Amoriti vatanaaka una variqanavu quahama nimitaha vaaqu okara auti vauntema kero, Ahaapivavata una variqanavu quahama nimate vaura. Haaru Noravano Kotiva Amoriti vatanaaka nai vataqaahairo vara qaqini komanta Isareri vika vata varora.)

²⁷ Ho Elaitaava Ahaapirara minti tuvaro viva nai utavaaqa qunahi qaanahima kero, kovaara utavaaqa nonkutero kara kia naraitiro vaura. Viva vaitareva iharo kia kovaara utavaaqa qaqini vara karaitiro, vira hampata vaitovaro vira muntukavano qoraiquvaro viva evaara vi ani vaura.

²⁸ Mintimakero ni vauvaro Noravano Kotiva paropeti vaiinti Elaitaarara tiharo,

²⁹ Ahaapiva ti tivuqaa nai autu vatainiqama kero ni vaira, arevata taverae iaro?

Viva ti tivuqaa nai autu vatainiqama kero ni vaimantara ti, te vira anku voqamake qoraiqama nimitaainara kia viva qaqi variaina entara qovarama karaiti, te varike naantiara vira maaquvano variaina entara Ahaapira anku qoraiqama nimitarerave, tiro.

Noravano Kotiva paropeti vaiinti Elaitaarara minti tura.

22

Paropeti vaiinti Mikaiaava uva tura

¹ Taaramo ihiaira Sirivata Isarerivata kia iqoka raqiraiti, maateraiqamake vaura.

² Ho taaramo ihi aitarovaro Iutaa King Jehosafaativa Isareri King „Ahaapira,“ tavareva Isarerini vura.

³ Vi entara Ahaapiva nai qiata vaiintiarā tiharo, Ne kiae iriavo? Ramoti vatuka Gileaati yataini vaira, tenavu Isareri ura vatukava vaimanta Siria vika vira tuataavo. Nantihae tenavu vika kauquqihai kia vira qaiqaa varauro? tiro.

⁴ Viva minti tivakero Jehosafaatira irero tiharo, Te „tenta iqoka vaiinti hampata,“ qaiqaa Ramoti vatuka vararera vuarirara, are hoe tinavu hampata vinarave? tuvaro Jehosafaativa nai tiva amiro tiharo, Eo, are mintiraqe te ai kahaqirerave. Ti iqoka vaiintive, ohive, ekaa vika homa ai kahaqivarave, tiro.

⁵ Jehosafaativa minti tivakero Isareri avuhainaa vaiintiarā tiharo, Are avuni Nora Kotira virara irehara tavaane, tiro.

⁶ Minti tuvaro King Ahaapiva paropeti vaiinti vokuka naarama komanta vika 400 vano ruvaaquumavi vauvaro viva vika irero tiharo, Te oru iqoka raqiha Ramoti vatuka vararera vuainarave, kiae vuainarave? tiro.

Minti tumanta vika nai tiva ami tiha, Homa vinarave. Noravano Kotiva vi vatukara ai kauquqima vataanarove, ti.

⁷ Vika minti tuvarovata, Jehosafaativa tiharo, Kiae Nora Kotira paropeti vaiinti vovano vaivo? Viva vairera, tetanta vi vaiintiravata ireha tavaare, tiro.

⁸ Minti tuvaro Ahaapiva virara tiharo, Vovano vaivo. Viva Imiara maaqu Mikaiavave. Ho vi vaiintiva vo enta vo enta kia tiriara koqe uva tiraitiro, qora haikavano tiqaa qovaraiqianara

viraraqai ti vairara ti, kia ti hantuqavano virara vaivo, tuvaro Jehosafaativa eqaane tiro, Kia minti tivakera tiane, tiro.

⁹ Jehosafaativa minti tuvaro Ahaapiva nai qiata vaiinti vo aaramakero tiharo, Are vaaka oru Mikaiaara vita varera maini aniane, tura.

¹⁰ Vi entara Ahaapika Jehosafaatika náitanta avuhainaa utavaaqa nonkutetanta, náitanta avuhainaa taintaqa oquvi vaura. Sameria vatuka aaqaini qenti tataaqa *uiti* vuhaantaari aquke vaunaini, vitanta náitanta taintaqa oquvi vaumanta, paropeti vaiinti vika vitanta nivuqaa vaiha paropeti uva, vo uva vo uva ti vaura.

¹¹ Ho paropeti vaiinti 400 vikaqihairo Kenaanara maaqu Sedekaiava purumakau *komutanta ainiqohairo* autukero vi haikara nai kauquqi tatero Ahaapirara tiharo, Noravano Kotiva ariara mintima tivo:

Purumakauvano nai *komuqohairo* vaiinti raqontakero arukaintema kera, are Siria hampata raquqira vihara vika vehi autu taiqa kenarave, tivo, tiro.

¹² Sedekaiava minti tumanta ekaa hini paropeti vikavata vohaa vi uvaraqai tiha, Noravano Kotiva Ramoti vatuka ai kauquqi vatarerave tirara tira, are iqoka raqihara homa vi vatukara varenarave, ti.

¹³ Vika vohaa uvaqai ti vauvaro Mikaiaara vitareva vu vaiintiva Mikaiaarara tiharo, Ekaa hini paropeti vaiinti vika vohaa uvaqai tiha King Ahaapiva homa iqoka aatara kaanarove, ti variavo. Arevata vika tiantema kera, koqe uvama tiane, tiro.

14 Minti tuvaro Mikaiaaava aqao tiro, Noravano Kotiva ekaa enta qaqi variqiro vi vaira autuqaa, te Noravano Kotiva ti tiva timiaina uvara, te vi uvaraqaí vira tiva amirerave, tiro.

15 Viva minti tivakero King Ahaapiva vau-naini oruntovaro viva vira irero tiharo, Mika-iaao, tenavu hoe iqoka raqiha Ramoti vatuka varaainarave, kiae varaainarave? tiro.

Minti tuvaro Mikaiaaava nai tiva amiro tiharo, Hove. Ne oru Ramoti vatukaini vi vatanaaka hampata iqoka raqiha, homa vi vatukara aatara kevarave. Noravano Kotiva vi vatukara ni kauquqi vataanarove, tiro.

16 Minti tuvaro Ahaapiva tiharo, Oho, te airi tataa ariara kia una uva tiraitira, Nora Kotira autuqaa quqaa uvaqai tihara ti tiva timiane tu-narave, tiro.

17 Minti tuvaro Mikaiaaava Ahaapira nai tiva amiro tiharo, Mpo, te tavauraro sipisipi qova kia vaimanta sipisipi vika raumpirima vuantemake, Isareri iqoka vaiinti vo aiqina vo aiqinaqaa vari-arave. Vika mintimake variavaro Noravano Kotiva tiharo, Maa vaiintika variavaro vovano vikaqaa raqikiva kياما vaivo. Ho vika qaqi kairamanta náí maaqa náí maaqa maateraiqiha vuate, tivo, tiro.

18 Mikaiaaava minti tuvaro Ahaapiva King Je-hosafaatirara tiharo, Ho te vaaka ai tiva amunar-ave. Maa vaiintiva kia tiriara koqe uva tiraitiro, qora haikavano tiqaa qovaraiqiainara viraraqai ti vairave, tiro.

19 Minti tuvaro Mikaiaaava qaiqaa tiharo, Ho iri vaiqe te Noravano Kotiva ti humiqai uvara ni tiva nimiare. Te vaiha tavauraro Noravano Kotiva

nai avuhainaa taintaḡaa oḡuvi vaimanta naaru-vaihainaa iqoka vaiinti vika ekaa vira kauḡu tanarainivata kaanaaḡainivata variarave.

²⁰ Vika mintimake variavaro Noravano Kotiva tiharo, Tavave Ahaapira kuntama varero Ramoti vatukaini oru viramanta vika vira arukaate? timanta *enseli* hini kiaka vo uva tiamanta hini kiaka vo uva ti variarave.

²¹ Vika minti ti variavaro ekaanaini ḡqora, maraḡura vovano Nora Kotira avuḡaa oru himpi vaiharo tiharo, Tema vira kuntama vare virerave, tivo.

²² Viva minti tivaro Noravano Kotiva vira irero, Are nantiakera Ahaapira kuntama varera vinarave? tivaro ḡqora, maraḡura viva tiharo, Te otu vira paropeti vaiintinavu noḡihai una uva tirerave, tivaro Noravano Kotiva virara tiharo, Ho, are otu minti tivakehara vira kuntama varera vuane, tivo, tiro.

²³ Mikaiaava minti tivakero Ahaapirara tiharo, Ho tavaane. Noravano Kotiva ḡaḡi kaivaro una uva ti vai maraḡurava ai paropeti maaka noḡi vaimanta vika una uva ti variavo. Noravano Kotiva ariara ḡoraiḡama vuarire tiro, mintivo, tiro.

²⁴ Viva minti tuvaro Sedekaiava oru Mikaiaara auruvuta ntuvakero tiharo, Oho, taireve Nora Kotira Maraḡuravano ti ḡaḡirakero nai uva oru ai tiva amivo? tiro.

²⁵ Minti tuvaro Mikaiaava nai tiva amiro tiharo, Vo enta ḡnavutaaka tinavu Isareri haatara kaivara, are aiḡu aututera naavu *rumu* voḡi kukeḡavi vaina entara, vi entaraḡaa are vi uvara kankomakera irinarave, tiro.

26 Minti tuvaro King Ahaapiva vokukara tiharo, Ne Mikaiiaara vita vare vuru Emonuva maa vatukaraqaa raqiki vai vaiintiravata, ti maaqu Joasiravata nimiha

27 vitantara mintima tiate: Maa vaiintira karapuhi naavuqi ke, mparetivata namarivataqai ami vaiqe te oru iqoka raquke qaqi orurante anirerave, tiro.

28 Minti tuvaro Mikaiiaava Ahaapirara tiharo, Oho, are qaqi orurantera anirera, te Noravano Kotiva ariara mintima tivo tuna uvava una uvama varianarove, tivakero vaiinti nahentiara tiharo, Ne ekaa te tuna uvara iritaate, tura.

Ahaapiva qutu vura

29 Ho Isareri King Ahaapivavata, Iutaa King Jehosafaativavata, vitanta nai iqoka vaiinti ntita vare oru Gileaati vatani vau vatukara Ramotini raquireka vura.

30 Vitanta mini viha Ahaapiva Jehosafaatirara tiharo, „Navutaaka ti viraaqamake tavevorave ti,„ te iqoka raqirera iha, tenta avuhainaa utavaaqa qaqini varake, qaqi utavaaqa nonkিরerave. Are kia mintiraitira, nena avuhainaa utavaaqa qaqi nonkutera vuane, tivakero viva vo utavaaqa nonkutero iqoka raquireva vura.

31 Ho Siria avuhainaa vaiinti viva nai iqoka vaiinti taruka 32navu iqokakaariqi himpi vaiha raqi vaukara tiharo, Ne kia qumina vaiinti hampata iqoka raqiraiti, Isareri avuhainaa vaiinti hampataqai raquate, tiro.

32 Minti tumanta vika raqiha Jehosafaatira tave tiha, Vi vaiintiva Isareri avuhainaarave, tivake

tuqantaavi vira arirare tuvaro Jehosafaativa oi aai tumanta

³³ vika tavovaro viva kia Isareri avuhainaava vaumanta qaqirake kia vira arura.

³⁴ Ho vika iqoka raqi vauvaro Siria iqoka vaiinti vovano hampigama kero veva aqukovaro veva viva King Ahaapira arutora.

Ahaapira vaata kia iqoka utavaaqa mantaaga tonaini vevavano aruvaro Ahaapiva nai iqoka *kaari* naaqunta tuate vau vaiintirara tiharo, Oho, vevavano ti harivo. Iqokaqihaira tuqantaavira ti tivita varera vuane, tiro.

³⁵ Ho vi entara iqokavano kia taiqa viraitiro, nora iqokavano qaqi variqiro vumanta vokuka Ahaapira tuatovaro Ahaapiva nai iqoka *kaariqi* vaiharo Siria vika tave vaura.

Vevavano vira vaata raqonta koraqihairo naarevano nteharo iqoka *kaariqi* vauvaro enta ire uvaro Ahaapiva qutu vura.

³⁶ Kuari avuvano ruhunkireva uvaro uvavano iqoka vaiinti vika vaunaini vi aniro tiharo: King Ahaapiva qutu vivo. Qaqirake nenta maaqainive vatukainive anirante vuate, tura.

³⁷ Ho Isareri avuhainaa vaiintivano qutu vumanta vika vira vaata vare vuru Sameria vatukaini quntama tora.

³⁸ Vika vira iqoka *kaari* vare, Sameria vatuka ruvu namari vuraqi vuru hiqama kora. (Vi namariva vaireva, hampi nari vau nahentika namari tunti vauva vaura.)

Ho Noravano Kotiva tuntemake, vika iqokakaari hiqe vaumanta vairinavu ani Ahaapira naare mpuike ne vaura. (21:19)

³⁹ Ho King Ahaapiva ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvarave, viva avuhainaara naavu kaqatero *elefanti* aaraiqohairo vi naavura *vahehemato/vaataiqamato* uvarave, viva vo vatuka vo vatuka kempukaiqama kero autuko uvarave, ekaa vi uvara vi uvara vuku vo, *Isareri Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

⁴⁰ Ahaapiva qutu vuvaro vira maaqu Ahasiava vira vatuka varero avuhainaa vaiintiqaama vura.

Jehosafaativa Iutaa avuhainaava vaurara tura

⁴¹ Ahaapiva 4 ihiara Isareriqaa raqiki vau entara, Asaara maaqu Jehosafaativa avuhainaa vaiintiqaama viro Iutaaqaa raqiki vaura.

⁴² Jehosafaativa 35 ihi varakova avuhainaa vaiintiqaama viro Ieruharemini vaiharo 25 ihiara Iutaaqaa raqiki vaura. Vira nova Asubaava Silihira raavuravano vaura.

⁴³ Jehosafaativa nai qova Asaava untemakero, Nora Kotira avuqaa koqe okara auti vaura. Viva mintiharovata, viva kiama vo aiqina vo aiqinaqaa *ofaa* tainta ravantiaqa komanta, vaiinti nahenti mini mini vaiha *ofaa* autiha, koqe unta iaina haikara iha quare vaura.

⁴⁴ Jehosafaativa kia Isareri hampata iqoka raqiraitiro vaumanta Isarerivata Iutaavata vi entara maateraiqiha vaura.

⁴⁵ Ho King Jehosafaativa ekaa vo kaiqa vo kaiqa varo uvarave, viva iqoka raqi vau uvarave, ekaa vi uvara vi uvara vuku vo, *Iutaa Avuhainaaka Uva Okarave* tu vukuraqi qara ntuvatora.

⁴⁶ Haaru qorainti vokuka una variqa *maraqura/varaha* quahama nimito vatukara, vo vatuka vo vatukaqaa vaiha, nai hana vaiinti hampata

hampi ni vau okarara auti vauvaro, Jehosafaatira qova Asaava Iutaa vataihairo vika nititama komanta vumanta, hini kuka kia viraiti, qaqi Iutaini vauka Jehosafaativa vikavata nititama komanta vura.

⁴⁷ Vi entara kia avuhainaa vaiinti vovano Idomu vataini vauvaro, Iutaa avuhainaava vaiinti vo noraiqama kovaro vi vaiintiva Idomuqaa raqiki vaura.

⁴⁸ King Jehosafaativa Ofi vataihairo *kori* ori varaare tiro, tumanta vira kaiqa vaiinti *sipi* vonavu autu komanta *sipi* vika Ofi vataini viha Esioni-Gebe vatukavano vaunaini *sipi* vika qoraiqamavi namariqi rupeqa vura.

⁴⁹ Rupeqa vuvaro Ahaapira maaqu King Ahasiava Jehosafaatirara tiharo, Are qaqi kairamanta ti *sipi* kaiqa taveka ai *sipi* kaiqa taveka hampata *sipi*qi vuate, tuvaro Jehosafaativa kia mintiataa uvaro kia mintura.

⁵⁰ Ho Jehosafaativa qutu vumanta vira vaata vare nai kaivaqara Devitira Vatukave turaqi vuru quntama tora. Jehosafaativa qutu vuvaro vira maaqu Jehoraamuva vira vatuka varero [Iutaa] avuhainaa vaiintiqama vura.

Ahasiava Isareri avuhainaava vaura

⁵¹ Jehosafaativa 17 ihiaara Iutaaqaa raqiki vau entara, Ahaapira maaqu Ahasiava avuhainaa vaiintiqama viro Isareriqaa taara ihiaara raqiki vaura.

⁵² Ahasiava Nora Kotira avuqaa qora okaraqai auti vaura. Vira noka qoka qora okara auti vauntema kero, vivavata qora okara auti vaura.

Haaru Nebaatira maaqu Jeroboamuva qora okara autiharo Isarerivata kuntama virivi komanta autuntema kero, Ahasiavavata qora okara auti vaura.

⁵³ Viva una variqa Baalirara ti variqave tivakeharo vira quahama amiteharo vira kaiqa vara amitora kaara, Nora Kotira arara itora. Haaru vira qora Ahaapirara arara itontema kero, vira maaquaravata arara itora.

Kotira Uva
The New Testament and portions of the Old
Testament in the North Tairora Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Olpela Testamen
long tokples Tairora long Niugini

copyright © 1979, 1994, 2005, 2008, 2009, 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tairora

Dialect: North Tairora

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-05-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 13 Dec 2023

909b265f-c886-56ae-b943-fdc12fe46c5e